

TARTU RIIKLIKU ÜLIKOOLI
TOIMETISED

УЧЕННЫЕ ЗАПИСКИ
ТАРТУСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ACTA ET COMMENTATIONES UNIVERSITATIS TARTUENSIS

445

MAJANDUSPOLIITIKA
JA IDEOLOOGIATÖÖ KÜSIMUSI
ВОПРОСЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ
И ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ

Töid NLKP ajaloo alalt
Труды по истории КПСС

XV

TARTU RIIKLIKU ÜLIKOOLI TOIMETISED
УЧЕННЫЕ ЗАПИСКИ
ТАРТУСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ACTA ET COMMENTATIONES UNIVERSITATIS TARTUENSIS
ALUSTATUD 1893.a. VIHK 445 ВЫПУСК ОСНОВАНЫ В 1893.г.

**MAJANDUSPOLIITIKA
JA IDEOLOOGIATÖÖ KÜSIMUSI
ВОПРОСЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ
И ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ**

**Töid NLKP ajaloo alalt
Труды по истории КПСС**

XV

TARTU 1978

Toimetuskolleegium: J. Ant (vastutav toimetaja), E. Kivimaa,
O. Kuuli, P. Larin, I. Ševtsuk

Arh.

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

4800

ПОЛИТИКО-ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА В ТЕАТРАХ ЭСТОНИИ
(1945 - 1950)

И. Шевчук

В воспитании коммунистической убежденности важную роль играет театр, кино, музыка, советская литература. Наше искусство является достоянием народа и принадлежит народу. Оно вдохновляет идеями коммунизма, боевыми и трудовыми подвигами народа. Советское искусство несет высокие идеалы социалистической культуры, борется со всякими попытками подорвать принципы демократического искусства, искусства социалистического реализма.

Но, чтобы наше искусство было именно таким, его должны нести в массы идейно и теоретически, классово и партийно подготовленные люди, интернационалисты. В постановлении ЦК КПСС "О работе по подбору и воспитанию идеологических кадров в партийной организации Белоруссии" говорится о работниках культуры прежде всего как о работниках идеологического фронта, и к ним, в первую очередь, относятся слова этого постановления: от идеологических кадров требуется, чтобы они с позиций марксизма-ленинизма оценивали общественные явления, на практике отстаивали принципы советского патриотизма и пролетарского интернационализма.¹ Верный путь к этому - неустанное овладение марксистско-ленинской теорией, повышение ответственности и требовательности к партийным организациям учреждений культуры в решении идейно-творческих проблем.

Наряду с заботой о совершенствовании художественного мастерства, в центре внимания Коммунистической партии Эстонии в области искусства всегда была забота об овладении каждым творческим работником марксистским мировоззрением. В послевоенные годы партийная организация Эстонии не ослабляла внимания к марксистско-ленинской учебе работников искусства, работников театра, в частности. Это вызывалось рядом обстоятельств. В Эстонии, как и в других прибалтийских республиках, а также в западных областях Украины, Белоруссии, Молдавии, незадолго до войны вступивших в семью советских народов, местные буржуазные националисты вели антисоветскую ра-

¹ См. "Коммунист", 1974, № 13, с. 5.

боту среди населения. Были и другие каналы, через которые шло идеологическое воздействие буржуазии на советских людей. На сознание части эстонцев отрицательно повлияли те особые условия, в которых они оказались во время оккупации. Фашисты не только истребляли советских людей, но и стремились идейно развратить их, подорвать у них веру в социализм.

Часть населения восприняли победу над фашизмом в 1945 году как полную победу над буржуазной идеологией, что несколько притупило бдительность творческих кадров. С восстановлением советской власти в Эстонии не сразу исчезла классовая база буржуазной идеологии. Социализм еще не был свободен от родимых пятен старого общества, из которого он вышел. И хотя буржуазной пропаганде не удалось вызвать у сколько-нибудь **значительной** части эстонцев симпатий к капиталистическим порядкам, заразить их сознание буржуазной идеологией, все же встречались среди них такие элементы, которые проявляли идеологическую неустойчивость. Из этого вытекало, что эстонская интеллигенция должна была взяться за глубокое изучение марксистско-ленинской теории, ей необходимо было освоить марксистско-ленинский метод, овладеть советским стилем в работе. "Работа интеллигенции может быть только в том случае успешной, если она освоит передовую теорию — марксистско-ленинскую теорию, только тогда она сможет внести в работу идейность, страсть, нерушимую веру в победу нашего правого дела".² Поэтому о повышении уровня идеологической работы партия требовала и усиления идейно-воспитательной работы по преодолению чуждых взглядов и предрассудков, различных пережитков прошлого в сознании и быту творческих людей. Это, во-первых.

Во-вторых, к руководству пришло много людей порой без опыта и достаточной идейно-теоретической подготовки. В-третьих, увеличился размах культурного строительства, сложились задачи искусства социалистического реализма. Все это указывает не только на важность, но и большую сложность идеологической работы в послевоенный период.

Партия требовала от руководящих кадров, чтобы они видели перспективу развития, понимали органическую связь текущей работы с конечной целью, не переоценили своих достижений, а неустанно двигались вперед.

² Доклад секретаря ЦК КП/б/ Эстонии Н. Каротамма на I съезде интеллигенции ЭССР 28 января 1945 г., "Советская Эстония", 1945, 29 января.

На первом съезде интеллигенции Эстонской ССР (январь 1945 г.) ЦК КП/б/ Эстонии указывал на необходимость, "чтобы у нашей интеллигенции было больше гражданской, теоретической и политической смелости, чтобы навсегда отвернуться от сверженного с престола буржуазного идола. Наша основная задача заключается в том, чтобы помочь нашей интеллигенции быстрее прийти к пониманию величайшего достижения современной науки марксизма-ленинизма, к пониманию диалектико-материалистической теории".³

Данная статья является первой попыткой дать краткое обобщение о роли партийных организаций театров республики в политико-воспитательной работе в послевоенные годы, а также показать роль партийной учебы в воспитании кадров ведущих театров. При этом автор использует материалы тех театров, в которых были созданы партийные организации.

Эстонскими историками написано несколько работ о вопросах партийной учебы. В основном они посвящены опыту 50-60-х годов.⁴ В статье Ф. Кинкара "Деятельность КП Эстонии по организации партийного просвещения в 1944-1948 гг."⁵ дается обзор организации и совершенствования системы партийного просвещения в республике в послевоенные годы, показано место партийного просвещения в идеологической борьбе того времени, в деле построения социализма в ЭССР, но не затрагивается деятельность партийных организаций в области театров. Вопросы совершенствования форм и методов идеологической работы с творческой интеллигенцией, улучшения партийного руководства с развитием эстонской советской культуры рассматривались на VI Пленуме (март 1945 г.), XIV Пленуме (декабрь 1946 г.), XVP Пленуме (июль 1947 г.), ЦК КП/б/ Эстонии, а также на пленумах и активах в горкомах и райкомах партии, на партийных

³ Роль эстонской советской интеллигенции в хозяйственном и культурном строительстве Эстонской ССР. Доклад секретаря ЦК КП/б/ Эстонии Н. Каротамма на I-ом съезде интеллигенции ЭССР от 28 января 1945 г., "Советская Эстония", 1945, 29 января.

⁴ А. П а н к с е е в. В переломное время. Таллин, 1966; А. П а н к с е е в, О деятельности КПЭ по руководству работой сети политпросвещения (1956-1962 гг.). "Труды по истории Коммунистической партии Эстонии", I, Таллин, 1965, с. 188-213.

⁵ "Труды по истории КПСС УП".-Уч. зап. Тартуского гос. ун-та, вып. 238, Тарту, 1969, с. 48-64.

собраниях творческих коллективов и их решения получили всеобщее одобрение и поддержку.

Огромная помощь Центрального Комитета партии деятелям искусства в преодолении ошибок и недостатков сыграла важную роль в активизации их творческой деятельности, в обогащении эстонской советской культуры выдающимися произведениями, оказавшими благотворное влияние на воспитание народа в духе коммунизма. Руководствуясь принципами ленинского партийного руководства советской социалистической культурой, а также указанными решениями пленумов, Компартия Эстонии направляла развитие театра.

После изгнания фашистских оккупантов в Эстонской республике были восстановлены и приступили к работе четыре государственных и шесть местных театров, два хозрасчетных театральных коллектива.⁶ Следует особо подчеркнуть участие коллектива старейшего театра Эстонии "Ванемуине" в возрождении своего театра. От ведущего актера до уборщицы долгое время работали по восстановлению и оборудованию здания, сцены, подсобных помещений.⁷ В конце 1944 года и в 1945 году ЦК КП/б/Эстонии принял ряд важных решений по искусству, науке и образованию в ЭССР. В решении от 3 марта 1945 г. "О развитии и задачах искусства в Эстонской ССР"⁸ были определены основные задачи в области театрального, музыкального и изобразительного искусства в период восстановления экономики и культуры республики, в создании советской культуры, в воспитании художников нового типа - творцов искусства социалистического реализма.

ЦК КПЭ, обосновывая стратегию партийного руководства художественной культурой, исходил из указания В.И. Ленина о том, что судьбы художественной культуры зависят от того, сколь успешно будет решаться великая и благородная задача - организация обширного, разностороннего, разнообразного литературного, художественного дела, тесно связанного с рабочим

⁶ "Советская Эстония", № 55, 1945, 8 марта.

⁷ В 1939 г. здание театра "Ванемуине" было самым современным и наиболее оснащенным по всей Прибалтике. В августе 1944 года, отступая от Тарту, гитлеровцы подожгли здание театра и оно полностью сгорело.

⁸ "Советская Эстония", № 55, 1945, 8 марта.

движением.⁹

Коммунистическая партия и советское правительство уделяли большое внимание творческой деятельности писателей, работников театра и кино, художников. В 1946–1948 гг. ЦК ВКП/б/ принял ряд решений по вопросам литературы и искусства: в 1946 году в августе и сентябре "О журналах "Звезда" и "Ленинград", "О репертуаре драматических театров и мерах по его улучшению", "О кинофильме "Большая жизнь"; в феврале 1948 г. "Об опере "Великая дружба". В. Мурадели и др. В них раскрывались задачи деятелей литературы и искусства в новой исторической обстановке. Постановления ЦК ВКП/б/ определяли высокое общественное назначение советского искусства и литературы как могучего оружия идеологической борьбы, отмечали достижения советской культуры и вместе с тем вскрывали серьезные недостатки, решительно осуждали аполитичность, некритическое восприятие буржуазной культуры Запада. Соответствующие указания ЦК ВКП/б/ и советского правительства помогли республиканским и местным партийным организациям правильно определить задачи деятелей культуры, искусства, идейно-воспитательной работы среди творческой интеллигенции. Тем более, что в первые послевоенные годы ряд театральных коллективов не сразу освободились от тлетворного влияния буржуазного искусства, от национализма. Патристические решения о литературе и искусстве, отстаивавшие их идейную чистоту, сыграли положительную роль в развитии духовной культуры советской Эстонии. ЦК партии в своих решениях нацеливал на создание произведений, сочетавших высокую идейность с совершенством художественной формы. Вместе с тем в постановлениях ЦК об опере "Великая дружба" содержались отдельные несправедливые и неоправданно резкие оценки творчества ряда талантливых работников искусств. Это отмечалось в решении ЦК КПСС от 28 мая 1958 г. Документы ЦК ВКП/б/ содействовали укреплению глубокой связи искусства с жизнью народа, творческому раскрытию явлений общественной жизни на основе марксизма-ленинизма.

В свете решения ЦК ВКП/б/ "О репертуаре драматических театров и мерах по его улучшению" от 26 августа 1946 г. Управление по делам искусств ЭССР обсудило положение сценического искусства и работы театра на совещании работников те-

⁹ См. В.И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 12, с. 104.

атра в сентябре 1946 г. в Таллине.¹⁰ Эстонское сценическое искусство отличалось от театров старших республик тем, что советская драматургия только что открылась перед эстонской сценой и этим предоставила большой выбор. Уже тот факт, что в сезоне 1945-46 года в эстонских театрах почти половина пьес были советских авторов, в это время, когда они оказались фактически вытесненными из репертуара крупнейших драматических театров страны¹¹ подтверждает, что отклонение от советской драматургии в предпочтении менее ценному репертуару в эстонских театрах не было так остро, как в театрах старших республик. В этом постановлении ЦК КП/б/ призвал наши театры контролировать свой репертуар и оказал направляющее влияние на последующую деятельность.

В эстонской драматургии центральное место заняла тема борьбы с классовым врагом и буржуазными пережитками, а основным конфликтом стала борьба эстонских коммунистов против идеологии буржуазных националистов (пьесы "Жизнь в цитадели", "Борьба без линии фронта", "Два лагеря" Якобсона, "Шхуна тагараннассских рыбаков" и "Куда идешь, товарищ директор" А. Хинта, "Перелом" И. Семпера). Центральное место во всех этих пьесах занимали образы коммунистов, прошедших огонь войны, с оружием в руках освободивших свою родину. Борьба с классовым врагом, пронизывавшая эстонскую советскую драматургию непосредственно в послевоенные годы, помогала не только эстонским драматургам уберечь ее от лакировки и парадности, но и воспитывала актера, зрителя и приносила жизнь в театр.

Главным, определяющим в деятельности КП Эстонии явилось требование к творческим работникам верно служить народу, черпать силы и вдохновение в его жизни и борьбе, изображать и освещать события с позиции идеологии рабочего класса. Так, решения XVII пленума ЦК КП/б/Э 1947 г. акцентировали внимание театров республики на необходимости вести борьбу за создание социалистической, советской культуры, бороться со всем реакционным, что содержит в себе современная буржуазная культура, и прежде всего против национализма и религии.¹²

¹⁰ Выше идеологический уровень наших театров. - "Sirp ja Vasar", 1946, 5 октября.

¹¹ См. Постановление ЦК ВКП/б/ от 26 августа 1946 г. "О репертуаре драматических театров и мерах по его улучшению". КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов, ЦК, Ш ч., М., 1954: с. 489.

¹² ЦА КПЭ, ф. I, оп. 3, д. 384, лл. 28-33.

Решения пленума потребовали от партийных комитетов и организаций театров значительно активизировать идейно-воспитательную работу в театральных коллективах, уделять особое внимание работе первичных партийных организаций творческих коллективов, оказывая им практическую помощь в идеологической работе с интеллигенцией. На основе принципов партийного руководства эстонской советской социалистической культурой, изложенных в резолюции ХУП Пленума ЦК КПЭ от 30 июля 1947 г., коммунистическая партия направляла развитие театра. Так, в августе 1947 г. было проведено расширенное партийное собрание в театре "Эстония", посвященное идейно-политической работе в театре. Выступавшие изложили сущность политики партии и государства в области развития театра и подвергали критике, с одной стороны, недооценку роли идейно-политической учебы в формировании советского артиста сценического искусства (элементы формализма), а с другой - попытку навязывать малосодержательные формы художественного выражения. В решении собрания требовалось от коммунистов активизировать идейно-воспитательную работу в творческих коллективах, усиливая борьбу против буржуазной идеологии. Особое внимание обращалось на борьбу против национализма и религии. Работнику искусства как воспитателю, чтобы не отставать от требований времени, самому нужно систематически заниматься, пополнять багаж знаний и опыта - главный итог обсуждения.¹³

После ХУП Пленума КП Эстонии по вопросам литературы и искусства в художественной жизни ЭССР намечается активизация творческой жизни во всех отраслях искусства, усиленная работа по повышению идейно-политического уровня работников искусства и более глубокое понимание задач советского искусства.¹⁴ В результате широкого обсуждения проблем и задач развития советского театра партийная организация в "Ванемуйне" наметила программу борьбы с буржуазной идеологией. Необходимо было устранить пережитки буржуазного театра (аполитизм, упадничество) и умело использовать театр в коммунистическом воспитании трудящихся, приобщения их к искусству.¹⁵

¹³ ЦА КПЭ, ф. 3747, оп. 7, д. 2, лл. 30-37.

¹⁴ ЦГАОР ЭССР. Ф.Р. - 1205, оп. 2, д. 242, лл. 4-5.

¹⁵ Л. К р и г у л ь. Советская идеология и театр. - "Postimees", 1947, 30 сентября.

При реализации решений партии по вопросам искусства допускались и ошибки, и извращения. Иногда имело место администрирование, необоснованная критика.

На У съезде КП/б/ Эстонии в декабре 1948 г. речь шла о том, чтобы коммунисты, все наши кадры были способны с позиций марксизма-ленинизма оценить общественные явления в жизни советской Эстонии, на практике отстаивать принципы нашего научного мировоззрения и аргументированно разоблачать его противников. Указания партийного съезда получили дальнейшее развитие в ряде решений ЦК, а также городских и районных комитетов КП/б/ Эстонии, в том числе и в решениях "Об идейно-политическом воспитании работников Эстонского Государственного драматического театра"¹⁶, "Об идейно-политической работе партийной организации эстонского драмтеатра"¹⁷.

Вопросы идейной закалки коммунистов, всех творческих работников требовали самого пристального внимания партийных организаций. Закономерно, что эти вопросы подвергались обсуждению на собраниях партийных активов, пленумов, во многих партийных органах.

На состоявшемся XX пленуме ЦК КП/б/ Эстонии в 1948 г. получили поддержку и одобрение меры, предпринятые для улучшения идеологической работы, усилении классового, патриотического и интернационального воспитания, а также для искоренения имевших место в прошлом фактов терпимого отношения к отдельным проявлениям национальной ограниченности и узости. Это также подчеркивалось и ЦК КП Эстонии в решении от 17 апреля 1948 г. о деятельности Управления искусств ЭССР.

Идейно-воспитательная работа партии среди работников театра призвала к тому, чтобы преодолеть настроения аполитичности, формализма, появившиеся у части интеллигенции в годы послевоенных трудностей, активизировать творческую работу в театрах в борьбе против буржуазной идеологии, против пережитков капитализма, особенно национализма в сознании отдельных людей.¹⁸

Серьезные недостатки в постановке политического образования художественного коллектива театра "Эстония" были вскры-

¹⁶ ПА КПЭ, ф. I, оп. 62, д. 132, лл. 236-239.

¹⁷ ПА КПЭ, ф. 287, оп. 17, д. 8, лл. 171-174.

¹⁸ ПА КПЭ, ф. I, оп. 1-3, д. 366, лл. 256-260.

ты на бюро Центрального райкома КП/б/Э города Таллина 21 октября 1948 г., которое предложило улучшить контроль за работой работников театра в Вечернем университете марксизма-ленинизма, повседневно руководить и оказывать помощь в работе комсомольской организации, создать агитколлектив, с которым систематически проводить семинары и инструктажи. Членов агитколлектива утверждать на партсобрании и распределять для проведения политико-воспитательной работы по цехам и группам.¹⁹

Учитывая то, что состав театров по своему профессиональному уровню и идейно-политической подготовке был весьма разнороден, то перед ЦК КП/б/ Эстонии, руководством управления по делам искусства ЭССР, перед руководством театров и их общественными организациями стояла неотложная задача - создать вполне зрелые и высококвалифицированные художественные коллективы. Важным средством этого были правильно организованная профессиональная подготовка и политико-воспитательная работа. Необходимый уровень профессиональной подготовки обеспечивался опытными и знающими дело руководителями коллективов.

Хуже обстояло дело с идейно-политической работой. И это не удивительно, т.к. среди членов художественных советов и вообще в составе художественных коллективов вначале было мало как коммунистов, так и комсомольцев. Например, на 1-ое января 1947 г. в Государственном Драматическом театре был всего один член ВЛКСМ - инспектор по кадрам Айно Тинн,²⁰ в "Ванемуине" вообще из состава театра 346 человек - коммунисты составляли 1,4%, из 16 руководящего художественного персонала на 1 января 1950 г. коммунистами были К. Ирди и Э. Кайду, т.е. 12,5%, из 30 артистов драмы коммунисты составляли 3,3%, из хора - 2,1%, а среди артистов балета и оркестрантов коммунистов и комсомольцев не было.²¹ Несмотря, однако, на незначительную прослойку коммунистов в творческих коллективах, под руководством партийных организаций республики в театрах ежедневно велась политико-воспитательная работа. Крупным событием для работников театров в этом отношении было открытие в 1947 году факультета работников искусств при Вечернем уни-

¹⁹ ПА КПЭ, ф. 287, оп. 8, д. 6, л. 139.

²⁰ ЦГАОР ЭССР. Ф.Р. - 1205, оп. 2, д. 185, лл. 172-177.

²¹ Там же.

верситете марксизма-ленинизма в Таллине, а затем в Тарту.

В 1947 г. В Таллине на этом факультете учились 289 работников искусств (из театра "Эстония" - 103, драмтеатра - 44, Театра Юного Зрителя - 38 чел.); в Тартуском Вечернем университете занимались 40 человек из театра "Ванемуйне".²² В 1949 г. в Таллине на факультете работников искусств вечернего университета марксизма-ленинизма из учреждений Управления по делам искусств занималось 289, а в Тарту - 60 человек.²³

Совершенствуя политическое воспитание творческой интеллигенции, ЦК проявлял особую заботу об идейной закалке руководящих работников. Наибольшее количество руководящих работников искусств, принимало участие в семинаре при ЦК КП/б/ Эстонии под руководством секретаря ЦК Эстонии Н. Каротамма.²⁴

Как правило, для тех работников театров и других учреждений искусств, которые не учились в университете марксизма-ленинизма, были организованы лекции. Так, в Таллине при театре "Эстония" для работников театров и консерватории лекции на политические темы проводились 2 раза в месяц. Кроме того, при каждом учреждении искусств работали политкружки: в театре "Эстония" работали 12 политкружков по 20 человек в каждом, в которых изучали историю партии и вопросы советской драматургии.²⁵

Под руководством партийной организации в 1948 году в коллективах театров велась политико-воспитательная работа. В 1948 г. бюро Центрального райкома КП/б/Э г. Таллина приняло меры к укреплению руководства идеологической работой среди художественных коллективов театра "Эстония": 21 октября 1948 года был заслушан отчет секретаря партийной организации А. Пяк о политической работе среди работников театра "Эстония".²⁶ В театре регулярно проводились и общие собрания работников театра, где по деловому обсуждались вопросы творческой работы театрального коллектива. В театре выходила хорошо оформленная стенная газета, над которой работал беспартийный актив. Улучшение политико-воспитательной работы в те-

²² ЦГАОР ЭССР, Ф.Р. - 1205, оп. 2, д. 242, л. 6.

²³ Там же, д. 674, л. 40

²⁴ Там же.

²⁵ ЦГАОР ЭССР, Ф.Р. - 1205, оп. 2, д. 242, л. 6.

²⁶ ПА КПЭ, ф. 287, оп. 8, д. 6, лл. 137-138.

атре дало базу для роста партийной организации. В Государственном Драматическом театре еженедельно проводились лекции и беседы на политические темы. Улучшилось партийное руководство идеологической работой гостеатра "Ванемуйне", и этому способствовала идеологическая и художественная принципиальность выбора и разработки плана осуществления постановок. За время, прошедшее после войны, коммунистами "Ванемуйне" была проделана значительная работа, особенно по активизации творческих работников в самом процессе постановок, по укреплению их связей с жизнью республики. Театральный критик Ю. Фельдбах писал в 1947 году, что пьеса А. Якобсона "Борьба без линии фронта" в "Ванемуйне" воспитывает в читателе и зрителе ненависть к устарелому и поэтому она является в нашей воспитательной работе сильным средством. Это была первая удачная и интересная постановка молодого режиссера коммуниста - Эшп Кайду.²⁷ Это позволило констатировать, что в молодом советском театре "Ванемуйне" к маленькому коллективу постановщиков прибавилась новая сила. Это не единственный пример. Важно, что режиссеры-коммунисты театра К. Ирди, Э. Кайду придавали большое значение чувству нового, способствовали видеть новое и выразить его в эмоциональной художественной форме. Искусство должно раскрывать новое, показывать, как оно зреет в недрах старого, иначе оно не имеет права называться творчеством и не может быть отнесено к реализму. В своей статье "О характере наших газет" В.И. Ленин писал: "У нас мало воспитания масс на живых, конкретных примерах и образцах из всех областей жизни, а это главная задача ... во время перехода от капитализма к коммунизму ... Поменьше политической трескотни. Поменьше интеллигентских рассуждений. Поближе к жизни. Побольше внимания к тому, как рабочая и крестьянская масса на деле строит нечто новое в своей работе. Побольше проверки того, насколько коммунистично это новое".²⁸

Советскому эстонскому театру нужно было искусство, прочно опирающееся на действительность. Обращение к опыту работы партийной организации "Ванемуйне" показывает, что коммунисты стали уделять значительно больше внимания идейно-воспитательной работе с молодой художественной интеллигенцией, направлять ее творческую энергию на активное участие в художе-

²⁷ "Postimees", 1947, 17 июня.

²⁸ В.И. Ленин. Полн. собр. соч., т. 37, с. 91

ственной и общественной жизни. Руководствуясь решением отчетно-выборного собрания 1948 года,²⁹ было проведено несколько мероприятий, направленных на активизацию творческого роста молодых артистов, повышение их идейной закалки и знаний в области марксистско-ленинской эстетики.

Однако, наряду с достижениями, имелись и недостатки, и главный из них, это то, что идейно-политическое воспитание художественных коллективов еще не находилось на должном уровне. Первичные парторганизации недостаточно дифференцированно проводили политико-воспитательную работу и, в первую очередь, с ведущими артистами театров.³⁰ Партийные организации слабо осуществляли контроль за учебной работой работников театров в Вечернем университете марксизма-ленинизма и мало оказывали им помощь в учебе.

Совещание работников искусства города Таллина от 9 сентября 1949 г. наметило ряд мер по улучшению и совершенствованию воспитательной работы с деятелями искусств. Как известно, решения ЦК партии по вопросам искусства, а также решение У съезда КП/б/Э потребовали от партийных организаций активизировать идейно-воспитательную работу в творческих организациях, воспитывать каждого советского артиста сцены стойким идейным борцом за коммунизм. На совещании было подвергнуто критике формальное отношение отдельными работниками театра к учебе в университете марксизма-ленинизма.

Совершенствуя политическое воспитание творческой интеллигенции, партийные организации помогали укреплять руководство и улучшать идеологическую работу среди комсомольцев. В решении парторганизации Драматического театра, принятом в 1949 г., предлагались конкретные меры помощи в интернациональном воспитании.³¹ Первичная парторганизация Драматического театра заслушала отчет секретаря комсомольской организации Х.Вааг о повышении политического и творческого уровня молодых актеров (кукольная труппа).³² Главный недостаток заключался в том, что идейно-политическое

²⁹ ПА КПЭ, ф. 171, оп. 2, д. I, лл. 5, 6, 7, II.

³⁰ ПА КПЭ, ф. 171, оп. 3, д. I, лл. 5-6; оп. 2, д. I, лл. II, 24.

³¹ ПА КПЭ, ф. 86, оп. 3, д. I, лл. 2, 33.

³² Там же, лл. I-2, 20.

воспитание молодежи еще не находилось на должном уровне. Работа не велась систематически и была недостаточно организована. В целях улучшения идеологической работы среди молодежи бюро предложило дифференцированный подход к воспитательной работе с молодежью. Организовывались лекции специально для молодежи о советской морали и патриотизме, с учетом особенностей возраста и образования. Для чтения лекций перед молодежью привлекали лучших лекторов-пропагандистов.

Немаловажную роль играют и художественные советы театра, где каждый работник искусства как партийный, так и беспартийный может показать свою политическую зрелость в оценке постановок, в выборе репертуара. Так, в составе художественного совета ведущего театра республики - ГАТ "Эстония" с апреля 1949 г. принимали участие коммунисты Г. Отс, М. Рунги, О. Лунд, А. Экстон, Ю. Костаби, режиссер Э. Уули, солист оперы Т. Куусик, солист балета А. Койт, дирижеры К. Раудсепп, П. Нигола - всего 15 человек.³³ Художественный совет Таллинского Государственного Драмтеатра действовал в следующем составе (с ноября 1949 г.): председатель - директор театра Э. Ню, заместитель - главный режиссер театра А. Лаутер, члены - А. Линдам (Тальви), В. Ратасепп, У. Мартин, Л. Клаус.³⁴ Много энергии и труда отдали пропагандистской и лекторской работе коммунисты - творческие работники театров: К. Ирд, Э. Кайду, А. Лаутер и др. И не только коммунисты, а также и беспартийные. Так, например, с марта 1949 г. в Таллинском Драмтеатре стал работать артист II категории со средним образованием Лембит Раяла (беспартийный). Раяла активно боролся на поднятие уровня нашего советского театра. В 1950 г. он руководил политкружком Драмтеатра, стал один из тех лучших лекторов, окончивших вечерний университет марксизма-ленинизма в 1948 году, и партийная организация, в связи с нехваткой соответствующих лекторов, обращалась к нему как лектору. В то же время для повышения своих идейно-политических знаний Раяла занимался в действующем при театре кружке философии.³⁵ А затем он был принят в партию. На посту директора Государственного Академического театра оперы и балета "Эсто-

³³ См. ЦГАОР ЭССР, ФР. - I205, оп. 2, д. 465, л. 23; д. 460, л. 124.

³⁴ Там же, д. 460, л. 271.

³⁵ Там же, д. 770, л. 73.

ния", а также будучи членом пленума Республиканского Комитета профсоюза работников просвещения и искусства ЭССР, заместителем председателя Эстонского Театрального Общества, секретарем Таллинского Горкома Профсоюза работников просвещения и искусств³⁶ Л. Рааял показал себя и активным членом художественного совета.

Последовательное осуществление мер, намеченных ЦК КПЭ, во многом способствовало развитию многих форм идейного воспитания и, в первую очередь, марксистско-ленинского образования коммунистов, комсомольцев, беспартийного художественного актива. Десятки людей из каждого театра изучали в системе партийного образования произведения классиков марксизма-ленинизма, документы и материалы съездов партии, вопросы философии, марксистской этики и эстетики, истории партии. Важнейший итог — углубление и обогащение идейно-теоретического содержания лекций и семинарских занятий, укрепление связи учебной с жизнью, с практикой культурного, а также художественного строительства. Многие творческие работники были избраны в советские государственные органы. Так, например, в 1950—1951 гг. из среды работников искусства были избраны депутатами Верховного Совета ЭССР и городских СДТ — 23 человека, в том числе Э. Капп, Г. Эрнесакс, К. Отс, О. Лунд, М. Коданипорк, А. Тальви, М. Рунге, И. Тарта и др.

Оценивая значение идеологических решений ЦК партии в области искусства, отметим, что значительные успехи, достигнутые в исследуемые годы театрами республики, заключаются в том, что: во-первых, художественные кадры совершенствовались постоянно как идейно-политически, так и в смысле профессионального мастерства; во-вторых, в системе Управления искусств ЭССР происходило укрепление творческих и руководящих кадров.

Принятые меры обеспечили повышение роли местных парторганизаций в руководстве театром. Успехи, достигнутые в эти годы, позволили эстонскому театру ставить в будущем новые, более ответственные задачи в области идейного воспитания советского человека.

³⁶ ЦГАОР ЭССР, ф. Р. — 1205, оп. 2, д. 893, л. 97.

DIE IDEELL-POLITISCHE ERZIEHUNGSARBEIT IN DEN ESTNISCHEN THEATERN (1945-1950)

I. Schevtshuk

Z u s a m m e n f a s s u n g

In den Jahren 1945-1950 erfolgte der Wiederaufbau der zerstörten Volkswirtschaft und wurde die materielle Basis der Theater geschaffen. Die Beschlüsse der Parteiorgane auf ideologischem Gebiet waren zu dieser Zeit gegen die bürgerliche Propaganda, ideologische Entstellungen auf dem Gebiete der Kunst, Versuche, das Bewußtsein der Sowjetmenschen mit einer unserer Gesellschaft fremden Weltanschauung zu vergiften und die Wiederbelebung überholter kapitalistischer Ansichten gerichtet. Von großer Bedeutung war hierbei der Beschluß des ZK der KPdSU vom 26. Aug. 1946 das Repertoire der Schauspielhäuser und seine Verbesserung betreffend. Infolge der Verwirklichung dieses Beschlusses erhöhte sich die erzieherische Wirkung des Repertoires auf die Schauspieler. Die Proben der Vorstellungen waren zugleich eine gute politische Schule unter der Leitung erfahrener Kommunisten und sowjetischer Aktivisten (K. Ird. P. Pöldroos. A. Lauter, E. Kaidu u.a.). Doch wurden zu dieser Zeit auch Fehler gemacht, einigen Kulturarbeitern wurden als Folge des Personenkults grundlos scharfe Beschuldigungen zuteil, jedoch wurden die allgemeine Entwicklung der Theaterkunst, der Anstieg der gesellschaftlichen Aktivität der Schauspieler, sowie der Bedeutung des Theaters als Kunst bei der ideellen Erziehung der Werktätigen dadurch nicht gehemmt.

In den Jahren 1945-1950 erstarkte der Kader der Spezialisten und stieg das Bildungsniveau, was den leitenden Parteiorganen ermöglichte, die Kommunisten zur Suche immer effektiverer Formen der ideologischen Erziehung der Theaterschaffenden heranzuziehen, auch wurden die demokratischen Grundlagen dieser Arbeit erweitert. In der Praxis der Theaterarbeit vertiefte und vervollkommnete sich das Verstehen des marxistisch-leninistischen Kulturerbes durch das Einführen neuer und interessanter Bühnenwerke.

Das setzte eine konkretere Parteiführung voraus. Der Anteil der Parteiführung seitens der Bezirks- und Stadtparteikomitees stieg, die Grundlagen der internationalen Erziehungsarbeit der Theater erweiterten sich. Die Bedeutung der Parteiorganisationen beim Organisieren der örtlichen Parteibildungsarbeit stieg.

К ВОПРОСУ О РАБОТЕ КП ЭСТОНИИ ПО РАЗВИТИЮ
МАТЕРИАЛЬНО-ТЕХНИЧЕСКОЙ БАЗЫ КОЛХОЗНОГО
ПРОИЗВОДСТВА В 1949-1953 ГОДАХ

И. А. Сорокин

Вопрос о работе партии по развитию материально-технической базы колхозного производства в Эстонской ССР в период 1949-1953 года представляет большой интерес. Однако в историко-партийной печати нет опубликованных работ, освещающих эту важную проблему. Только в некоторых работах, посвященных развитию экономики Эстонской ССР, авторы касаются вопросов развития материально-технической базы колхозного производства попутно с раскрытием основной темы.

В 1949-1953 годах сложнейшая техника колхозного производства была сосредоточена в машинно-тракторных станциях, обслуживавших колхозы. МТС являлись основой материально-технической базы колхозного производства. В настоящей статье не ставится целью рассмотрение проблемы развития материально-технической базы в полном объеме. В ней анализируется работа КП Эстонии по развитию технической оснащенности машинно-тракторных станций, а также рассматриваются некоторые стороны работы партийных организаций МТС, особенно по улучшению использования в них техники.

Машинно-тракторные станции сыграли важную историческую роль в упрочении колхозного строя, в техническом оснащении колхозов в Эстонской ССР.

Одной из особенностей коллективизации в Эстонской ССР являлось то, что колхозы создавались здесь с самого начала на основе передовой машинной техники. В старших союзных республиках коллективизация осуществлялась в условиях, когда страна еще не имела своей базы сельскохозяйственного машиностроения. Заводы в первые годы коллективизации в этих республиках еще не давали своей продукции. Поэтому и колхозы

I V. M a t i n, M. B r o n s t e i n. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimise nung selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused. Tln. 1959; L. B r u t u s. Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest. Kogumik "Eesti majandus 1940-1960", Tln., 1960; E. V i n t. Põllumajanduse areng Nõukogude Eestis. Kogumik "Eesti majandus 1940-1960", Tln., 1960.

там пережили в своем развитии "мануфактурный" период. Во время этого периода колхозы создавались путем простого сложения орудий производства крестьянских хозяйств. Эстонская ССР оказалась в более благоприятных условиях. В ЭССР не было собственного тракторостроения, промышленности, производящей сложные сельскохозяйственные машины, но эту технику могли дать братские республики.

В Эстонской ССР машинно-тракторные станции были организованы еще до коллективизации в 1944-1945 годах. Но до 1949 года их техническая база была слабой. Несмотря на это, МТС сыграли положительную роль в подготовке коллективизации и оказали крестьянским хозяйствам существенную помощь. С началом коллективизации укрепляется и материально-техническая база машинно-тракторных станций. Коммунистическая партия проявляет большую заботу о нуждах Эстонской ССР. В 1949 году из других братских республик в Эстонскую ССР начала поступать новая сельскохозяйственная техника.

ЦК КПЭ и Совет Министров Эстонской ССР решили создать дополнительно 15 машинно-тракторных станций. В течение первого квартала 1949 года были созданы Ряпинаская, Пылваская, Вынуская, Тормаская, Лихулаская, Карулаская, Пайдеская и др. станции. Уже в начале 1949 года эти станции получили необходимые машины. Но налаживание работы новых машинно-тракторных станций шло с некоторыми трудностями. ЦК КПЭ уделял серьезное внимание работе этих станций. В октябре 1949 года бюро ЦК КПЭ рассмотрело ход реализации постановления Совета Министров СССР и вскрыло серьезные недостатки. К началу 1950 года работа новых станций была значительно улучшена.

В 1950 году в республику была вновь направлена новая техника. Для ЭССР было выделено 866 тракторов, свыше 100 самоходных комбайнов, 1120 тракторных плугов и другая техника. В связи с поступлением техники ЦК КП Эстонии решил к 1 апреля 1950 года создать еще 17 машинно-тракторных станций. Количество МТС в Эстонской ССР в 1950 году увеличилось до 56. Были созданы Вайвараская, Кютиская, Ваоская, Куусалуская, Абь-

яская, Тыстамаская, Рауднаская и другие МТС. Таким образом, в первые два года коллективизации количество машинно-тракторных станций в ЭССР увеличилось с 24 до 56. Уменьшились зоны обслуживания МТС, что позволило более производительнее использовать технику и оказывать большую помощь молодым колхозам. И в последующие годы Коммунистическая партия уделяет внимание укреплению материально-технической базы колхозов в Эстонии. В 1953 году количество МТС в Эстонской ССР возрастает до 69 и увеличивается в три раза по сравнению с 1945 годом.²

В течение 1949-1953 годов на полях республики появилось много новых тракторов. Тракторный парк в республике вырос. В 1950 году в ЭССР было 2905 тракторов (физических), а в 1953 году их стало уже 4471.³ Еще быстрее растет мощность тракторного парка республики. В 1950 году мощность тракторного парка республики составляла 58,3 тыс. л.с., а в 1953 году - 106,9 тыс. л.с.⁴

В период коллективизации изменяется и роль машинно-тракторных станций в Эстонии. В 1945-1948 годах, т.е. перед коллективизацией, МТС, плохо оснащенные техникой, выполняли ограниченную задачу помощи некоторой части единоличных крестьянских хозяйств. В новых условиях роль и функции МТС резко расширяются. Машинно-тракторные станции становятся индустриальной основой колхозного строя, основой материально-технической базы колхозного производства. МТС стали играть роль решающей силы колхозного производства.

В период коллективизации основная часть полученной из других республик сельскохозяйственной техники направлялась в машинно-тракторные станции, техническая мощь их постоянно возрастала. В 1950 году были ликвидированы кооперативные машинные товарищества с их устаревшим тракторным парком. Не стало тракторов и у частных лиц. МТС превратились в основные предприятия (не считая совхозы), сосредоточившие в своих руках сложную сельскохозяйственную технику. Начиная с 1949 года в машинно-тракторные станции ЭССР направлялось с каждым годом все больше новой техники. В течение периода 1949-1953

² Народное хозяйство Эстонской ССР. Статистический сборник. Таллин, 1957, с. 136.

³ Там же.

⁴ Там же.

годов резко увеличился тракторный парк МТС. В 1950 году в машинно-тракторных станциях был⁵ 2181 трактор (физич.), а в 1953 году у МТС было 3511 тракторов. В 1950 году в связи с ликвидацией кооперативных машинных товариществ, МТС получили большую часть их тракторов, но это были старые машины.

На примере некоторых машинно-тракторных станций можно видеть характерные изменения этого периода в технической оснащённости МТС. Так, Вильяндская МТС была создана еще в 1941 году. После освобождения ЭССР от немецко-фашистских оккупантов к началу полевых работ 1945 года в этой МТС было около 20 тракторов, в основном старых. С 1949 года МТС пополнялась новой техникой. Уже к ноябрю 1951 года в Вильяндской МТС было 54 трактора и 7 самоходных комбайнов. Основу тракторного парка теперь составляли трактора отечественного производства.⁶

Также быстро была оснащена отечественной техникой Кеенинская МТС, созданная в 1944 году. Уже в декабре 1951 года значительно выросла материально-техническая база машинно-тракторной станции. К этому времени в ней работали 53 трактора, 5 самоходных комбайна, 26 тракторных молотилок и другие машины.⁷

В период коллективизации быстрыми темпами выросла и мощность тракторного парка машинно-тракторных станций Эстонской ССР. Если в 1950 году она составляла 42,3 тыс. л.с., то в 1953 она выросла до 80,9 тыс. л.с.⁸

К 1953 году наряду с увеличением производственной мощности МТС происходит изменение качества техники в машинно-тракторных станциях. Осуществление политики Коммунистической партии в сельском хозяйстве республики приводит и к обновлению материально-технической базы МТС. В 1953 году тракторный парк машинно-тракторных станций ЭССР в основном уже состоял из новых машин отечественного производства. До 1949 года тракторы в МТС были старыми, иностранного производства. Основу тракторного парка МТС составляли тогда маломощные тракторы марок Фордзон, Дееринг, Ланц-Бульдог, Ханномаг, Кормик,

⁵ Народное хозяйство Эстонской ССР, стр. 138.

⁶ ПА КПЭ, фонд I, опись 103, д. 25, л. 123.

⁷ Там же, л. 60.

⁸ Народное хозяйство Эстонской ССР, с. 136.

Массей-Харрис и др. Всего насчитывалось до 27 иностранных марок.⁹ Эти тракторы были завезены в Эстонию еще в 1925-1930 годах. Марок же других сельскохозяйственных машин было еще больше. К 1953 же году оставшиеся тракторы иностранных марок использовались в машинно-тракторных станциях главным образом в качестве стационарных двигателей. Лишь очень небольшая часть их работала на полях республики. Вот как изменилась, например, структура тракторного парка Кеениской МТС. Уже в конце 1951 года в этой МТС было 11 машин марки "КД-35", 9 тракторов "НАТИ", 7 тракторов "У-2", 6 машин "СХТЭ", один "С-80" и 19 тракторов иностранной марки.¹⁰ А во многих новых машинно-тракторных станциях тракторов иностранных марок было вообще очень мало. Так, в Вайвараской МТС, созданной в 1950 году, к 1953 году работал 31 трактор и только 2 из них были иностранного производства.¹¹

Наряду с тракторами машинно-тракторные станции Эстонской ССР в годы коллективизации пополнялись сложными сельскохозяйственными машинами отечественного производства. До 1949 года на полях республики не было практически таких машин, как зерновые комбайны. В 1949 году в машинно-тракторных станциях ЭССР впервые получили самоходные зерновые комбайны. И с каждым годом их становилось все больше. В 1953 году в МТС работало уже 739 комбайнов.¹² С 1950 по 1953 год в машинно-тракторных станциях Эстонской ССР количество тракторных плугов увеличилось почти на 80%, тракторных сеялок - почти в 5 раз, льнокомбайнов - в 13 раз и т.д.¹³

Оснащение машинно-тракторных станций ЭССР новой отечественной техникой, постоянное пополнение в 1949-1953 годах технической базы МТС позволили добиться больших успехов в осуществлении механизации сельскохозяйственных работ в колхозах Эстонии. О достижениях в этой области говорят нижеприведенные показатели.

⁹ ПА КПЭ, фонд I, опись 37-а, д. 89, л. 16.

¹⁰ ПА КПЭ, фонд I, опись 103, д. 25, л. 60.

¹¹ ПА КПЭ, фонд I, опись 103, д. 25, л. 76.

¹² Народное хозяйство Эстонской ССР, с. 142.

¹³ Народное хозяйство Эстонской ССР, с. 142.

Механизация основных сельскохозяйственных работ в колхозах ¹⁴

Вид работ	СССР		В том числе ЭССР	
	1950	1953	1950	1953
Вспашка паров	92	97	52	91
Вспашка зяби	93	98	42	91
Посев:				
озимых	75	92	6	62
яровых	64	83	3	45
Посадка картофеля	5	25	2	20
Уборка:				
всех зерновых культур комбайнами	51	78	1	31
картофеля всеми картофелеуборочными машинами МТС	3	10	0,2	6
Сенокосение	17	52	0,1	12
Силосование	14	48	28	60

Но для рационального использования новой техники необходимы соответствующие условия. При осуществлении коллективизации в Эстонской ССР во многих районах создавались мелкие колхозы. В маленьких колхозах трудно было выработать перспективный план, провести землеустройство, определить правильные севообороты и т.д., а также производительно использовать новую технику МТС. Особенно трудно было производительно использовать тракторы, так как у колхозов много было раздробленных участков и не было единого земельного массива. Так, в Сипаской машинно-тракторной станции при обслуживании колхоза "Большевик" в Мярьямской волости тракторы работали на 14 участках. В колхозе "Калев" этой же волости тракторы обработали 21 участок, а в колхозе "Сангар" — 11 участков.¹⁵

В мае 1950 года ЦК ВКП/б/ принял решение об укрупнении колхозов и определил задачи партийных организаций в связи с осуществлением этого мероприятия. Укрупнение колхозов в Эстонской ССР происходило как общегосударственное мероприятие

¹⁴ Таблица составлена Л. Брутусом в статье "Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest", "Nõukogude Eestis majandus 1940-1960". Тлн., 1960, lk. 54.

¹⁵ ПА КПЭ, фонд I, опись 74, д. 44, л. 97.

в рамках всей страны. Партийная организация Эстонской ССР в течение трех лет провела большую работу по укрупнению колхозов в республике. Эта работа была закончена в 1952 году. В результате укрупнения в республике стало 937 колхозов. На один колхоз теперь в среднем приходилось 2611 га земли, в том числе 838 гектаров пашни. Укрупнение колхозов создало условия для производительного использования сельскохозяйственной техники, а также повысило роль машинно-тракторных станций в колхозном производстве.

Создание колхозного строя в Эстонской ССР обуславливало повышение экономической роли МТС. Перед ними встала задача борьбы за повышение эффективности использования техники, задача повышения производительности тракторов и других сельскохозяйственных машин при обслуживании молодых колхозов. Выполнение этих задач, работа по созданию условий для эффективного использования новых машин легла во многом на плечи первичных партийных организаций МТС. Коммунисты, работавшие в партийных организациях МТС в период создания колхозов, представляли собой сравнительно многочисленный отряд в деревне.

В связи с увеличением числа машинно-тракторных станций первичные партийные организации создавались и в новых станциях. Создавались они за счет приема в партию лучших людей на местах, а также за счет коммунистов, которых ЦК КПЭ направлял на работу в МТС из других отраслей народного хозяйства. В результате этой работы к 1 января 1951 года первичные партийные организации были созданы в большинстве машинно-тракторных станций Эстонской ССР. Вот данные, которые отражают рост первичных парторганизаций в МТС.¹⁶

Годы	Число МТС в ЭССР	Количество первичных парторганизаций МТС
Июль 1949	39	25
Январь 1951	56	44

Как показывает таблица, в январе 1951 года первичные партийные организации были уже в около 80% машинно-тракторных станций. За полтора года число парторганизаций в МТС увели-

¹⁶ Таблица составлена на основе данных: ЦА КПЭ, фонд I, опись 52, д. 46, л. 42; ЦА КПЭ, фонд I, опись 52, д. 63, л. 174.

числось почти вдвое. К тому же в январе 1951 года в машинно-тракторных станциях помимо первичных парторганизаций работали 2 кандидатские и I партийно-комсомольская группы. За этот период выросло и число коммунистов, работавших в МТС. В январе 1951 года в первичных партийных организациях, в кандидатских и партийно-комсомольских группах коммунистов работало почти в два раза больше, чем в июле 1949 года. В январе 1951 года в партийных организациях машинно-тракторных станций насчитывалось 239 коммунистов.¹⁷ Это был большой отряд партии, если учесть, что в колхозных партийных организациях работало в то время только 318 коммунистов.¹⁸

В соответствии с новыми задачами в деревне партийные организации МТС перестроили свою работу. Основные задачи партийных организаций в условиях проведения сплошной коллективизации были определены в решениях 24-го пленума ЦК КПЭ, состоявшегося в конце 1948 года. Решения пленума ЦК поставили задачи и перед МТС и их партийными организациями. ЦК КП Эстонии подчеркивал, что задача партийных организаций машинно-тракторных станций заключается в том, чтобы полностью перейти на обслуживание колхозов, добиться повышения урожайности в них, улучшить использование тракторного парка МТС. ЦК КП Эстонии поставил перед партийными организациями МТС задачу увеличить роль МТС в организационном в хозяйственном укреплении молодых колхозов.¹⁹

В связи с организацией в сельском хозяйстве Эстонии колхозов партийные организации машинно-тракторных станций не могли остаться в стороне от работы всей партийной организации республики по укреплению новых социалистических хозяйств. Новые условия в деревне и новые задачи требовали расширения деятельности первичных партийных организаций МТС. Партийные организации не могли ограничиваться лишь задачами улучшения работы самих МТС. Помощь молодым колхозам была важным условием в деле улучшения использования техники на полях колхозов. Теперь, когда колхозы стали основой сельского хозяйства, рост производства зависел не только от хорошей работы

¹⁷ ЦА КПЭ, фонд I, опись 52, д. 63, л. 174.

¹⁸ ЦА КПЭ, там же.

¹⁹ ЦА КПЭ, фонд I, опись 3, д. 394, л. 149.

машинно-тракторных станций, но и от работы колхозов, от правильной организации труда в них, от правильного планирования колхозного производства.

ЦК КП Эстонии в своих решениях раскрывал задачи партийных организаций по укреплению колхозного строя. Так, на втором пленуме ЦК КПЭ в марте 1949 года подчеркивалось, что все партийные организации должны еще больше внимания уделять организационному и хозяйственному укреплению колхозов.²⁰ Нужно было помочь колхозам в составлении производственных планов, в комплектовании бригад и звеньев, в составлении планов сева. На первичные партийные организации машинно-тракторных станций была также возложена задача организации помощи молодым колхозам в ремонте сельскохозяйственного инвентаря.²¹

На IX пленуме ЦК КП Эстонии, наряду с другими вопросами, были вскрыты недостатки в работе машинно-тракторных станций. Пленум указал, что не все МТС успешно выполняют задачи по организационному и хозяйственному укреплению колхозов. Отмечалось, что некоторые МТС не выполняли в срок работы по договорам колхозов. Эти недостатки отмечались, в частности, в работе Вихулаской, Пыльтсамаской и других МТС.

Большое внимание работе машинно-тракторных станций уделяло и бюро ЦК КПЭ. Определяя задачи партийных организаций МТС, ЦК КПЭ осуществлял и постоянный контроль за выполнением этих задач. Одной из форм такого контроля являлось заслушивание отчета о работе одной из машинно-тракторных станций на заседании бюро ЦК КП Эстонии. Вскрывая недостатки в деятельности этой МТС, бюро ЦК КПЭ определяло задачи парторганизаций машинно-тракторных станций. Так, в мае 1950 года на заседании бюро ЦК КПЭ заслушивалась работа Алатскивской МТС по организационно-хозяйственному укреплению колхозов.²² Бюро ЦК КПЭ отметило, что работа Алатскивской МТС по сравнению с прошлым годом несколько улучшилась. В 1949 году станция даже вышла по производственным показателям в число передовых. Но в своем решении бюро подчеркнуло, что работники станции еще не стали организаторами колхозного производства, мало вникали в деятельность колхозов. Было отмечено, что работники

²⁰ ПА КПЭ, фонд I, опись I8, д. 54, л. I3.

²¹ ПА КПЭ, фонд I, опись I8, д. 54, л. I7.

²² ПА КПЭ, фонд I, опись 62, д. I30, л. I73.

Алатскивической МТС, по существу, не организовали в колхозах зоны борьбы с нарушениями Устава сельскохозяйственной артели. Как большой недостаток в деятельности станции отмечался тот факт, что партийная организация станции ограничилась лишь производственным обслуживанием колхозов, совсем не занималась организацией в колхозах социалистического соревнования и не вела в них политической работы. Работа Алатскивической машинно-тракторной станции по организационному и политическому укреплению колхозов была признана неудовлетворительной.

Бюро ЦК КП Эстонии, вскрыв недостатки в деятельности Алатскивической МТС и ее парторганизации, заострило внимание первичных парторганизаций других машинно-тракторных станций на необходимость оказывать помощь молодым колхозам не только в обработке полей, но и в политической работе среди колхозников.

Первичные партийные организации машинно-тракторных станций Эстонской ССР в 1949-1951 годах провели некоторую работу по организации и укреплению вновь созданных колхозов. В основе этой работы лежали решения ЦК КП Эстонии.

Некоторые партийные организации машинно-тракторных станций оказывали помощь молодым колхозам в их организационном и хозяйственном укреплении и становлении. В молодых колхозах отсутствовал опыт организации хозяйства, опыт правильного его планирования. МТС же как государственные предприятия обладали таким опытом. Так, в 1949 году партийная организация Вырусской машинно-тракторной станции организовала колхозам своей зоны помощь коммунистов. Коммунисты этой партийной организации помогли некоторым колхозам в зоне МТС составить правильные производственные планы.²³ Молодые и неопытные кадры в новых колхозах остро нуждались в помощи по организации в колхозах учета, контроля и учета за расходом трудодней, в правильной организации экономики и финансов. Первичные партийные организации МТС помогали колхозным кадрам справиться с этими задачами. Например, партийная организация Вильяндиской МТС помогла колхозу "Уус Элу" волости Хольстре в 1948 году в составлении отчетности и правильном ведении бухгалтерских книг.²⁴

²³ ПА КПЭ, фонд II67, опись 5, д. I, л. 8.

²⁴ ПА КПЭ, фонд 43I, опись 2, д. I, л. 69.

В партийных организациях многих МТС на собраниях обсуждались меры помощи молодым колхозам. Так, в Вильяндиской МТС на партийном собрании указывалось, что еще не все коммунисты приняли участие в работе по укреплению молодых колхозов. И партийное собрание решило считать работу по организационно-хозяйственному укреплению колхозов важнейшей задачей коммунистов. В решении было подчеркнуто, что необходимо оказывать помощь колхозам не только материально, но и в ремонте сельскохозяйственных машин, в организации агротехнической учебы и т.д. В дальнейшем в Вильяндиской МТС это решение успешно проводилось в жизнь. Колхозам зоны МТС коммунисты помогли организовать агротехническую учебу. Работники машинно-тракторной станции читали в колхозах лекции на агрономические темы, в которых колхозники знакомились с достижениями агрономической науки. На собрании партийной организации Вильяндиской МТС в апреле 1949 года указывалось, что только агрономы МТС провели в колхозах зоны к апрелю 78 лекций и бесед на агрономические темы.²⁵ В ходе подготовки к весеннему севу 1949 г. партийная организация Вильяндиской МТС уделила внимание ремонту техники в колхозах зоны. С ремонтом своей техники МТС справилась досрочно. Для помощи колхозам партийная организация взяла под свой контроль своевременность заключения договоров между МТС и колхозами. По этому вопросу был заслушан на партсобрании доклад директора МТС. Собрание порекомендовало привлечь к заключению договоров всех агрономов и бригадиров. Была создана специальная бригада из 12 человек. Договоры были заключены своевременно, а на их основе колхозам была оказана помощь в ремонте сельскохозяйственного инвентаря. Так, для ликвидации отставания в ремонте техники в колхозе им. И. Вареса партийная организация МТС добилась посылки в этот колхоз кузнеца. Этому же колхозу помогли и в вывозке удобрений и т.д.²⁶

Некоторые партийные организации машинно-тракторных станций проводили в обслуживаемых колхозах и политическую работу, помогали наладить активную культурно-массовую работу. Коммунисты некоторых машинно-тракторных станций читали в колхозах лекции на политические темы, проводили беседы. Так,

²⁵ ПА КПЭ, фонд 431, опись 2, д. 5, л. 13.

²⁶ "Советская Эстония", 1949, 9 апреля.

в 1948 году в колхозах зоны Вильяндиской МТС проводилась такая работа. Но необходимо отметить, что партийные организации МТС не уделяли должного внимания этой работе, часто политическая работа в колхозах велась не систематически и это являлось серьезным недостатком в партийной работе.

Известная помощь оказывалась партийными организациями машинно-тракторных станций в проведении культурно-массовой работы в молодых колхозах. Эта помощь включала в себя оформление в колхозах красных уголков, организацию колхозных библиотек, налаживание художественной самодеятельности. В некоторых МТС эта работа проводилась в порядке шефства над колхозами. Выруская МТС шефствовала над колхозом "Калев". Партийная и комсомольская организации машинно-тракторной станции помогли пополнить колхозную библиотеку. В начале 1949 года была собрана и передана колхозу "Калев" целая библиотека.²⁷ В порядке шефской помощи партийная организация Алатскивиской машинно-тракторной станции организовала выезд работников МТС в октябре 1949 года в подшефный колхоз "Койт". Работники станции выезжали туда два воскресенья, помогли убирать урожай, выступали с самодеятельностью.²⁸

Но основную помощь колхозам республики машинно-тракторные станции оказывали в производственной области. По указанию ЦК КПЭ машинно-тракторные станции сначала перешли на обслуживание колхозов в первую очередь, а затем МТС стали обслуживать только колхозы. Каждый вновь созданный колхоз немедленно получал помощь МТС в обработке полей, уборке урожая и т.п. Машинно-тракторные станции в процессе этой помощи постепенно превращались в основу материально-технической базы колхозного производства. Центральный Комитет КП Эстонии в своих решениях не раз подчеркивал роль и задачи машинно-тракторных станций в колхозном производстве. В постановлениях пленумов ЦК КПЭ в 1948-1950 годов определялись задачи машинно-тракторных станций в подъеме колхозного производства. Так, 24 пленум ЦК КП Эстонии в октябре 1948 года поставил перед МТС задачи по повышению урожайности в колхозах, по улучшению использования техники, по улучшению качества работ

²⁷ ПА КПЭ, фонд II67, опись 5, д. I, л. I2.

²⁸ ПА КПЭ, фонд I, опись 37а, д. I9I, л. I68.

в колхозах и др.²⁹ В июле 1950 года, анализируя работу МТС республики на весеннем севе, ЦК КПЭ критиковал недостатки в работе машинно-тракторных станций и поставил перед партийными организациями и работниками МТС задачи по лучшему использованию техники.

На основе задач, поставленных ЦК КПЭ, первичные партийные организации машинно-тракторных станций проделали в период коллективизации важную работу по улучшению деятельности МТС и подъему колхозного производства. Деятельность партийных организаций МТС была в это время направлена на создание условий лучшего использования техники. Партийные организации вели политическую работу в машинно-тракторных станциях и контролировали хозяйственную деятельность станций.

Первичные партийные организации машинно-тракторных станций вели работу по повышению идейно-теоретического уровня коммунистов и работников МТС, считая это важным условием подъема производительности труда. В подавляющем большинстве машинно-тракторных станций Эстонской ССР была организована партийная учеба коммунистов и политическая учеба работников станций. В большинстве МТС в этот период политическая учеба осуществлялась в кружках. В 1949-1950 годах почти во всех машинно-тракторных станциях ЭССР работали различные политические кружки и политшколы, в которых училось большинство коммунистов и значительная часть передовых работников МТС. Так была организована, например, политическая учеба в Хельмеской машинно-тракторной станции. В январе 1949 года в ней работал кружок по изучению истории партии. На партийном собрании в январе 1949 года указывалось, что в этом кружке занимались 11 коммунистов и беспартийных.³⁰ Помимо кружка в МТС работала политшкола, в которой учились комсомольцы машинно-тракторной станции. И кружок по истории партии, и политшкола в Хельмеской МТС работали регулярно.

Работал систематически кружок по изучению истории партии и в Выруской МТС. В Вильяндиской машинно-тракторной станции партийная организация создала политическую школу, которая работала успешно. Обсуждая работу этой политшколы, партийное собрание Вильяндиской МТС в апреле 1949 года отмечало, что

²⁹ "Советская Эстония" 26 октября 1948 г. 149.

³⁰ ЦК КПЭ, фонд 872, опись 2, д. 1, л. 2.

теоретический уровень занятий в политшколе несколько повысился.³¹

Необходимо отметить, что во многих МТС в работе сети политпросвещения выявились существенные недостатки. В некоторых МТС кружки и школы работали нерегулярно, часто были малочисленными. В некоторых кружках занятия проводились формально.

Вопросы улучшения работы машинно-тракторных станций, особенно улучшения использования техники были в центре внимания первичных партийных организаций. Важным средством решения этих вопросов являлось социалистическое соревнование. Партийные организации выступали руководителем социалистического соревнования в машинно-тракторных станциях и между машинно-тракторными станциями. Во многих МТС партийные организации выступали инициатором заключения договоров социалистического соревнования. Действенным средством повышения производительности труда, использования техники являлось социалистическое соревнование между машинно-тракторными станциями. В начале 1949 года по инициативе партийных организаций был заключен договор о соревновании по досрочной подготовке к весеннему севу между Таллинской и Раплаской машинно-тракторными станциями. Партийные организации этих станций организовали взаимную проверку степени готовности к весеннему севу. В Таллинскую МТС приехала специальная комиссия из Раплаской МТС, которая провела проверку. Были опробованы 11 тракторов, только что прошедших ремонт. Только у двух из них были вскрыты мелкие недостатки ремонта. Комиссия отметила ряд недостатков в подготовке Таллинской МТС к весеннему севу. Затем комиссия приехала и в Рапласкую машинно-тракторную станцию. Проверка показала, что Раплаская МТС полностью готова к весеннему севу. Раплаская машинно-тракторная станция была в 1949 году инициатором соревнования за досрочное проведение ремонта техники в республике.³²

Социалистическое соревнование помогало партийным организациям машинно-тракторных станций выявлять и ликвидировать недостатки в использовании техники, в работе станций. Во главе соревнования, как правило, шли коммунисты, которые показывали пример социалистического отношения к труду. Так, в

³¹ ПА КПЭ, фонд 431, опись 2, д. 5, л. 13.

³² "Советская Эстония", 1949, 8 апреля.

социалистическом соревновании между тракторными бригадами в Алатскивической МТС в конце 1949 года победила пятая бригада, которую возглавлял коммунист Марисенко П. Возглавляемая им бригада при годовом плане в 910 га мягкой пахоты обработала 1600 гектаров. В Кеениской машинно-тракторной станции лучшим трактористом в соревновании стал коммунист Оха А., который и в дальнейшем был в числе передовиков.

В ходе соревнования в машинно-тракторных станциях Эстонской ССР выросли передовики производства, систематически перевыполнявшие производственные планы. Партийные организации МТС пополняли свои ряды за счет приема лучших из них в партию. Так, в передовой Хельмеской МТС отличных результатов в работе добивался тракторист Эдуард Сюста. Он постоянно перевыполнял нормы и годовые планы. В феврале 1949 года партийной организацией Хельмеской МТС Э. Сюста был принят в партию.³³ Став коммунистом, Э. Сюста достиг отличных результатов в работе и стал знатным трактористом республики, опыт его работы изучался и распространялся в республике.

Под руководством партийных организаций машинно-тракторные станции Эстонской ССР в 1949-1953 годах добились известных результатов в использовании техники и обслуживании молодых колхозов. Постоянное увеличение количества техники в МТС, активная борьба партийной организации республики за лучшее ее использование позволили с каждым годом увеличивать помощь колхозному производству. Если в 1950 году машинно-тракторные станции республики произвели в колхозах 547 тыс. га в мягкой пахоте работ, то в 1953 году ими было сделано в колхозах работ на 1877 тыс. га.³⁴

Партийные организации МТС добились известного улучшения в использовании техники при обслуживании колхозов. Это нашло свое отражение в том, что тракторы и сельскохозяйственные машины стали работать в МТС более продуктивно. Так, в 1950 году выработка на один условный трактор в машинно-тракторных станциях составляла 288 га мягкой пахоты, а в 1953 году она возросла до 354 гектаров.³⁵

В 1951-1953 годах сфера работы первичных партийных орга-

³³ ПА КПЭ, фонд 872, опись 2, д. I, л. 6.

³⁴ Народное хозяйство Эстонской ССР, с. 136.

³⁵ Народное хозяйство Эстонской ССР, с. 136.

низаций МТС сузилась. Это объясняется тем, что при машинно-тракторных станциях в Эстонской ССР были созданы политические отделы, которые взяли на себя основную часть партийной работы в МТС и колхозах.

Работа машинно-тракторных станций Эстонской ССР способствовала тому, что колхозы республики, созданные в 1948-1950 годах, получили со стороны государства большую помощь в подъеме и становлении общественного производства. В ходе коллективизации машинно-тракторные станции превратились в основу материально-технической базы колхозного производства.

TO THE QUESTION ABOUT THE WORK OF THE COMMUNIST PARTY OF
ESTONIA TO DEVELOP MATERIAL-TECHNICAL BASIS OF THE
COLLECTIVE-FARM INDUSTRY IN THE YEARS 1949 - 1953

I. Sorokin

S u m m a r y

In 1949 - 1953 complicated machinery of collective farm industry was assembled in the machine-tractor stations (MTS) which serviced all the collective farms. In the present article the development of the technical basis of MTS is dealt with using archive materials and periodical press of the time.

During the period 1949 - 1953 the number of MTS grew from 24 to 69. The growth of the number of MTS led to the strengthening of the material-technical basis of the Estonian collective farms, to the rapid growth of all tractor parks of MTS. In 1950 the MTS had 2181 tractors, but in 1953 the MTS possessed already 3511 ones and the capacity of tractor park grew twice. The qualitative structure of the park went also through a change. Already in 1953 the tractor park of MTS generally consisted of new home-produced machines, brought from the sister republics. In connection with all this the MTS became the base of the whole material-technical basis of collective farm industry.

Great work in creating conditions for better usage of the machinery in the collective-farm fields was done by the

local party organizations of MTS. The contents of the work made by the MTS party organizations was determined by the decisions of the plenums and bureaus of the Central Committee of the Estonian Communist Party.

In 1949 - 1951 the party organizations of some MTS helped to form new collective farms. For better organization of collective farm industry party organizations of some MTS helped to make up industrial plans, to organize calculation and control. In some collective farms the communists of MTS helped to organize agrotechnical studies and lectures on agromonomical items.

Party organizations of MTS paid great attention to the improvement of using the machinery. In the MTS they led the work of rising the ideological-theoretical level of the communists and non-party. In the majority of the MTS political studies were organized. It was the socialist competition that played an important role in rising the productivity of the machinery. Direct leadership in organization and leading the socialist competition was held by the party organizations of MTS.

As a result of their work in 1949 - 1950 party organizations gained improvement in the usage of the machinery. Tractors and machines of the MTS began to work more productively. In 1950 the output on one conditional tractor of MTS of the Estonian S.S.R. was 288 hectares of soft plough, but in 1953 it grew to 354 hectares.

EKP TEGEVUSEST KOLHOOSIDE ORGANISATSIOONILIS-
MAJANDUSLIKUL KINDLUSTAMISEL AASTAIL
1951 - 1952

E. Kivimaa

EKP juhtimisel toimus aastail 1951 - 1952 meie vabariigi sisuliselt visa võitlus põllumajanduse sotsialistliku rekonstrueerimise raskuste ületamise ja sotsialistliku suurpõllumajanduse eeliste ärakasutamise eest. Kuid seda pidurdasid mõningad objektiivsed ja eriti isikukultuse poolt sünnitatud subjektiivsed põhjused, mis halvastasid tollal NSV Liidu põllumajanduse kui terviku ning tema koostisosade, sealhulgas Eesti NSV põllumajanduse arengut. Eesti NSV kolhooside majanduslikku olukorda ning rakendatud abinõusid nende organisatsiooniliseks ja majanduslikuks kindlustamiseks aastail 1951 - 1952 on mõnevõrra analüüsitud mitmes meie vabariigi põllumajanduse arengut pikema ajajärgu vältel käsitlevas töös.¹ Käesolevas artiklis, tuginedes seni ilmunud töödele, parteilisele ajakirjandusele, statistiliste kogumike andmetele ja arhiivimaterjalidele, püütakse üldistada EKP tegevuse mõningaid külgi, tema poolt rakendatud abinõusid vabariigi noorte kolhooside organisatsioonilis-majanduslikuks kindlustamiseks keerukail ja raskeks kujunenud 1951. - 1952. aastal.

EKP kolhooside parteilise juhtimise süsteem koosnes mainitud aastail mitmetest erinevatel tasapindadel asuvatest lülitidest, alates EKP keskkomiteest, EKP oblastikomiteedest (1952. a. maist - 1953. a. aprillini), edasi maa-rajooniko-

¹ V. M a t i n , M. B r o n š t e i n . Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused. Tln., 1959; V. M a t i n . Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis. Tln., 1955; Л. К и й к. Деятельность КП Эстонии по дальнейшему развитию социалистического сельского хозяйства (1953-1958). Дисс. канд. исторических наук. Л., 1969.

Miteedest ja masina-traktorijaamade poliitiosakondadest kuni kolhooside ja külade territoriaalsete parteiorganisatsioonideni. Kogu selle süsteemi tegevust kolhooside organisatsioonilisel ja majanduslikul kindlustamisel suunas juhtiva lülina EKP Keskkomitee. Peamiselt toimus see rajoonide parteikomiteede ja masina-traktorijaamade poliitiosakondade kaudu (vahelüliliks olid 1952. a. maist veel oblastikomiteed), kuna kolhooside parteiorganisatsioonid olid kõiki majandeid hõlmava võrguna alles tekkimisjärgus. Ka külanõukogude territoriaalsed parteiorganisatsioonid olid suhteliselt nõrgad ega suutnud seetõttu põllumajanduse arendamise küsimustes nimetamisväärselt kaasa rääkida. Teatud abi kolhoosidele (šeflus, kaader) osutasid veel linnade parteiorganisatsioonid, kuid oma valdavas osas jäi see abi episoodiliseks.

EKP maa-rajoonikomiteed olid Eesti NSV-s moodustatud 1950. a. oktoobris seeses rajoonilisele administratiiv-territoriaalsele jaotusele üleminekuga. Täie pingega suutsid neist kohe tööle asuda vaid endiste maakonnakomiteede baasil rajatud, kuna ülejäänud rajoonides (üldse moodustati 13 maakonna asemel 38 maarajooni) nõudis organiseerimisperiood, mille kestel tulid lahendada rajooniasutuste majutamise, kaadri komplekteerimise jt. küsimused, teatud aega. Partei rajoonikomitee aparaat koosnes ligi 20 vastutavast töötajast. Näiteks EKP Tartu Rajoonikomitee aparaadi koosseisu kuulusid 3 sekretäri, 4 osakonnajuhatajat, poliitihariduskabineti juhataja, arvestussektori juhataja, 6 instruktorit ja 3 propagandisti.² 1951. a. I kvartalis koosnes Tartu rajooni parteiorganisatsioon 40 parteiorganisatsioonist, kuhu kuulusid 261 kommunisti. Samal ajal Vastseliina rajooni 6 parteiorganisatsioonis oli arvel ainult 55 kommunisti, Otepää rajooni 6 parteiorganisatsioonis 57 kommunisti, Pärnu-Jaagupi rajooni 10 parteiorganisatsioonis 67 kommunisti.³ Rea rajoonide parteiorganisatsioonide väikesearvulisus tekitas algul eelkõige raskusi kaadriprobleemi lahendamisel. 1951. a. juunis märkis EKP Keskkomitee büroo, et vaatamata küllaldatele ajale, mis on möödunud rajoniseerimise algusest, on reas rajoonides (Vändra, Kilingi-Nõmme, Abja, Vastseliina,

² EKPA, f. 2643, nim. 1, s.-ü. 2, l. 25.

³ EKPA, f. 1, nim. 88, s.-ü. 9, l. 146; s.-ü. 10, l. 59, 119; s.-ü. 15, l. 8.

Otepää, Tõrva jt.) partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide aparaat veel täielikult komplekteerimata.⁴ Kõik nimetatud rajoonid olid uuteks administratiiv-territoriaalseteks piirkondadeks. Kuid vaatamata organiseerimisperioodi teatud raskustele, lülitusid peatselt siiski kõik maa-rajoonikomiteed täie pingega oma põhilise töövaldkonna - nimelt põllumajandusliku tootmise arendamise ülesannete lahendamisele. Partei rajoonikomiteed kujunesid aastail 1951-1952 põhilüliliks, kellele EKP Keskkomitee vahetult tugines kolhooside parteilisel juhtimisel.

Teiseks taoliseks, paralleelseks, kuigi vähem tähtsaks lüliliks olid masina-traktorijaamade poliitiosakonnad. Viimased moodustati Eesti NSV masina-traktorijaamade juurde ÜK(b)P Keskkomitee 30. septembri 1950. a. otsuse alusel sama aasta IV kvartalis. Vastutavaid töötajaid oli poliitiosakonna koosseisus ette nähtud viis: osakonna ülem, ülema asetäitjad poliit-massilise töö, komsomoli- ja naistöö alal ning ajalehe toimetaja. Kuna MTJ-ide arv oli 1950. a. lõpuks kasvanud 56-ni, siis ilmsesid mõningad raskused poliitiosakondade komplekteerimisel kaadriga. Veel 25. oktoobril 1952. a. oli MTJ-ide poliitiosakondade vastutavaist töötajaist komplekteerimata 63: 4 ülemat, 14 ülema asetäitjat poliit-massilise töö alal, 23 ülema asetäitjat komsomolitöö alal, 10 ülema asetäitjat naistöö alal ja 12 ajalehetoimetajat.⁵ Masina-traktorijaamade poliitiosakonnad tegid kahtlemata ära teatud töö kolhooside organisatsioonilis-majanduslikul ja poliitilisel tugevdamisel (kolhooside puhastamine endistest kulaklikest ja teistest vaenulikest elementidest, kolhooside parteiorganisatsioonide ja nende liikmeskonna kasvu tagamine jne.), kuid üksikud uurijad, näiteks V. Matin ja I. Sorokin hindavad seda mõnevõrra üle.⁶ EKP Keskkomitee büroo, samuti oblastikomiteede bürood, arutades nende tööd, märkisid korduvalt tõsiseid puudusi. Kohati kippusid nad asendama masina-traktorijaamade direktsiooni, üldiseks puu-

⁴ EKPA, f. 1, nim. 74, s.-ü. 99, l. 172.

⁵ EKPA, f. 1, nim. 132, s.-ü. 4, l. 115.

⁶ V. M a t i n . Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, lk. 53; И. С о р о к и н. Деятельность политотделов МТС в 1951-1953 гг. - ТРУ Тоimetised. Toid NLKP ajaloo alalt XIII. Tartu, 1975, lk. 90.

duseks kujunes aga partei rajoonikomiteede töö dubleerimine. Viimast konstateeris EKP Keskkomitee põllumajandusosakond oma kirjas 5.mail 1953.a. NLKP Keskkomitee põllumajandusosakonnale. Kirjas toonitati, et rajoonikomiteede dubleerimine ilmneb eriti poliit-massilise töö läbiviimisel külas, ja tehti ettepanek kaotada masina-traktorijaamade poliitosakonnad, tugevdades samaaegselt neist vabanenud töötajate arvel partei rajoonikomiteesid. Samuti taotleti kirjas MTJ-ide poliit-osakondade koosseisude arvel suurematesse kolhoosidesse **partei kohta.**⁷

Peaaegu aasta jooksul (1952.a.maist kuni 1953.a.aprillini) tegelesid kolhooside organisatsioonilis-majandusliku kindlustamisega ka EKP Tallinna, Tartu ja Pärnu oblastikomiteed. Tartu Oblastikomitee arhiivmaterjalide põhjal võib väita, et vaatamata organiseerimisperioodile ja lühiajalisele eksisteerimisele, arendasid nad küllaltki aktiivset tegevust.⁸ Kuid peatselt siiski ilmnis, et oblastid oma rohkekoosseisuliste partei-, nõukogude ja majandusorganisatsioonide aparaadiga on meie väikese liiduvabariigi tingimustes liigseks ja kulukaks vahelüliks ning 24.aprillist 1953.a. nad likvideeriti.⁹

Järjekindlalt, kuigi aastail 1951-1952 veel suhteliselt aeglaselt kasvas kolhooside parteilisel juhtimisel kolhooside eneste parteiorganisatsioonide osatähtsus. Mõningaid kolhooside parteiorganisatsioonide eksisteeris juba varem, kuid sihipärasemalt ja intensiivsemalt hakkas neid tekkima pärast rajoniseerimist, mil likvideeritavate vallaorganisatsioonide baasil rajati kas külade territoriaalsed või kolhooside parteiorganisatsioonid. Kolhooside parteiorganisatsioonide kasvust ajavahemikul 1.jaanuarist 1951.a.kuni 1.jaanuarini 1952.a. annab ülevaate tabel 1.

Kolhoosnikute-kommunistide arv kasvas samaaegselt 849-1t 1186-ni. 1.jaanuaril 1951.a.töötas kolhoosiesimeestena 351, farmijuhatajatena 17, brigadiridena 51, loomakasvatustfarmides 27 ning põllundus-ja aiandusbrigaadides 134 kommunisti.

⁷EKPA, f. 1, nim. 149, s.-ü. 19, l. 160-161.

⁸Vt. EKPA, f. 2450, nim. 1, s.-ü. 8, l. 1-136; s.-ü. 11, l. 37-133; nim. 2, s.-ü. 9, l. 6-184; s.-ü. 21, l. 36-66.

⁹EKPA, f. 1, nim. 242, s.-ü. 78, l. 46.

Tabel 1

Kolhooside parteiorganisatsioonid 1951 - 1952¹⁰
(1. jaanuari seisuga)

	Parteialg- organisat- sioone	Kandidaati- de grupe	Partei- ja komsomoli- grupe	Kokku
1. jaan. 1951.a.	45	13	11	69
1. jaan. 1952.a.	150	60	26	236

1. jaanuaril 1952. a. tõstas kolhoosiesimeestena 503, farmi-juhatajatena 44, brigadiridena 130, loomakasvatusefarmides 43, ning põllundus- ja aiandusbrigaadides 247 kommunisti.¹¹ Kolhooside parteiorganisatsioonide kasvu dünaamikat hinnates tuleb arvestada, et samaaegselt toimus ühinemise tulemusena kolhooside arvu pidev kahanemine. Kui 1951. a. algul oli parteiorganisatsioonide umbes 3,5 %-s kolhoosides, siis 1952. a. algul juba rohkem kui 20 %-s kolhoosides. Kolhooside parteiorganisatsioonide arvulise kasvuga kaasnes ühtlasi nende tugevdamine, ja järelikult nende mõju kasv kolhoosiasjadele, mis süvendas ja laendas oluliselt kolhooside parteilise juhtimise mõjusfääri.

Küla territoriaalsete parteiorganisatsioonide osatähtsus hakkas samal ajal järk-järgult vähenema. Kui 1. jaanuaril 1951. a. oli küla territoriaalsete parteialgorganisatsioonide 219, kandidaatide ja partei-komsomoligruppe 44, siis 1. jaanuariks 1952. a. oli parteialgorganisatsioonide arv vähenenud 162-ni, kandidaatide ja partei-komsomoligruppide arv 33-
ni. Neis arvel olevate kommunistide arv vähenes 1500-lt 1093-
ni.¹²

Partei rajoonikomiteedele ja üha ulatuslikumalt ka kolhooside parteiorganisatsioonidele tuginedes võis EKP Keskkomitee aastail 1951 - 1952 järjekindlalt süvendada ja laiendada kolhooside parteilist juhtimist, mis tagas paljude kolhooside edukaks tööks, nende organisatsioonilis-majanduslikuks

¹⁰ EKPA, f. 1, nim. 52, s.-ü. 63, l. 174; nim. 88, s.-ü. 15, l. 53.

¹¹ Sealsamas.

¹² Sealsamas.

kindlustamiseks vajalike probleemide tõstatamise ja lahendamise. Pärast mõningate põhiliste objektiivset ja subjektiivset laadi pidurdavate faktorite järk-järgulist kõrvaldamist NLKP Keskkomitee 1953. a. septembripleenumi otsuse alusel sai see Eesti NSV kolhooside edasise eduka arengu tagatiseks.

Eesti NSV põllumajanduse ees 1950-ndate aastate algul seisvad põhilised ülesanded olid püstitatud vastavalt NSV Liidu Ministrite Nõukogu suundaandvatele juhtnõuroidele 1950. a. detsembris toimunud EK(b)P Keskkomitee X pleenumi otsuses "Vabariikliku parteiorganisatsiooni ülesannetest Eesti NSV põllumajanduse edasiarendamise alal". Mainitud otsuses kavandatud ülesandeid konkretiseeris veel Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja EK(b)P Keskkomitee määrus 3. jaanuarist 1951. a., milles nähti vabariigi põllumajandustöötajate põhiülesandena ette nisu ja teiste toidukultuuride kasvatamist määral, mis lähema 4 - 5 aasta pärast võimaldaks katta kogu Eesti NSV tarviduse oma viljaga. Loomakasvatuse alal nähti ette lähema viie aasta jooksul suurendada liha, või ja munade tootmist 2 - 3 korda. Funduvalt pidi suurenema ka teiste põllumajandussaaduste tootmine.¹³

Vastavad ülesanded võeti aluseks ka 1951. a. aprillis toimunud EK(b)P VI kongressi otsustele põllumajanduse valdkonnas. Sellega koondati vabariigi partei- ja nõukogude organisatsioonide tähelepanu põllumajanduse kahe põhiharu - põllunduse ja loomakasvatuse arendamise ülesannetele. Kavandatud ülesandeid konkretiseeris vastavalt partei XIX kongressi direktiivide projektile NSV Liidu rahvamajanduse arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiaks 1951 - 1955 mõneti veel 1952. a. septembris toimunud EK(b)P VII kongress. Erakordselt tõsise tähelepanu pööramist põllumajandusele näitab ilmekalt fakt, et peaaegu kõigil EK(b)P Keskkomitee pleenumitel aastail 1951 - 1952 olid päevakorras põllumajanduse arendamisega seotud küsimused, kusjuures domineerisid põllunduse ja loomakasvatuse arendamise ülesanded.

Eesti NSV põllumajanduse ette püstitatud ülesannete realiseerimiseks oli vaja tagada eelkõige kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik kindlustamine, sest kolhooside, sovhooside ja teiste riiklike majandite üldisest maafondist

¹³ Põllumajanduse edasise tõusu eest. - "Eesti Bolševik", 1951, nr. 1, lk. 2.

(2376,9 tuh. ha) hõlmasid kolhoosid juba 1950. a. lõpul põhilise osa (2203,8 tuh. ha).¹⁴

Üht tähtsamat abinõu kolhooside tugevdamisel nägi EKP väikeste kolhooside jätkuvas ühendamisest ÜK(b)P Keskkomitee 30. mai 1950. a. otsuse "Väikeste kolhooside suurvõrdamisest ja parteiorganisatsioonide ülesannetest selles" alusel. Ühendamise tulemusena kujunes ka Eesti NSV-s enamik kolhoose juba tõelisteks sotsialistlikeks suurmajandeks. Näiteks 1951. a. Põltsamaa rajooni kolhooside "Looming" ja "Murrang" ühinemise tulemusena moodustatud Mitsurini-nim. kolhoosi üldsuuruseks kujunes 3210 ha, sellest põldu 752 ha.¹⁵

Ühinenud kolhoosides avardusid võimalused tootmise paremaks organiseerimiseks, paljude tootmisharudega ja suure tootmisvõimega majapidamiste arendamiseks, mis tagas rahaliste sissetulekute kasvu ning võimaldas kolhoosidel ratsionaalsemalt teostada akumulatsiooni ja kapitaalehitust, samuti hoida kokku administratiivkulusid.

Eesti NSV väikeste kolhooside ühinemise tulemusena toimunud kolhooside suuruse kasvu näitavad tabelid 2 ja 3.

T a b e l 2

Eesti NSV kolhooside arv ja suurus 1950 - 1952¹⁶

	1950	1952
Kolhooside arv (aasta lõpuks)	2213	937
Põllumajanduslikku maad ühe kolhoosi kohta keskmiselt ha	819	2200
sellest põllumaad ha	323	852

Seega, kui 1951. a. algul pisikolhoose kolhoosiperede arvuga kuni 60 oli ligemale 70 % kolhooside üldarvust, siis 1952. a. alguseks oli taolisi säilinud umbes 9 % kolhooside üldarvust. Keskmiselt tuli ühe kolhoosi kohta 1951. a. algul 55 kolhoosiperet, 1952. a. algul 116 ning aasta lõpul 130.¹⁷

¹⁴ Eesti NSV rahvamajandus 1970. aastal. Tln., 1971, lk. 144.

¹⁵ EKPA, f. 1, nim. 154, s.-ü. 9, l. 82.

¹⁶ E. T õ n u r i s t . Eesti NSV põllumajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine. Tln., 1967, lk. 24.

¹⁷ V. M a t i n , M. B r o n š t e i n . Eesti NSV kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, lk. 98.

T a b e l 3

Kolhooside jagunemine kolhoosiperede arvu järgi
1951 - 1952¹⁸ (1. jaanuari seisuga)

Kolhoosiperesid kolhoosis	K o l h o o s e	
	1951	1952
Kuni 15	45	1
16 - 30	404	5
31 - 60	1066	89
61 - 100	544	336
101 - 150	118	372
151 - 200	30	117
201 - 300	6	72
Kolhoose kokku	2213	1051

Vaatamata üksikutes rajoonides esinenud puudustele kolhooside ühendamisel, millele EKP Keskkomitee nii mõnelgi korral tähelepanu juhtis, samuti asjaolule, et see meie vabariigis algas vahest natuke enneaegselt, veel kindlustamata kolhoosikorra tingimustes, tuleb kolhooside suurendamist nende ühendamise teel põllumajanduse edasisi arenguperspektiive silmas pidades igati positiivselt hinnata. See oli suur samm edasi tootmisvõimsuste liitmisel ja põllumajandusliku tootmise kontsentreerimisel.

Kolhoosikorra algaastatel pöörasid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu esmajärgulist tähelepanu põllumajanduse materiaal-tehnilise baasi tugevdamisele, et see vastaks äsjarajatud sotsialistliku suurtootmise tingimustele ning tagaks kolhooside kõigi töömahukate protsesside mehhaniseerimise järsu kasvu ja tööviljakuse tunduva tõusu.

Et kolhooside tehnikaalasel teenindamisel lasus talal põhiraskus masina-traktorijaamadel, siis taotlesid EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu NSV Liidu keskorjanitelt MTJ-ide võrgu edasist laiendamist ja nende üha ulatuslikumat varustamist traktorite, kombainide ja teiste vajalike põllumajandusmasinatega. Vastavatele taotlustele tuldigi vastu ning juba 1950. a. lõpuks ulatus masina-trak-

¹⁸ NSV Liidu Rahvamajanduse Riiklik Keskarhiiv, f. 7486, nim. 7, s.-ü. 997, l. 26; s.-ü. 1096, l. 17.

torijaamade arv Eesti NSV-s 56-ni. Traktoreid oli MTJ-ides kokku 2905 ja teraviljakombaine 131.¹⁹ 1952. aastal kasvas masina-traktorijaamade arv Eesti NSV-s 69-ni. Traktoreid oli neis kaks korda rohkem kui 1950. a. ja kombainide arv ületas 300 piiri.²⁰ Võimalus saada vennasvabariikidest järjest suuremal hulgal põllumajanduslikku tehnikat muutis manufaktuurse perioodi Eesti NSV kolhooside arengus, mil domineerivat osa etendasid hobune ja hobuinventar ning talupoegade käsitsitöö, suhteliselt lühiajaliseks, põllunduses umbes 2-3 aastat kestvaks. Tähtsamate põllutööliikide mehhaniseerimise kiiret kasvu aastail 1950 - 1952 näitab alljärgnev tabel.

T a b e l 4

Tähtsamate põllutööde mehhaniseerimise kasv kolhoosides 1950 - 1952²¹ (protsenti töö üldmahust)

	1950	1951	1952
Kesaküünd	51,8	64,6	72,1
Sügisküünd	41,6	51,6	89,3
Suiviljade külv	4,3	18,3	38,5
Taliviljade külv	6,6	23,9	43,7
Kartulipanek		4,9	11,8
Teravilja koristamine kombainiga	1,3	6,1	10,6

Kolhoosipõllunduses omas seega MTJ-ide poolt teostatav töö järjest suurema osatähtsuse, kuigi selle efektiivsust kahandas mõnevõrra juba tollal MTJ-ide ja kolhooside huvide teatud lahkuminek. 1951. a. detsembris toimunud EK(b)P Keskkomitee IV pleenumil oli arutamisel küsimus "Eesti MSV masina-traktorijaamade töö parandamisest". Hinnatavate saavu-

¹⁹ E. T õ n u r i s t . Eesti NSV põllumajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine, lk. 39.

²⁰ EK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. J. Käbini aruandekõne EK(b)P Keskkomitee tööst. - "Eesti Bolševik", 1952, nr. 9, lk. 4.

²¹ V. M a t i n , M. B r o n š t e i n . Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine ning selle sotsiaalsed ja majanduslikud tulemused, lk. 105.

tuste kõrval märgiti mainitud pleenumil ka mõningaid tõsi-
 seid puudusi MTJ-ide tšõs. Täites küll tervikuna traktori-
 tšõde üldplaani, ei täitnud masina-traktori jaamad plaani ter-
 ve rea tähtsate tšõllikide alal, nagu sügiskünnil, teravil-
 jakultuuride peksmisel, linakoristamisel, kõrrepõldude koo-
 rimisel, heinakoristamisel, sõttade sileerimisel, maaparan-
 dustšõdel jne. Kolhoosidega sõlmitud lepingud jäid paljudel
 MTJ-idel täitmata, sageli hilineti tšõdega. Näiteks 1952.
 aastal teostasid masina-traktori jaamad 22 % tšõdest hiline-
 misega.²² Tšõde mehhaniseerimiseni loomakasvatuses jõuti
 aastail 1951 - 1952 ainult üksikutes kolhoosides. Loomakas-
 vatuses domineeris käsitsitšõ põhijoontes kuni 1950-ndate
 aastate lõpuni. Vaatamata mõningatele puudustele ja vajaka-
 jäämistele, võime siiski konstateerida, et 1950-ndate aas-
 tate algul toimus otsustav edasimineku põllumajanduse mehha-
 niseerimises. Kui Eesti NSV 1950. aastal jäi veel kaugele
 maha NSV Liidu põllumajanduse mehhaniseerimise üldisest ta-
 semest ja kui 1951. aastal tegid masina-traktori jaamad 45 %
 kõigist peamistest tšõdest põllunduses, siis 1952. aastal
 ulatus põllutšõde mehhaniseerimine kolhoosides juba 62 %-
 ni.²³ 1953. aastal jõudis vabariigis põllumajanduse mehha-
 niseerimine peaaegu ühele tasemele NSV Liidu põllumajandu-
 sega, traktoritega varustatuse alal jõuti üleliidulisest ta-
 semest isegi murdosa ette.

T a b e l 5

Traktorite arv külvipinna 1000 hektari kohta
 1940 - 1953²⁴ (15-hobujõulises arvestuses)

A a s t a	NSV Liit	Sealhulgas Eesti NSV
1940	4,5	1,5
1950	6,4	4,8
1953	7,9	8,0

²² J. K ä b i n . Vabariigi põllumajanduse arendamise edasilükkamatud ülesanded. - "Eesti Kommunist", 1952, nr. 10, lk. 58.

²³ EK(b)P Keskkomitee sekretäri sm. J. Käbini aruande kõne EK(b)P Keskkomitee tšõst. - "Eesti Bolševik", 1952, nr. 9, lk. 4.

²⁴ L. B r u t u s . Eesti NSV sotsialistlikust industrialiseerimisest. - Nõukogude Eesti majandus 1940-1960. Tln., 1960, lk. 55.

Põllumajanduse tehnilise varustatuse kasv Eesti NSV-s oli aluseks tööviljakuse järjekindlale tõusule.

Kolhooside organisatsioonilis-majandusliku kindlustamise ülesannetest meie vabariigis kerkis pärast kolhooside ühendamist ühe tähtsaimana päevakorda kolhooside tugevdamine juhtiva kaadriga. Lähtudes ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 9. juuli 1950. a. määrusest, mobiliseeris EKP Keskkomitee kogu vabariigi parteiorganisatsiooni kolhoosikaadri tugevdamisele. 1951. aastal viidi Eesti NSV-s läbi põllumajandusspetsialistide ettevalmistamise kursused tööks kolhoosiesimeestena. Põllumajandusspetsialistide edutamisel juhtivale tööle kolhoosides saavutas EKP 1952. a. lõpuks kindla edasiminekku. Nii näiteks oli 1952. aasta lõpul Antsla rajooni 26 kolhoosiesimehest 5 põllumajandusliku eriharidusega, Valga rajoonis vastavalt 20-st 4, Vastseliina rajoonis 26-st 5, Võru rajoonis 21-st 5, Otepää rajoonis 21-st 4 ja Põltsamaa rajoonis 32-st 5.²⁵

Seega 6 rajooni keskmise põhjal oli peaaegu iga viies kolhoosiesimees põllumajanduse spetsialist. Kogu vabariigi ulatuses jäädgi selle näitaja osas ainult natuke maha. Veelgi jõudsamalt oli kolhoosiesimeeste kaader tugevnenud poliitilisest küljest - ligi 50 % neist olid NLKP liikmed ja liikmekandidaadid. Umbes 1/3 kolhoosiesimeestest oli lõpetanud põllumajanduskooli, kolhoosi juhtiva kaadri kooli või kolhoosiesimeeste ettevalmistus- ja kvalifikatsiooni tõstmise kursused. Kolhooside juhtiva kaadri näitajate üldine paranemine ei tähendanud kahjuks aga kaugeltki veel kolhooside juhtiva kaadri probleemi täielikku lahendamist. Kolhooside juhtimisel töötas veel küllaltki palju nõrga ettevalmistuse ja vajalike organisatsiooniliste võimeteta inimesi. Seda kinnitas ilmekalt esimeeste kaadri suur voolavus. Näiteks 1952. aasta jooksul vahetus vabariigis umbes 40% kolhoosiesimeestest. Paljudes rajoonides oli see näitaja veelgi suurem. Nii näiteks vahetus Vändra rajooni 16 kolhoosis aasta jooksul 17 esimeest, Pärnu rajooni 19 kolhoosis 11 esimeest jne.²⁶

²⁵ EKPA, f. 2450, nim. 2, s.-ü. 91, l. 1-23, 52-54, 78-81.

²⁶ EKPA, f. 1, nim. 157, s.-ü. 16, l. 29.

Tugevdamist vajas samuti põllumundus- ja aiandusbrigaadide brigadiride ning farmijuhatajate kaader. Nii näiteks oli 1952. a. jaanuaris põllumundusbrigaadide 3142 brigadirist agroomilise keskharidusega ainult 20, üldise keskharidusega 22, põllumajanduskooli ja kolhoosiesimeeste ettevalmistamise kursuse lõpetanud 77 inimest.²⁷ Väga vähe oli kolhoosides agronoome ja zootehnikuid.

Kuigi juba aastail 1949 - 1950 oli Eesti NSV-s kolhoosnikute jaoks organiseeritud rohkearvulisi lühiajalisi kursusi ja seminare, sealhulgas vanemate liiduvabariikide eeskujul kolmeaastaste agro- ja zootehniliste kursuste laialdane võrk, ei lahendanud see põllumajandusliku kaadri küsimust. Sotsialistlik suurtootmine põllumajanduses nõudis üha rohkem kesk- ja kõrgema haridusega spetsialiste. EKP Keskkomitee initsiatiivil kujundatigi 1950-ndate aastate algul välja ulatuslik põllumajanduslike õppeasutuste võrk: töötas 12 põllumajanduslikku tehnikumi ning 16 üheaastase ja kaheaastase kursusega põllumajanduslikku kooli ja mehhanisaatorite kooli. TRÜ põllumajanduse, veterinaaria ja metsamajanduse teaduskondade baasil organiseeriti Tartus 1951. aastal Eesti Põllumajanduse Akadeemia. Kesk- ja kõrgema haridusega spetsialistide ettevalmistamine põllumajandusele hakkas Eesti NSV-s aastast aastasse laienema.

Kolhooside organisatsioonilis-majanduslikul kindlustamisel etendas väga tähtsat osa ühiskondliku tootmise keeruka protsessi õige organiseerimine, kindla töödistsipliini kehtestamine ning kogu töö ja eluolu korraldamine vastavalt artelli põhikirjale.

Ettekandes kolhoosiesimeeste vabariiklikul nõupidamisel 27. veebruaril 1952. a. rääkis EK(b)P Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin, et kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik kindlustamine tähendab eelkõige kolhooside ühismajandi igakülgset kindlustamist ja arengut. Selleks on vaja, et kõik kolhoosid rangelt täidaksid külvipindade suurendamise, kõigi kultuuride viljakuse tõstmise, ühiskarja suurendamise ja selle produktiivsuse tõstmise plaane; täidaksid oma kohustusi riigi ees ja sealjuures, vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale, eraldasid rahalisi vahendeid jagamatute fondide täiendamiseks, samuti looksid seemne-, kind-

²⁷ NSV Liidu Rahvamajanduse Riiklik Keskarhiiv, f. 7486, nim. 7, s.-ü. 1096, l. 13.

lustus- ja teised ühiskondlikud fondid sellises ulatuses, mis tagavad kolhoositootmise pideva suurenemise. Sealjuures tuleb jälgida, et kolhoosid kasutaksid neid jagamatuid fonde ühistootmise igakülgseks suurendamiseks, ühiskondlike tootmishoonete ehitamiseks, elektrifitseerimiseks, maaparandamiseks jne.

Kolhooside organisatsiooniline ja majanduslik kindlustamine tähendab veel nõuet, et kolhoosi kõik liikmed hoolitseksid oma artelli kindlustamise eest, töötaksid ausalt, jaotaksid kolhoosi sissetulekuid töö järgi, kaitseksid ja hoiaksid ühisomandit, kolhoosivara, hoiaksid traktoreid ja masinaid, hoolitseksid hästi hobuste ja kogu kolhooskarja eest.

Kõik see kokkuvõetult tähendab seda, et tuleb rangelt kinni pidada põllumajandusliku artelli põhikirjast, mis on kolhoosielu vankumatuks seaduseks.²⁸

Eestimaa Kommunistliku Partei, eriti tema rajooniorganisatsioonide, samuti olemasolevate kolhooside ja külade territoriaalsete parteiorganisatsioonide esmajärguliseks ja väga tähtsaks ülesandeks oli aidata kolhoositalurahval omandada sotsialistliku suurmajandi pidamise ja töö harjumusi, kasutades selleks NIKP ja vanemate liiduvabariikide parteiorganisatsioonide rikkalikke kogemusi.

Töö organiseerimisel kolhoosides kerkis 1951. aastal väga aktuaalse ülesandena päevakorda töö organiseerimise põhilüli - alalise koosseisuga tootmisbrigaadi, nii põllundus-, söödavarumis- kui ka üksikute aiandusbrigaadide, suurendamise ja tugevdamise ülesanne. Selleks läi soodsad võimalused väikeste kolhooside ühendamine. Töö organiseerimise aluseks kolhoosides oli tollal Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr. 668 "Abinõudest töö paremaks organiseerimiseks, tööviljakuse tõstmiseks ja töötasu korraldamiseks kolhoosides". Kohati täideti määruse nõudeid halvasti, millest tingituna esines kolhoosides tõsiseid puudusi töö arvestamisel. Esines määru- ses ettenähtutest madalamaid töönorme, mis viis normipäevade raiskamisele. Väga visalt juurdus lisatasu rakendamine heade töötulemuste eest. Keskkomitee nõudis rajoonikomiteelt ja kolhooside parteiorganisatsioonidelt töö organiseerimise ja

²⁸ J. K ä b i n . Eesti NSV kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamise põhilised ülesanded. - "Eesti Bolševik", 1952, nr. 4, lk. 10.

töötasu maksmise otsustavat parandamist kolhoosides, rõhutamises sealjuures, et kõigiti tuleb tugevdada tootmisbrigadi kui kolhoositöö organiseerimise tollaegset põhivormi.²⁹

Järjekindlalt tuli aastail 1951 - 1952 pidada võitlust põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste vastu. 1951. a. lõpul ja 1952. a. algul teostati Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi poolt artelli põhikirja täitmise kontroll Mustvee, Rapla, Vastseliina, Elva, Jõgeva, Pärnu, Pärnu-Jaagupi, Tõrva, Tapa ja Kuressaare rajoonis. Kontrolli tulemused arutati läbi EK(b)P Keskkomitee büroo istungil, kus märgiti, et nendes rajoonides esineb veel kolhoosimaa laialijagamise fakte, kolhoosikarjamaa tasuta kasutamist mittekolhoosnike poolt, perekondade fiktiivseid jagamisi kolhoosnike isiklikus kasutuses oleva aiamaa ja isiklikuks omandiks olevate loomade arvu suurendamiseks. Samuti märgiti nende rajoonide mõnedes kolhoosides karja, raha ja põllumajandussaaduste rüsumist ja laialijagamist ning artelli juhtimise demokraatlike aluste rikkumist.³⁰

1952. a. 30. juunist 1. juulini toimunud EK(b)P Keskkomitee VI pleenumil oli arutamisel küsimus "Abinõudest põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumiste likvideerimiseks ja kolhooside edasiseks organisatsioonilis-majanduslikuks tugevdamiseks". Nii EK(b)P Keskkomitee esimese sekretäri J. Käbini ettekandes pleenumil kui ka vastuvõetud otsuses nõuti partei-, nõukogude ja majandusorganeilt põllumajandusliku artelli põhikirja rikkumistele lõputegemist, sest sellest sõltus põhiliselt kolhooside kogu töö edasine parandamine. Pidevalt tegeldi töödistsipliini tugevdamisega kolhoosides, tänu millele see näitas ilmset paranemistendentsi. Näiteks kui 1951. aastal 11,6 % töövõimelistest kolhoosnikutest ei töötanud välja normipäevade miinimumi, siis 1952. aastal langes vastav näitaja 9 %-le.³¹ Partei rajoonikomiteed suunasid järjekindlalt kolhoosidesse komisjone põllumajandusliku artelli põhikirja täitmist kontrollima. Kontrolli tulemused arutati reeglina järgnevalt läbi rajoonikomiteede

²⁹ EKPA, f. 1, nim. 74, s.-ü. 121, l. 184-185.

³⁰ Sealsamas, l. 188.

³¹ EKPA, f. 1, nim. 121, s.-ü. 31, l. 18 ; nim. 242, s.-ü. 78, l. 62.

büroode istungitel, kus kavandati abinõud ja ülesanded põhi- kirja rikkumiste likvideerimiseks.

Seega Eestimaa Kommunistlik Partei, tema Keskkomitee ja kõik all-lülid tegelesid aastail 1951 - 1952 pidevalt kolhooside organisatsioonilis-majandusliku kindlustamise küsimustega. See oli tingitud põllumajanduse sotsialistliku rekonstrueerimise raskustest, selleks mitteküllaldasest ettevalmistusest, samuti lisaraskustest, mida tekitasid ebasoodsad ilmastikuolud. Vaatamata raskustele, saavutas terve rida majandeid hinnatavaid tulemusi nii põllunduses kui loomakasvatuses, mille baasil riigile müüdi iga aastaga üha rohkem põllumajandussaadusi linnade ja tööstuskeskuste varustamiseks. Nii varuti 1952. aastal riikliku varumise ja kokkuostu teel liha 10 233 tonni rohkem kui 1949. aastal, piima ligi 100 000 tonni rohkem. Tunduvalt kasvas ka munade, kartuli ja köögivilja riiklik varumine ja kokkuost. Kaubatoodangu kasv tagas kolhooside rahaliste tulude suurenemise 227,7 miljonilt rublalt 1950. aastal 308 miljoni rublani 1952. aastal.³²

Kuid eesrindlike kolhooside kõrval oli aastail 1951-1952 veel palju mahajäänud kolhoose, kelle majanduslikud näitajad tegid vähikäiku, millest tingituna Eesti NSV põllumajanduse kogutoodang mainitud aastail tervikuna vähenes. Tera- ja kaunviljade keskmine aastasaagikus oli 1951/1952. a. vabariigis kõigest 7,3 tsentnerit hektarilt, kartuli keskmine saagikus 94 tsentnerit hektarilt.³³ Põllukultuuride saagikuse langus ja heina kogusaagi vähenemine avaldasid negatiivset mõju ka vabariigi põllumajanduse põhilise haru - loomakasvatuse arengule. 1949. aastal vastuvõetud ühisloomakasvatuse kolme aasta plaan jäi vabariigis täitmata. Suurema osa loomakasvatussaaduste toodangust andis 1950-ndate aastate algul loomakasvatus kolhoosiperedes.

Põllumajanduse arengut, eriti aga sotsialistliku suurtootmise eeliste ärakasutamist Eesti NSV-s pidurdas aastail 1951 - 1952 peale sotsialistliku rekonstrueerimise raskuste veel ka asjaolu, et tollal ei pööratud kogu Nõukogude Liidu

³² J. K ä b i n . Vabariigi põllumajanduse arendamise edasilükkamatud ülesanded. - "Eesti Kommunist", 1953, nr. 10, lk. 44.

³³ Eesti NSV rahvamajandus 1970. aastal. Tln., 1971, lk. 167.

ulatuses vajalikku tähelepanu kolhooside majandusliku tugevdamise ja arendamise ülesannetele, materiaalse huvitatuse leninlikku printsiipi ignoreeriti paljus. Nõukogude Eesti põllumajandus arenes 1950-ndatel aastatel aga kui NSV Liidu sotsialistliku põllumajanduse ühtse süsteemi koostisosa ning tal tuli juba rekonstrueerimisperioodil ületada põhiliselt samad raskused mis kogu NSV Liidu põllumajandusel. E. Tõnurist märgib: "Eesti NSV kolhooside majanduslikule arengule avaldas sel perioodil kehtinud varumis- ja kokkuostuhindade madal tase eriti negatiivset mõju, sest neis on kaubatoodangu erikaal, eriti loomakasvatuse kogutoodangus suur. Nii kehtisid kuni 1953. a. lõpuni kohustuslike riiklike müüginormide varumishinnad, mis minimaalselgi määral ei katnud tootmiskulusid, rääkimata kasumist."³⁴

Materiaalse huvitatuse printsiibi rikkumine tekitas alates 1950. aastast (1948. ja 1949. a. oli Eesti NSV noortel kolhoosidel teatud soodustusi maksude ja normide alal) tõsisid raskusi enamiku kolhooside majandustegevuses, viis alla töödistsipliini ja pidurdas tööviljakuse tõusu. Kohati andis tunda tööjõupuudus, sest madala ja ebakindla töötasu tõttu siirdus mahajäävatest kolhoosidest osa inimesi, eriti noori, tööle mujale. Osa kolhoosnikke, kes olid kolhoosidesse astunud mitte küllalt veendununa sotsialistliku suurmajandi kasulikkuses, võtsid kolhoositöö esimestel aastatel passiivse vaateleja hoiaku põhimõttel "Vaatame, mis sest asjast välja tuleb". 1951. ja 1952. aastal soodustas taoliste meeleolude levikut paljudes vabariigi kolhoosides ka ühekülgsus akumuleerimise ja tarbimise vaheliste proportsioonide kindlaksmääramisel, esines majanduslikult põhjendamata suuri tootmiskulusid kolhoosnikute isikliku tarbimise arvel. Nii näiteks eraldati kolhooside rahalistest kulutustest 1951. aastal - need olid kokku 271 380 tuh. rubla - normipäevade eest tasumiseks kõigest 74 130 tuh. rubla ehk 27,4 %.³⁵ 1952. aastal normipäevade eest tasumiseks eraldatud osa oli veelgi madalam - 19 %. Rahaline tasu normipäeva kohta tuli seetõttu enamikus kolhoosides äärmiselt madal, mida näeme järgnevast

³⁴ E. T õ n u r i s t . Eesti NSV põllumajanduse sotsialistlik rekonstrueerimine, lk. 26.

³⁵ NSV Liidu Rahvamajanduse Riiklik Keskarhiiv, f. 7486, nim. 7, s.-ü. 1096, l. 54.

tabelist. Madalat rahalist sissetulekut ei kompenseerinud ka normipäeva kohta tulev naturaaltasu, mis rõhuvas enamikus kolhoosides jäi samuti madalaks.

T a b e l 6

Rahaline tasu normipäeva kohta Eesti NSV
kolhoosides 1951. aastal.³⁶

Rahaline tasu normipäeva kohta rbl.	Kolhooside arv
Kuni 0,20	64
0,21 - 0,40	93
0,41 - 0,60	95
0,61 - 1,00	165
1,01 - 2,50	377
2,51 - 4,00	126
4,01 - 6,00	21
6,01 - 10,00	8
Üle 10,00	2

M ä r k u s . Tasu on antud vanas vääringus; 100 kolhoosi kohta andmed puuduvad.

Loomulikult stimuleeris see kõik vähe kolhoosnike tööalast aktiivsust ja põllumajandusliku tootmise arengut. Kui arvestada veel üleminekuraskusi ja ebasoodsaid ilmastikutingimusi, mis omasid tollal võrreldamatult suuremat tähtsust kui tänapäeval, siis on igati mõistetav, miks vabariigi parteiorganisatsioon, eesotsas EKP Keskkomiteega pidi aastail 1951 - 1952 järjekindlalt põhitähelepanu pöörama põllumajandusele. Kuid tänu sellele, samuti NSV Liidu keskorganite poolt osutatud ja kohalikule abile, ei toimunud neil rasketel ja keerukatel aastatel siiski ulatuslikku tagasiminekut põllumajanduslikus tootmises. Tollal rakendatud abinõud kolhooside organisatsioonilis-majanduslikuks kindlustamiseks said pärast NLKP Keskkomitee 1953. a. septembripleenumit kindlaks aluseks vabariigi põllumajanduse hoogsale arengule 1950-ndate aastate teisel poolel.

³⁶ NSV Liidu Rahvamajanduse Riiklik Keskarhiiv, f. 7486, nim. 7, s.-ü. 1096, l. 27.

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КПЭ ПО ОРГАНИЗАЦИОННО-ХОЗЯЙСТВЕННОМУ
УКРЕПЛЕНИЮ КОЛХОЗОВ В 1951-1952 гг.

Э. Кивимаа

Р е з ю м е

Используя архивные материалы Центрального Комитета КП Эстонии и райкомов партии, автор анализирует в статье мероприятия КПЭ, направленные на организационно-хозяйственное укрепление колхозов Эстонской ССР в 1951-1952 гг.

Первоначально были созданы сравнительно маленькие колхозы. В начале 1950 г. их было 2858. По инициативе партийных органов и организаций в 1950 году началось укрупнение мелких колхозов. В 1952 году в Эстонской ССР было 937 колхозов. Они стали в 2-3 раза крупнее, в результате чего укрепилась материально-техническая база сельскохозяйственного производства, улучшились возможности эксплуатации машин и совершенствовалась организация труда.

Большее внимание было обращено на укрепление материально-технической базы сельского хозяйства и на подготовку колхозных кадров.

Социалистическое сельское хозяйство переживало в начальный период и много трудностей, обусловленных как объективными, так и субъективными причинами, но в силу социалистического характера экономики эстонская деревня в скором времени достигла больших успехов.

ACTIVITIES OF THE C. P. OF ESTONIA IN THE ORGANIZATIONAL-
ECONOMIC CONSOLIDATION OF COLLECTIVE FARMS

IN 1951 - 1952

E. Kivimaa

S u m m a r y

On the basis of the archive materials of the Central Committee and the district committees of the C. P. of Estonia, the article analyzes the measures the C. P. of Estonia took

in the organizational-economic consolidation of collective farms in the Estonian S.S.R. in 1951 - 1952.

The first collective farms were rather small - in January 1950 there were 2858. On the initiative of party organs and organizations in 1950 there were mergers and as a result in 1952 the Estonian S.S.R. had 937 collective farms. The average farm became two or three five times as big. This made for a much better equipped agriculture, with more fully employed machinery and more efficient work.

Much attention was given to strengthening the agricultural materialtechnical basis and to the training of the staff of collective farms.

Socialist agriculture in Estonia has met and has had cope with many difficulties, both objective and subjective, in the early stages. But thanks to socialism, the rural economy in Estonia has grown stronger.

EESTI ÜLIÕPILASTE EHTUSMALEVA OSAST ÜLIÕPILASTE
KOMMUNISTLIKU TÖÖSESUHTUMISE KASVATAMISEL
AASTAIL 1964 - 1970

S. Lepik

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on pööranud oma aja-
loo kõigil etappidel suurt tähelepanu noorsoo kommunistliku-
le kasvatamisele. Erilist tähelepanu on pälvinud noorsoo kõr-
geltkvalifitseeritud osa ettevalmistamine, eriti aga selle
kasvatamine ja kujundamine praktilises kommunistlikustamise
protsessis. Kesksel rollil on etendanud sealjuures initsiatiiv-
se põhiala, tööprotsessi mõju isiksuse kujunemisele, tema uute
sotsiaalsete külgede ja rollide väljaarendamisele.

NLKP III programmis on antud terve kompleks ideoloogilise
töö ülesandeid, mis eeldavad partei ja komsomoliorgani-
satsioonide poolt uute organisatsioonilise ja ideoloogilise
tegevuse meetodite väljaarendamist ja endiste täiustamist.
Programmis öeldakse: "Partei peab praegusel etapil ideoloogilise
töö peamiseks ülesandeks kasvatada kõigis töötajates
kõrget ideelisust ja ustavust kommunismile, kommunistlikku
suhtumist töösse ja ühiskondlikku majandusse, täielikult ja
gu saada kodanlike vaadete ja kommete jäänustest, igakül-
selt, harmooniliselt arendada isiksust, luua tõeline vaimse
kultuuri rikkus."¹

Eestimaa Kommunistlik Partei, konkretiseerides ülalöel-
dud, asus välja töötama noorsoo kõigi kategooriate kasvata-
miseks läbimõeldud süsteemi, sealhulgas ühe lülina üliõpilas-
noorsoo kasvatamist ühiskondlik-poliitilisest elust prakti-
lise osavõtu kaudu.

Põhisuunad selle süsteemi väljatöötamiseks pärinevad ju-
ba varasemast, 1941. a. toimunud EKP IV kongressi materjali-
dest, mil anti põhimõtted esimesteks sotsialistlikeks ümber-
korraldusteks. Kongress juhtis tähelepanu vajadusele järsult
suurendada üliõpilaste vastuvõttu, kriitiliselt ümber hinna-
ta kultuuri- ja teadusepärand ning tõmmata kõrgemate õppeas-
tuste töösse kaasa vana kooli kaadrit, korraldada kogu õppe-

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm. Tln.,
1968, lk. 107-108.

kasvatuse- ja teaduslik töö ümber marksistlik-leninliku metodoloogia alusel, likvideerida teaduse ja kõrgema kooli elust irdumus ning luua tihedad sidemed teaduse ja praktika vahel.² Nendest põhimõtetest lähtuti kogu järgneva perioodi kasvatustöös.

1960-ndate aastate keskpaigaks oli üliõpilaste arv meie vabariigis ulatuslikult kasvanud. 1965. aastal õppis Eesti NSV kõrgemates koolides juba üle 21 000 noore (täpsemalt 21 363).³ Üliõpilaskonna arvu kasv nõudis kasvatustöö efektiivsemat korraldamist ja massivorme. Tekkis vajadus kasvatustöö niisuguse vormi järele, mis oleks lähemal sotsiaalse ja majandusliku elu praktikale.

Kasvatustöö uue vormi algmed, mille baasil laienesid ja võrsusid hilisemad, 1960-ndate aastate mitmesugused noorsoo massilise kasvatamise vormid, kujunesid uudismaade ülesharimise protsessis 1956. - 1958. a. Noorsoo järgnemine NLKP Keskkomitee üleskutsele abistada rahvamajandust viljakoristustöödel kujunes internatsionaalseks, laienes ja selle käigus töötus välja ideelis-poliitilise karastuse ja eelkõige töökasvatuse uus, noorsugu massiliselt hõlmav vorm.⁴ Selle populaarsus kasvas kiiresti, kuna partei oli leidnud noorsoo eneseteostuse vajadustele sobiva viisi. 1956. aastal võttis viljakoristustöödest uudismaal osa 1500 kommunistlikku noort ja noort Eesti NSV-st, nende hulgas 120-liikmeline TRÜ rühm. 1957. aastal töötas juba 440 TRÜ üliõpilast uudismaal. Soovijate arv ulatus tookord üle 500. Ühiskondlikult vajaliku praktilise töö käigus kujunesid vajalikud poliitilised, kõlblised ja esteetilised hoiakud ning veendumused, karastuti füüsiliselt ja omandati uusi teadmisi. Erilise kooli tegid uudismaalased aga läbi internatsionaalse kasvatuse mõttes, rääkimata omaalgatuslikkuse ja ühiskondlik-poliitilise aktiivsuse kasvust. Uudismaal töötanud üliõpilaste nimekirjade alusel näeme, et üle 75 % tolleaegsetest uudismaal töötanud üliõpilastest on praegu partei- või nõukogude töö ak-

² E. S c h m i d t. Kõrgema hariduse areng Nõukogude Eestis. Tln., 1971, lk. 23.

³ Sealsamas, lk. 141.

⁴ Tartu Riikliku Ülikooli Üliõpilased uudismaal 1956. - 1957. aastal. Tartu, 1958, lk. 4-7.

tivistid. 1956. a. staabi koosseisust on praegu 50 % kõrgemate koolide teadusliku kraadiga õppejõud, 1957. a. staabi koosseisust koguni 54 %.⁵

Sellega oli loodud alus partei- ja komsomoliorganisatsioonide ideoloogilise ja organisatsioonilise töö vormide edasiseks täiustamiseks. Käesoleva artikli eesmärgiks ongi peegeldada EKP ja ELKNÜ juhtimistegevuse kogemusi üliõpilaste ehitusmaleva kaudu kommunistliku töösse suhtumise kujundamisel.

Probleemi ajendab uurima asjaolu, et kommunistliku töösse suhtumise kasvatamise aktuaalsus on noorsoo kõigi kategooriate lõikes mõttumatult kasvanud seoses Nõukogude riigi ees seisvate sotsiaalsete ja majanduslike ülesannetega. Teiselt poolt aga sunnib see probleem end lahendama tänapäeva teaduslik-tehnilise revolutsiooni tagajärgi arvestades (üldise heaolu ja jõukuse kasv, raske füüsilise töö elementide vähenemine, elutempo tõustes sotsiaalse kontrolli nõrgenemine jt.). Järelikult tõusetub aktuaalsemalt kui kunagi varem noore põlvkonna töösse suhtumise protsessi juhtimise ja suunamise vajadus, selle protsessi arengusuundade kindlaksmääramine ja hindamine parteilis-poliitilisest aspektist. Artikli raames uuritakse Eesti üliõpilaste ehitusmalevat - üliõpilasnoorsoo töösse suhtumise kujundamise teist olulist sfaari põhitegevuse, õppetöö kõrval - aastail 1964 - 1970.

Üliõpilaste ehitusmaleva tegevust üleliidulises plaanis on mõnevõrra valgustatud.⁶ Need uurimused jagunevad kaheks. Ühed analüüsivad maleva töö organisatsioonilist korraldust ja mõeldavad selle majanduslikku efekti, teised üldistavad sotsioloogiliselt mõnd maleva töö külge, sealhulgas ka töösse suhtumise ja eetiliste hoiakute kujunemist. Esimeste väärtuslikuks küljeks on see, et neis üldistatakse eri liiduvabariikide kõrgemate koolide organisatsioonilise töö

⁵ Tartu Riikliku Ülikooli üliõpilased uudismaal 1956.-1957. aastal, lk. 9, 22, 25 ja 53-56.

⁶ Трудовой семестр. Вопросы организации общественно-политической практики и социалистического соревнования в студенческих отрядах. Изд. МГУ, 1973; Трудовой семестр. Студенческие отряды и воспитание подростков. Изд. МГУ, 1973; Трудовой семестр. Из опыта лучших отрядов. Изд. МГУ, 1973; Трудовой семестр. Вопросы воспитательной и производственной эффективности. Изд. МГУ, 1974; Студенческая целина. Ростов-на-Дону, 1974; Студенческие строительные отряды. Алма-Ата, 1971.

kogemusi, sealhulgas ka partei- ja komsomoliorganisatsioonide kogemusi. Materjalide teine liik aga kannatab sotsioloogilistes uurimustes ilmnevate üldist laadi puuduste all: registreeritakse vaid teatav ühekordne hoiak, staatiline pilt, s. o. puudub hoiakute ja suhtumiste kujunemise dünaamika.

Eesti NSV-s ei ole seni uuritud ulatuslikumalt partei juhtimistegevust üliõpilaste töössesuhtumise kujundamisel. On vaid mõned vabariigi kõrgemate koolide komsomoliorganisatsioonide ja ehitusmaleva aktivistide poolt väljaantud brošüürid, mis kirjeldavad sõnas ja pildis üliõpilaste ehitusmaleva elu ja tööd.⁷ Lisaks sellele on avaldatud artikleid vabariigi kõigi kõrgemate koolide häälkandjate veergudel ja teistes ajakirjandusväljaannetes. Käesoleva artikli allikmaterjali moodustavad EKP keskorganite ja kõrgemate koolide partei- ja komsomoliorganite dokumendid ning EÜE kesksaabi jooksev dokumentatsioon.

Meie vabariigi üliõpilaskonna töötraditsioonidel on sama pikk ajalugu nagu nõukogudeaegsel kõrgemal koolil. Järgides V.I. Lenini õpetust noorte kasvatamisel, eriti kõlbellis kasvatamisel,⁸ lähtus ka EKP üliõpilaskonna töökasvatuse probleemide lahendamisel õppeprotsessi sidumise vajadusest praktilise kommunismiehitamisega.

Nõukogude Eesti üliõpilaskonna sotsialistliku töössesuhtumise kujundamise protsess algas 1941. aastal ning jätkus kodulinnade sõjahaavade parandamisega, kulgedes läbi kõigi rahvamajanduse rajamise tähtsamate protsesside. Nii näiteks rajasid 1950-ndatel aastatel TRÜ üliõpilased õppetööst vabal ajal ülikooli staadioni, Kääriku spordibaasi ja muid spordiobjekte. Staadioni ehitamise eest määras NSV Liidu Kõrgema Hariduse Ministeerium TRÜ-le I preemia.⁹ 1956., 1957. ja 1958. a. suvel olid üliõpilased abiks, nagu juba sissejuhatavalt märgitud, uudismaal viljakoristustöödel. Suvelõpudel on üliõpilased andnud oma tööpanuse meie vabariigi kolhooside ja sovhooside abistamiseks.

⁷ Esimesi kokkuvõtteid 1959. a. suvistest töödest. Tartu, 1959; Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev. Teatmik. (ELKNU Keskkomitee väljaanne.) Tln., 1972; A. V a h t r a, D. V i s - n a p u u. Kivised suved. Tln., 1973.

⁸ V. I. L e n i n. Teosed. 31. kd., lk. 259.

⁹ Esimesi kokkuvõtteid 1959. a. suvistest töödest, lk.

1958. a. kuulutati TRÜ komsomoliaktiivi üleskutsel lõõk-ehitusteks 8-korteriline elumaja ja 450-kohaline ühiselamu. Üleskutset järgis üle 200 üliõpilase; ¹⁰ 1958. a. viljakoristustöödest uudismaal võttis osa 355 üliõpilast, 1959. a. suvel töötas mitmesugustel objektidel üle 1400 üliõpilase. ¹¹

Seni oli üliõpilaskond jõudumööda osa võtnud mitmesugustest suvistest töödest rahvamajanduse erinevates harudes. 1959. a. loodi NSV Liidus Moskva Riikliku Ülikooli füüsikaosakonna üliõpilaste algatusel esimene üliõpilaste ehitusrühm. ¹² Pändi alus märksa süsteemsema organisatsioonilise vormi väljakujunemisele - ehitusmalevale. Sellest ajast alates 1) loodi otsesed majanduslikud sidemed üliõpilasorganisatsioonide ja mitmesuguste rahvamajandusorganisatsioonide vahel, 2) tekkisid vahetud eeldused üliõpilaste erialaste oskuste rakendamiseks ja juurdeõppimiseks, 3) hakkas ühiskondlikult vajalik töö seostuma üliõpilaste vaba aja organiseerimisega.

Esimene üliõpilaste ehitusmalev meie vabariigis organiseeriti 1964. aastal. Esimeseks ehitusmaleva töökohaks sai **Kasahhi NSV Kõrtsētavi** oblast juuni lõpust septembri alguseni. Osa võtsid 125 üliõpilast. Tehti mitmesuguseid töid elumajade, gazaazide, tehnikumi õppekorpuse ja ühiselamute, karjalautade ning viljahoidlate ehitamisel.

Järgmisel aastal malevate traditsioon jätkus. 360 üliõpilasega liitus ka tehnikumi- ja keskkooliõpilasi. Töötati jälle **Kasahstanis**. Samal suvel aga küpses mõte hakata ehitama koduvabariigis. ¹³ Nii algaski 1966. aastast malevategevuse laienemine. ¹⁴ 1967. aastast alates aga algas malevas ehitusrühmade vahetus sotsialismimaadega.

Malevlaste osavõtt ehitusest kasvas pidevalt. Järgnev tabel peegeldab malevlaste arvu kasvu aastate läbilõikes. ¹⁵

¹⁰ A. V a h t r a , D. V i s n a p u u . Kivised suved, lk. 5.

¹¹ Esimesi kokkuvõtteid 1959. a. suvistest töödest, lk. 3.

¹² Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 9.

¹³ V. L i n d s t r ö m . Arupidamine tehtu üle. TRÜ XIV komsomolikonverentsilt. - "Noorte Häääl", 1966, 28. aprill.

¹⁴

L. L i n n u p ö l d . Järeljuttu kolmandale semestri-le. - "Noorte Häääl", 1972, 7. september.

¹⁵ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 67.

	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970
ENSV-s töötavate malevlaste arv	-	-	230	525	940	1194	1396
Vennasvabariikides töötavate malevlaste arv	125	360	-	35	50	100	103
Sotsialismimaades töötavate malevlaste arv	-	-	-	20	70	110	130
Kokku	125	360	230	600	1060	1404	1629

Meie vabariigis töötas teiste maade üliõpilasi:¹⁶

	1967	1968	1969	1970
Vennasvabariikide üliõpilasi	160	170	144	61
Sotsialismimaade üliõpilasi	20	70	110	110
Kokku	180	240	254	171

Üliõpilasehitajate arvu kasvades ja koosseisu internationaliseerudes hakati maleva töö juhtimisele pöörama enam tähelepanu. Tuli hakata mõtlema üliõpilastele ehituserialade õpetamisele lisaspetsiaalsusena, samuti maleva struktuuri tõiustamisele.

Meie vabariigi rahvamaajanduse ees seisvate ülesannete lahendamisel muutusid üliõpilasehitajad arvestatavaks jõuks. Vabariigi parteiorganisatsioon hakkas tähelepanu pöörama üliõpilasehitajate töö organiseerimise küsimustele, samuti üliõpilasehitajate vaba aja kultuursele veetmisele.

Toetudes NLKP XXIII kongressi poolt väljatöötatud juhtnõuroidele, kus kohustatakse parteiorganisatsioone pöörama erilist tähelepanu kommunistlike noorte ja kogu nõukogude noorsoo kasvatamisele,¹⁷ töötas ÜLKNÜ XV kongress välja otsused, kus rõhutati vajadust kasutada laialdasemalt ära vdi-

¹⁶ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 67.

¹⁷ L.I. Brežnev. NLKP Keskkomitee aruanne NLKP XXIII kongressile, Tln., 1966, lk. 71.

malusi kommunistlikes noortes ühiskondliku organisatori oskuste väljakujundamiseks.¹⁸ Allakriipsutamist leidis ka komsomolikaadri väljaõppe probleem ja komsomoli parteilise tuumikuga kindlustamine. Kõrgemate koolide komsomoli osa eristades kriipsutati alla poliitilise hariduse sidumist üliõpilaste osavõtuga majanduslike ülesannete lahendamisest. Resolutsioonis märgiti, et "laialdasemalt tuleb üliõpilasi kaasa tõmmata agitatsiooni- ja propagandatööle elanike hulgas, julgelt laiendada nende osavõttu ehitustegevusest, kultuuri ja tervishoiu parandamisest ning alaealiste kasvatamisest"¹⁹. Samas dokumendis rõhutati aga eriliselt üliõpilaskollektiivide initsiatiivi ja omavalitsuse laiendamise vajadust ühiskondlikult kasuliku töö kaudu. Noorsoo, sealhulgas ka üliõpilasnorsoo kommunistliku ülesehitustöö rinnetel kutsuti neid võistleva Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. ja V.I. Lenini 100. sünniaastapäeva auks.²⁰

Meie vabariigi parteiorganisatsioon, lähtudes NIKP XXIII ja ÜLKNU ning EKP XV kongressi seisukohtadest, asus konkretiseerima vabariigi noorsoo kasvatamise, sealhulgas üliõpilaskonna ülesandeid.²¹ Vastavalt sellele kutsuti 1966. aasta novembris kokku EKP Keskkomitee pleenum komsomoli parteilise juhtimise küsimuste arutamiseks.²² Pleenumi ettekandes märgiti rahuldustundega, et "meie vabariigi kõrgemates õppeasutustes töötab ja õpib üle tuhande kommunisti. Kõrgemate koolide parteiorganisatsioonid teevad üliõpilaste hulgas tõsiselt kasvatustööd, püüavad saavutada õppeprotsessi suuremat efektiivsust, üliõpilaskonna poliitilise ja tööalase kasvatuse ühtsust."²³ Ühtlasi aga märgiti kriitiliselt, et kõrgemate õppeasutuste parteialgorganisatsioonid ei tööta komsomo-

¹⁸ ÜLKNU XV kongressi resolutsioon. - "Noorte Hääli", 1966, 25. mai.

¹⁹ Sealsamas.

²⁰ Sealsamas.

²¹ EKP Keskkomitee aruanne EKP XV kongressile. - "Eesti Kommunist", 1966, nr. 3, lk. 14.

²² J. K ä b i n. Komsomoli parteilisest juhtimisest. - "Noorte Hääli", 1966, 25. november.

²³ Sealsamas.

liaktiiviga veel küllaldaselt, pööravad vähe tähelepanu komsomolitööle ega täiusta selle vorme ning meetodeid.²⁴

Eriliselt leidis pleenumil rõhutamist kõrgemate õppeasutuste parteiorganisatsioonide töö intensiivistamise vajadus üliõpilaste töökasvatuse alal ning nende laiem kaasaharamine ühiskondlikusse töösse. Tähelepanu pöörati veel komsomolikaadri kasvatamise vajadusele, rõhutati, et parteiline juhtimine peab säilitama ja arendama komsomoliorganisatsioonide omaalgatust ja loovat initsiatiivi.²⁵

Pleenum märkis noorte üha laiemate hulkade osavõttu uuehitustest, kuid kriipsutas alla nende puhkeaja veetmise riskusi, mis tulenesid kultuuri- ja spordibaaside kitsikusest. Ühtlasi tauniti siin ka komsomolikomiteede liigset teoreetiseerimist ja suurte sõnade tegemist, mis viis praktilistest ülesannetest ja elust irdumiseni.²⁶

Eesti NSV kõrgemad koolid reageerisid otsustele intensiivselt. 1967. aasta jooksul ilmus teoreetilisi artikleid, kus otsiti lahendust kõrgemate koolide noorsoo ees seisvatele töökasvatuseprobleemidele.²⁷ 1967. a. lõpul sai teoks I vabariiklik üliõpilaskonverents, kus samuti pöörati tähelepanu töösse suhtumise probleemi lahendamisele.²⁸

Kui 1964. - 1965. aastani töötas malevas vaid 485 üliõpilast, siis aastatel 1966 - 1967 see arv kahekordistus. Veelgi tõhusamad olid töönäitajad. Kui 1966. a. lõpuks ulatus tehtud töö maht ENSV-s 262,7 tuhande rublani, siis 1967.a. lõpuks juba 519,1 tuhande rublani.²⁹

Maleva organisatsiooniline külg täiustus. 1966. aastast sai malev oma praeguse nime, samuti vormirietuse. Suurt kasvatustlikku tähtsust evis ka maleva rinnamärkide ja embleemi väljatöötamine. Nii maleva vorm kui embleemid ja rinnamärgid

²⁴ J. K ä b i n . Komsomoli parteilisest juhtimisest. - "Noorte Hääl", 1966, 25. november.

²⁵ Sealsamas.

²⁶ Sealsamas.

²⁷ M. T i t m a . Olevikust tulevikku. - "Edasi", 1967, 12. aprill; R. B l u m . Üliõpilaskonna osa sotsialistlikus ühiskonnas. - "Edasi", 1967, 29. juuni; P. J ä r v e . Aga kõrgema kooli enese areng? - "Edasi", 1967, 16. august.

²⁸ S. V i s s a k . I üliõpilaskonverents. - "Edasi", 1967, 21. mai.

²⁹ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 67.

võitsid üliõpilaste hulgas kohe suure populaarsuse, selle tunnistuseks on malevavormi kandmine ka õppetööl.

1967. a. septembris toimus ELKNU Keskkomitee 7. pleenum, mis oli terveniisti pühendatud noorsoo osavõtule majanduslikust ülesehitustööst.³⁰ Algatati liikumine mitme eriala omandamiseks.

1967. a. oktoobris toimunud TRÜ komsomolikonverents reageeris sellele otsusega hakata ühiskondlike elukutsete teaduskonna raames õpetama ehitajaelukutse lihtsamaid erialasid.³¹ Tallinna Polütehnilise Instituudi parteiorganisatsioon soovitas tulevasi insenere kasutada rühmakomandöridena, samuti teistele üliõpilastele ehituserialade õpetamisel.³²

1967. aasta tähistas maleva töös uue sammu astumist töökasvatuse parema organiseerimise teel. Ehitusorganisatsioonide ja ettevõtete ning majanditega astuti lepingulistesse vahekorradesse, mis tähistas märksa kõrgemat töö organisatsiooni ja paremate tööttingimuste loomist.

Ehitusmaleva kui üliõpilaste töökasvatuse ühe olulise-ma vormi populariseerimisel ja tema töö organiseerimisel hakkas alates 1967. aastast olulist rolli etendama "Noorte Hääle" erinumbri väljaandmine suviti. Ajalehes tutvustati malevlaste tööttingimusi ja sisekorda, propageeriti uusi malevatraditsioone ja tõsteti esile töös silmapaistnuid. Ei puudunud ka teiste liiduvabariikide ja sotsialismimaades töötavate malevate elu peegeldavad materjalid. 1968. aastal avati lehe veergudel diskussioon maleva kui aktiivse puhkuse vormi kohta.³³

Ajaleht kujunes kiiresti populaarseks malevauudiste tribüüniks ja samuti maleva keskstaabi ja regioonide ning rühmade vaheliseks häälekandjaks. Muidugi võinuks ta olla veelgi noortenäolisem, rikastatuna malevlaste omaloominguga, lõbusate karikatuuridega, oma kriitikanurgaga ja fotodega maleva elust.

³⁰ Vabariigi komsomoliorganisatsioonide tööst majandusreformi ja viiepäevase töönädala tingimustes. ELKNU Keskkomitee VII pleenum. - "Noorte Hääle", 1967, 13. september.

³¹ Sealsamas.

³² "Tallinna Polütehnik", 1967, 30. oktoober.

³³ EÜE poolt või vastu? - "Noorte Hääle" Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas", 1968, 22. mai.

1968. aastaks omandas ehitusmalev tänapäeva struktuuri. Maleva eesotsas asub keskstaap, kellele alluvad piirkonnad ja rühmad. Täiustus juhtimissüsteem kõigis tema põhilülides ja muutusid arvulised vahekorrad. Esialgu töötati uudismaarühmade eeskujul 40 - 50-liikmeliste rühmadena, optimaalseks näisid kujunevat 15 - 20-inimeselised rühmad. See kergendas tunduvalt nende juhtimist.

1968. aasta malevasuvel pöörasid kõrgkoolide parteiorganisatsioonid üha enam tähelepanu aktiivsele puhkusele. TRÜ parteiorganisatsiooni initsiatiivil organiseeriti õppejõududest ja üliõpilastest lektorigrupp, kes aitas puhkeajaga sisustada uute teadmiste edasiantmisega välispoliitikast võitvaid mitmesuguste sotsiaal-poliitiliste probleemide ümber.³⁴ Toimusid fotokonkursid, spordivõistlused, isetegevusõhtud kohalikele elanikele. Sai teoks maleva kokkutulek, kus selgitati parimad rühmad nii isetegevuses kui spordis.³⁵

Tervikuna peegeldas 1968. aasta ehitusmaleva tegevus suurema tähelepanu osutamist juhtimisküsimustele. 1968. aasta EÜE komandör A. Vantra, tehes malevasuvest kokkuvõtteid, märkis kõigi töönäitajate osas hoogsat kasvu. Malev ehitas meie vabariigis üle 70 uue objekti, ehitustöid tehti kokku 1,2 miljoni rubla eest.³⁶ Tõusnud oli ka tööviljakus rubla ees ühe inimese kohta tööpäevas. Kui 1966. aastal oli see näitaja 15,85 rubla tööpäevas, siis 1968. a. tõusis see 24,52 rublani.³⁷ Üldistamist vähendasid üliõpilaste omaalgatuse ja initsiatiivi kasv,³⁸ mille tulemusena tehti palju uusi ettepanekuid töö parema organiseerimise, samuti üliõpilaste vabaja sisustamise osas.³⁹ Laienes parimate rühmade ja üliõpi-

³⁴ EKP TRÜ Komitee aruande- ja valimiskoosolekult 27. nov. 1968. - "Tartu Riiklik Ülikool" ("TRÜ"), 1968, 13. detsember; ELKNÜ TRÜ komitee teesid ELKNÜ TRÜ organisatsiooni XVI konverentsile. - "TRÜ", 1968, 27. september; J. S o o t a k. EÜE - üliõpilaste tribüün. - "TRÜ", 1968, 13. detsember.

³⁵ "Noorte Hääl" EÜE-s", 1968, 22. mai.

³⁶ A. V a h t r a . Ääremärkusi EÜE-68 tööle. - "TRÜ", 1968, 27. september.

³⁷ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 67.

³⁸ S. P a v l o v . Ülikool - üliõpilane - komсомол, ettekandest ÜLKNÜ Keskkomitee pleenumil. - "Noorte Hääl", 1967, 28. detsember.

³⁹ L. L i n n u p õ l d . Järjejuttu kolmandale semestri-le. - "Noorte Hääl", 1972, 7. september.

laste esiletõstmine. Nii märgiti parimate rühmadena Viitna, Narva-Jõesuu, Liivi ja Hiiumaa rühma.⁴⁰ Parimate üliõpilaste-
tena märgiti komandöre Donald Visnapuud, Enn Bekkerit, Val-
dur Saart, Jüri Saksladu, arstidena Kaja Treumuthit, Lehte
Pärna, Villu Kõivu, Anne Murdi, ehitustööliste-üliõpilaste-
na Jüri Raagi, Arvo Reimanit ja Jüri Hammerit.

Aprillis 1969 toimunud TPI 17. komsomolikonverentsil sea-
ti ülesanded uueks malevasuveks. Spetsiaalselt arutati sek-
retäri A. Vellamaa ettekannet "Inseneri-erialade üliõpilane
ja tema sotsiaal-poliitilise aktiivsuse kujunemine". Ette-
kandes märgiti ära EÜE suurt osa tulevase inseneri sotsiaal-
poliitilise rolli kujundamisel ja kavandati suurendada EÜE
osatähtsust üliõpilaskonna kasvatamisel.⁴¹

TRÜ ajalehes viidi läbi küsitlus, mida arvatakse ehi-
tusmalevast, tema sotsiaalsest rollist.⁴² Vastuseid paluti
TRÜ ja Tartu linna nimekatelt inimestelt.

Veebruaris 1969 organiseeris ELKNÜ Keskkomitee kõrge-
mate koolide komsomoliaktiivi seminari Narva-Jõesuus, kus
samuti vahetati töökogemusi EÜE-s ja kavandati uusi plaane.⁴³
Eriti leidis seminaril rõhutamist mõte, et "kõrgema kooli
komsomoliorganisatsiooni peaülesandeks on kasvatada o m a
s p e t s i i f i l i s t e töövormide ja -va-
h e n d i t e g a kommunismiajastu nõuetele vastavaid har-
ritlasi, andes neile laialdasi ühiskondlik-poliitilise tege-
vuse kogemusi"⁴⁴ (autori sõrendus). Ühe sellise spetsiifi-
lise vormina märgiti ehitusmalevat.

Partei- ja komsomoliorganisatsioonide juhtimistegevus
hoogustus 1969. a. malevasuve ettevalmistamisel ja läbivi-
misel. Uue momendina tuli 1969. aastal märkida kõrgemate koo-
lide parteiorganisatsioonide abi EÜE kaadri väljaõpetamise

⁴⁰ A. V a h t r a . Ääremärkusi EÜE-68 tööle. - "TRÜ",
1968, 27. september.

⁴¹ TPI komsomoliorganisatsiooni ülesannetest üliõpi-
laste ideelis-poliitilisel kasvatamisel. - "Tallinna Polü-
tehnik", 1969, 12. aprill.

⁴² M. K l a a s . Mida arvatakse ehitusmalevast? - "TRÜ",
1969, 18. aprill.

⁴³ I. T o o m e . Üliõpilaskomsomoli tänastest prob-
leemidest. - "Noorte Hääl", 1969, 1. veebruar.

⁴⁴ Sealsamas.

süsteemilise vormi sisseseadmisel.⁴⁵ Hakati läbi viima seminare ja õppusi. Muidugi nõudis see malevatõõ juhtimise vorm veel head läbimõtlemit seminaride sisu seisukohalt.

1969. aasta malevasuvi kujunes senistest edukaimaks.⁴⁶ Koduvabariigis töötavate malevlaste poolt ületati tööde rahaline plaan (1,5 miljonit rbl.), töid tehti 1,6 miljoni rubla eest.

Malevale sai 1969. aastal osaks suur tunnustus. Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium autasustas malevat ja 11 paremat malevlast aukirjadega. Maleva autoriteet oli kasvanud. Üheks ilmekamaks peegelduseks oli kas või malevatõõ populaarsuse kasv üliõpilaste hulgas. 1969. a. kevadel ei suudetud isegi rahuldada paljude soovijate (peaasjalikult tütarlaste) avaldusi malevas töötamiseks. Ka teistes kõrgemates õppeasutustes oli maleva populaarsus kasvanud. Eesti Riiklikus Kunstiinstituudis moodustati kunstnike-restaureerijate rühm, kes asus ehitajaid abistama Hiiumaal.⁴⁷

Esimesed maleva juhtiva kaadri väljaõpetamise kogemused näitasid, et juhtkonna malevatõõks ettevalmistamine on väga vajalik. Kõrgemate õppeasutuste parteiorganisatsioonidel on kogenud malevajuhtide ja õppejõudude näol kõik võimalused selleks, et talvised malevakaadri seminarid muuta maksimaalselt sisukaks.

Maleva populaarsuse kasv üliõpilaskonnas ja töödega hea toimetulek tõendasid, et maleva töötandrit tuleks laiendada. Seda näitas ka EÜE praktika: kunstnike-restaureerijate, maaparandajate ja põllutööliste rühmad. Edasine spetsialiseerumine aitab üliõpilasi rakendada mõnevõrra erialasel tööil või sellele lähedastel aladel. EÜE 1969. a. komandöri A. Vahtra arvates tuli maleva tegevust laiendada ka teenindus-, projekteerimisalasel tööil ja maakoolide ehitusel ja remontimisel.⁴⁸

1969. aastal algatati malevas rühmadevaheline sotsialistlik võistlus. Maleva keskstaabis töötati välja sotsia-

⁴⁵ A. V a h t r a . EÜE - probleemid ja perspektiivid. - "Noorte Häääl", 1969, 18. oktoober.

⁴⁶ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev, lk. 61-66.

⁴⁷ Sealsamas, lk. 64-66.

⁴⁸ A. V a h t r a . EÜE - probleemid ja perspektiivid. - "Noorte Häääl", 1969, 18. oktoober.

listliku võistluse statuut, mille alusel arvestati malevlaste elu kõiki olulisemaid külgi (ehitustegevust, osavõttu maleva spartaklaadist, isetegevuse ülevaatust ja maleva kokkutelekust osavõttu). 1969. a. suvel tuli võistluse võitjaks EÜE Tartu piirkonna Adavere rühm (komandör-meister M. Lahti, komissar A. Sarv). Teiseks jäi EÜE Saaremaa piirkonna Muhu rühm (komandör E. Bekker ja komissar V. Rajasaare, meister P. Tilk) ja kolmandaks EÜE Lõuna-Eesti piirkonna Ruusmäe rühm (komandör-meister T. Põldoja, komissar P. Šostaks). Aramärkimist leidsid veel Põlula, Pedja, Valga, Antsla, Kärla ja Hausma rühm.

Esimesed kogemused võimaldasid üldistada sotsialistliku võistluse spetsiifikat malevas. Juba 1969. a. suvel suudeti lõplikult välja kujundada EÜE aumärkide statuut. EÜE aumärkideks on EÜE kuld- ja hõbemärk ning neid antakse välja 2 korda aastas (ehitajate päeval ja tööperioodi pidulikul lõpetamisel). Ka otsustati nendele EÜE kuldmärgi kavaleridele, kes õpivad meie vabariigi kõrgkoolides ja jõuavad edukalt edasi õppetöös, anda ühe semestri vältel EÜE stipendiumi. 1969. a. töötulemuste põhjal said EÜE kuldmärgi 22 paremat malevlast.

Uuritava perioodi viimasel aastal, Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud 1970. aastal, saavutas malev häid töötulemusi. Tööviljakus tööpäevas tõusis 40,07 rublani ja keskmine malevlase päevatasu 6,57 rublani. Kokku tehti 1970. a. suvel koduvabariigis töid 2 miljoni 116 tuhande rubla väärtuses.⁴⁹

Töötati üleliidulisel komsomoli lõõkehitusel - Eesti Soojuselektrijaama ehitusel - ja vabariigi komsomoli lõõkehitusel - Maarju Keemiakombinaadis ja Tamsalu Linnuvabrikus. Taas töötati Jakuudi ANSV-s, Mägi-Altai AO-s, Ungari RV-s, Tšehhoslovakkia SV-s, Saksa DV-s ja Poola RV-s.

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee, Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu saatsid EÜE-le oma tervituse.⁵⁰ Tervituses öeldi, et "EÜE on kujunenud üliõpilaste ühiskondlik-poliitilise tegevuse üheks

⁴⁹ Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomiteele. - "TRÜ", 1970, 11. septemper.

⁵⁰ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevale. - "TRÜ", 1970, 11. septemper.

tunnustatud vormiks, mis näitab üliõpilaskonna sotsiaalsed aktiivsust ja tema kindlat tahted töötada oma sotsialistliku kodumaa hüvanguks". Edasi märgiti tervituses, et maleva tegevus "õpetab veel rohkem armastama ja austama tööd ning tööinimesi, arendab kollektiivsustunnet ja oskust töötada inimestega, annab üliõpilastele kui tulevastele spetsialistidele organisaatorikogemusi ning hea ettevalmistuse tööks pärast kõrgema kooli lõpetamist"⁵¹.

1967. aastast oli EÜE-ga paralleelselt hakanud eksisteerima ka Eesti õpilasmalev ja Üliõpilaste Suvemalev. Mõlema töö juhtimise raskuspunkt lasus üliõpilastel. Sellepärast rõhutas 1970. a. veebruaris toimunud ülikooli parteiaktiiv vajadust õpetada teadusliku juhtimise aluseid tulevastele malevajuhtidele.⁵²

ELKNÜ TRÜ komitee poolt tõstatati komsomoliorganisatsiooni XVIII konverentsil ka malevasse valiku printsiibi küsimus.⁵³ Tingimustes, kus malev oli kasvanud suureks, leiti otstarbekas olevat malevasse valikut teostada 2 soovitusel alusel malevas viibinutelt või komsomolitöö aktivistidelt. Erilist rõhku pöörati nende malevakomandöride ettevalmistamisele, kes hakkasid töötama sotsialismimaades. Otsustati laiendada välisrühmade malevakomandöride õigusi rühmade koosseisude valikul.

1970. a. malevasuvel tõstatati küsimus maleva poliitkasvatussüsteemi täiustamisest. Komsomolikomitee hindas maleva poliitkasvatustööd 1970. a. suvel kõrgelt. Poliitkasvatustöö süsteemi hingeks malevas kujunesid maleva suvised komsomoligrupid. Tunnustavalt tuleb märkida omavalitsuse süsteemi väljakujunemist malevas 1970. aasta lõpuks. Palju tähelepanuväärset saavutati ka eluolu küsimuste ja vaba aja sisustamise korraldamisel.

Maleva 7 tööaastast kokkuvõtet tehes võib järeldada, et vabariigi parteiorganisatsiooni ja komsomoliorganisatsiooni tiheda koostöö tulemusena toimus märgatav edasimineku üliõpilaskonna kommunistliku töösse suhtumise kujundamisel. Par-

⁵¹ Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevale. - "TRÜ", 1970, 11. september.

⁵² J. P e e g e l. Tulipunktis olid juhtimisküsimused. - "TRÜ", 1970, 13. veebruar.

⁵³ L. K a r u. ELKNÜ TRÜ komitee aruandest. - "TRÜ", 1970, 9. oktoober.

tei- ja komsomoliorganisatsiooni juhtimisel kujundati nii organisatsiooniliselt kui ideoloogiliselt välja üliõpilasnoorsoo uus kommunistliku kasvatamise vorm - Eesti Üliõpilaste Ehitusmalev. EÜE-l on eelkõige silmapaistev koht üliõpilasnoorsoo hulgas uue töössesuhtumise kujundajana. Muidugi toob EÜE t88 ka suurt rahvamajanduslikku kasu: annab rahvamajandusele noori, erksaid ja loova töössesuhtumisega tööinimesi.

Kõrgema kooli juhtimise seisukohalt on EÜE 1) kõrgemate koolide ja rahvamajanduse erinevate harude koostöö moodus, 2) kõrgemate koolide partei- ja komsomoliorganisatsioonide üks omavahelisi koostöö vorme ja 3) erinevate liiduvabariikide ja sotsialistlike riikide noorsoo optimaalseim internatsionaliseerumise vorm.

О РОЛИ СТУДЕНЧЕСКИХ СТРОИТЕЛЬНЫХ ОТРЯДОВ В ВОСПИТАНИИ У СТУДЕНТОВ КОММУНИСТИЧЕСКОГО ОТНОШЕНИЯ К ТРУДУ (1964-1970 гг.)

С. Лепик

Резюме

В статье рассматривается процесс воспитания коммунистического отношения к труду в студенческих строительных отрядах Эстонии.

В начале статьи дается краткий обзор истории создания отрядов, затем анализируется опыт КПЭ и ЛКСМЭ по руководству работой строительных отрядов.

Отряды росли быстро и вскоре завоевали большую популярность среди студенческой молодежи. В течение 1964-1970 гг. число студентов в отрядах возросло от 125 до 1629. При таком росте интернационализировался и состав отрядов - с 1967 г. начался обмен отрядами с социалистическими странами. В 1967 году в нашей республике работали 180 студентов из социалистических стран и братских республик, в 1969 г. их было уже 250.

Опыт исследования доказывает, что строительные отряды превратились в массовую и популярную форму трудового коммунистического воспитания студентов. Автор анализирует ре-

зультаты труда, его производительность, а также традиции отрядов и систему студенческого самоуправления. Исследование позволяет сделать вывод, что студенческие дружины являются лучшей формой воспитания у студентов коммунистического отношения к труду, так как именно через эту форму можно связать усвоенное с разными сторонами социально-экономической жизни. С точки зрения формирования личности будущего специалиста, эстонские студенческие отряды являются синтезом специфической партийно-комсомольской работы и общественно полезной практической деятельности. В них реализуются цели коммунистического воспитания.

ON THE ROLE OF THE CPE IN THE UPBRINGING OF
STUDENTS IN THE SPIRIT OF COMMUNIST
ATTITUDE TO WORK (1964-1970)

S. Lepik

S u m m a r y

The present paper deals with the students' upbringing in the spirit of Communist attitude to work, and the guidance of this process in the Estonian Students' Construction Brigade.

The paper begins with a short survey of the formation of the Construction Brigade. It is followed by an analysis of the experience of the CP and YCL of the Estonian SSR in directing the work of the Construction Brigade.

The Construction Brigade grew rapidly in size and won great popularity among the students. In the years 1964 - 1970 the membership of the Brigade grew from 125 to 1629 students. Together with its growth the Brigade also became international in content. Since the year 1967 there has been an exchange of working teams with socialist countries. Thus in 1967 180 students from sister republics and socialist countries worked in the ESSR. By 1969 the number had gone up to 250.

The data of research shows that the Construction Brigade has become a popular mass organization and at the same time one of the main forms of students' Communist upbringing.

The author has analyzed the efficiency and results of work as well as the traditions of the Brigade and the system of students' self-government.

The research has brought the author to the conclusion that the Students' Construction Brigade is a most opportune form in educating Communist attitude to work as it is precisely through this form that one can relate the students' theoretical knowledge to various aspects of social and economic life. From the point of view of developing the personality of the future specialists the Estonian Students' Construction Brigade constitutes a specific synthesis of the activities of the CP, YCL and socially useful practical work - a synthesis in which the objectives of Communist upbringing are realized.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ОРГАНОВ МИЛИЦИИ ПО ВЫПОЛНЕНИЮ УКАЗАНИЙ
КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ В БОРЬБЕ С БЕЗНАДЗОРНОСТЬЮ И
ПРАВОНАРУШЕНИЯМИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ В 1965-1970 ГГ.
(ПО МАТЕРИАЛАМ ЭСТОНСКОЙ ССР)

Н. Шевчук

Наряду с важными задачами, на решении которых было сконцентрировано внимание партии в последние годы, пристальному вниманию подвергались и вопросы дальнейшего совершенствования правопорядка в стране. За период, прошедший после XXIII съезда КПСС, этим вопросам посвящен ряд исключительно важных постановлений ЦК КПСС и Совета Министров СССР, принятых в 1966, 1968 годах и направленных на дальнейшее улучшение деятельности милиции.¹ Принятые постановления открывают большие возможности для укрепления общественного порядка в стране, для защиты прав и интересов трудящихся и одновременно обязывают каждого работника милиции активизировать свои усилия в борьбе за образцовый общественный порядок, за искоренение преступности в нашей стране.

В тезисах Центрального Комитета Коммунистической партии к 100-летию со дня рождения Владимира Ильича Ленина указывается, что "классово-политическая оценка таких глубоко чуждых социализму антиобщественных явлений, как хищение социалистической собственности, стяжательство, нарушение трудовой дисциплины и общественного порядка, борьба с этим отрицательным явлением - важная функция социалистического государства, всей общественности, гражданский долг советского человека".² Эта мысль также повторяется и в других важных решениях, принятых Коммунистической партией.

Говоря об укреплении правопорядка в нашей стране, Генеральный секретарь ЦК КПСС тов. Брежнев на встрече с избирателями Бауманского избирательного округа города Москвы в 1966 году указывал: "Власть народа - это, вместе с тем, власть строгая, немислимая без сознательной дисциплины и вы-

¹ См. "Правда", 1966, 27 июля; 1968, 29 ноября.

² К 100-летию со дня рождения Владимира Ильича Ленина. Тезисы ЦК Коммунистической партии Советского Союза. М., 1970, с. 59.

сокой организованности. И она не мишурничает с теми, кто наносит ущерб обществу, будь то хулиган или преступник, бюрократ или лодырь, туеядец или расхититель народного добра. Им не должно быть места в советском обществе — такова твердая воля партии и народа".³

Вопросы совершенствования деятельности милиции, укрепления законности и правопорядка нашли отражение в материалах XXV съезда КПСС⁴ и на XVII съезде КП Эстонии.⁵

В результате социального прогресса наше общество становится все более высоко развитым, в нем возрастает значение организованности и дисциплины. Неизмеримо повысилось сознание людей. Принципы морального кодекса строителя коммунизма становятся мериллом поведения человека на работе, в быту и обществе.

Большим достижением Советской власти и Коммунистической партии за прошедший более полувековой период является воспитание нового человека — строителя коммунистического общества. В результате коренных социальных преобразований, большой работы Коммунистической партии в нашей стране выросло новое поколение людей, любящих Советскую родину, преданных делу социализма и строительству коммунизма, людей, которые хотят не только жить лучше, но и быть лучше.

При этом особое значение имеет воспитание подрастающего поколения, будущих строителей коммунизма. Поэтому коммунистическая партия уделяет большое внимание этой важной проблеме.

"Дело части всей партии, — говорил Л.И. Брежнев на XXIII съезде КПСС, — воспитывать молодежь, достойную нашего революционного времени. Как мать заботливо пестует детей своих, так и партия должна растить молодое поколение — надежду и будущее нашей великой Родины, сильных духом, стойких и самоотверженных борцов за наше великое дело".⁶

Благодаря постоянной заботе Коммунистической партии и советского правительства о воспитании подрастающего поколе-

³ "Правда", 1966, 11 июня.

⁴ Л.И. Брежнев. Отчет Центрального Комитета КПСС и очередные задачи партии в области внутренней и внешней политики. М., 1976, с. 101.

⁵ См. XVII съезд Коммунистической партии Эстонии. Таллин, 1976, с. 53.

⁶ XXIII съезд Коммунистической партии Советского Союза. М., 1966, т. I, с. 96.

ния, в результате роста материального благосостояния и культурного уровня трудящихся за годы Советской власти у нас полностью ликвидирована детская беспризорность; но вместе с тем еще имеет место детская безнадзорность, которая является одной из причин того, что подростки нередко становятся жертвами преступных посягательств со стороны взрослых или сами совершают правонарушения. Обычно такие дети представлены сами себе и в своих поступках руководствуются только личным, пока еще не созревшим опытом, разумом.

Причины совершения подростками преступлений в основном известны. Эти недостатки воспитания в семье, недоработка школ, отсутствие хорошо организованного досуга, слабая работа с молодежью на предприятиях, в общежитиях, а также влияние взрослых, втягивающих детей в преступную деятельность.

В литературе имеется достаточное количество статей, брошюр, книг, посвященных проблемам борьбы с преступностью несовершеннолетних, особенно во всесоюзном масштабе. Большой интерес представляют материалы научно-практических конференций, посвященных этой проблеме. Так, во второй половине 1967 года была проведена в Москве научно-практическая конференция, посвященная проблемам борьбы с преступностью несовершеннолетних, и задачи органов охраны общественного порядка.⁷ На этой конференции с интересными предложениями выступали представители МВД, прокуратуры, суда, комсомола, научно-исследовательских учреждений и др. В заключительном слове Министр ВД СССР т. Шелоков отметил, что "состоялся весьма полезный обмен мнений по важнейшим аспектам такой сложной и крайне актуальной проблеме, как совершенствование форм и методов борьбы с детской безнадзорностью и преступностью несовершеннолетних ... Было высказано много ценных мнений и предложений, накоплен богатый материал для дальнейшего анализа, для раздумий, для использования в практической работе".⁸ И с этим, действительно, можно согласиться.

Определенный интерес представляет брошюра А.П. Кожевни-

⁷ См. Проблема борьбы с преступностью несовершеннолетних и задачи органов охраны общественного порядка. (Материалы научно-практической конференции). М., 1967.

⁸ Там же, с. 328.

кова и Г.И. Миньковского,⁹ а также В.В. Устинова,¹⁰ посвященная проблемам борьбы с правонарушениями среди несовершеннолетних, и ряду других проблем. Что же касается борьбы с правонарушениями в ЭССР, то этой проблеме в печати посвящено недостаточно научных статей, брошюр. Так, на проходившей научно-практической конференции в апреле 1968 г. в Таллине, посвященной вопросам предупреждения преступлений, было только одно выступление по предупреждению преступности среди несовершеннолетних.¹¹ Хотя эта проблема является и для Эстонской ССР весьма сложной и актуальной проблемой. Министерством внутренних дел ЭССР проводится большая и сложная работа по выполнению указаний Коммунистической партии по предупреждению правонарушений среди несовершеннолетних. Проводятся совместные мероприятия с районными и городскими комитетами партии, комсомолом, добровольными народными дружинами и др. организациями. Поэтому по исследуемой теме автор стремится раскрыть некоторые проблемы деятельности милиции Эстонской ССР, проводимой ею работы по выполнению указаний Коммунистической партии в борьбе с правонарушениями несовершеннолетних.

Проведенное прокуратурой Эстонской ССР исследование показало, что 26,6% несовершеннолетних правонарушителей родились вне брака, у 17,5% один или оба родителя бросили семьи, у 11,0% один из родителей умер. 21,8% отцов обследованных правонарушителей злостно уклонялись от исполнения своих родительских обязанностей по воспитанию детей, 44,5% исполняли их небрежно, а 24,4% подавали своим антиобщественным поведением дурной пример. Из матерей 7,9% намеренно отстранялись от воспитания детей, 59,2% занимались воспитанием недостаточно, 6,4% подавали дурной пример. Характерно, что многие из родителей этих правонарушителей имели низкий уровень образования.¹²

⁹ А.П. Кожевников и Г.М. Миньковский. Предупреждение правонарушений среди молодежи. М., 1971.

¹⁰ В.В. Устинов. Предупреждение безнадзорности и правонарушений комиссиями по делам несовершеннолетних. М., 1973.

¹¹ Вопросы предупреждения преступлений (сборник материалов республиканской научно-практической конференции). Таллин, 1968, с. 60-67.

¹² К.И. Киммель. К вопросу о социальной природе причин преступности. - Вопросы предупреждения преступлений. Сборник материалов республиканской научно-практической конференции. Таллин, 1968, с. 40.

По выборочным данным, полученным Всесоюзным институтом по изучению причин и разработки мер предупреждения преступности среди несовершеннолетних, 80% преступлений несовершеннолетних связано с безнадзорностью.¹³

Количество преступлений и других антиобщественных поступков среди подростков еще достаточно велико.

Милиция занимается, в первую очередь, предупреждением преступности несовершеннолетних, выявлением и изоляцией подстрекателей из числа уголовно-преступного элемента. При этом используются силы и возможности партийных, комсомольских, советских, общественных и других организаций.

Органы милиции республики проводили совместно с партийными и комсомольскими организациями ряд мероприятий по активизации борьбы с безнадзорностью и преступностью несовершеннолетних в республике, но тем не менее эта работа еще носила недостаточный характер.

Борьба с безнадзорностью и преступностью несовершеннолетних — это сложная государственная проблема, ее решение требует комплексных усилий многих ведомств и организаций, но одна из главных ролей в этом принадлежит органам милиции.

Как указывается в постановлении Бюро ЦК ВЛКСМ и коллегии МВД СССР от 17 декабря 1968 г. "О совместной работе комсомольских организаций и органов МВД СССР по предупреждению преступности среди несовершеннолетних", меры, принимаемые комсомолом и органами милиции, все еще недостаточны и не всегда дают должный эффект. Были рассмотрены назревшие вопросы совместных действий органов милиции и комсомольских организаций страны, направленные на усиление борьбы с детской безнадзорностью и преступностью несовершеннолетних.¹⁴

В сентябре 1969 г. по инициативе МВД СССР и ЦК ВЛКСМ в г. Львове состоялось Всесоюзное совещание-семинар, где обсуждался вопрос о том, как выполняется постановление бюро ЦК ВЛКСМ и Коллегии МВД СССР от 17 декабря 1968 г. в республиках, краях и областях страны. Было выявлено, что работа по борьбе с правонарушениями несовершеннолетних в ряде мест имеет серьезные недостатки, в том числе подвергалась критике

¹³ Г.И. Миньковский. Некоторые причины преступности несовершеннолетних в СССР и меры ее предупреждения. — "Советское государство и право", 1966, № 5, с.86.

¹⁴ "Советская милиция", 1969, № 2, с. 5.

работа милиции МВД Эстонской ССР.¹⁵

Для более эффективной борьбы с правонарушениями несовершеннолетних в Эстонской ССР в 1968 г. проводились совместные заседания бюро ЦК ВЛКСМ Эстонии и Коллегии МВД Эстонской ССР, на которых также намечались мероприятия по активизации воспитательной и профилактической работы среди подростков и молодежи.¹⁶

В целях приобщения подростков к труду в период летних каникул ЦК ВЛКСМ Эстонии и МВД Эстонской ССР организовывали в республике спортивно-трудовые лагеря и ученические трудовые дружины для трудновоспитуемых подростков. В 1968 г. из городов выехали 600 "трудных" подростков, состоящих на учете в детских комнатах милиции, а в 1970 г. - 930.¹⁷

Особую тревогу вызывает то, что некоторое количество преступлений совершалось несовершеннолетними в составе опьянения.¹⁸ Для усиления борьбы с пьянством среди несовершеннолетних по предложению МВД ЭССР Президиум Верховного Совета ЭССР издал Указ от 31 сентября 1969 г., в котором была установлена уголовная ответственность за вовлечение несовершеннолетних в пьянство.

Для более правильной организации борьбы с преступностью подростков, выявления причин и условий, способствующих совершению правонарушений, на местах были выделены специальные работники уголовного розыска по делам несовершеннолетних, а в Управлении милиции республики были созданы отделения по делам несовершеннолетних. Значительно увеличилось число инспекторов в детских комнатах милиции, повысился их качественный уровень.

В сентябре 1971 г. состоялось совместное заседание Бюро ЦК ВЛКСМ Эстонии и Коллегии МВД Эстонской ССР, на котором обсуждался вопрос о совместной работе комсомольских организаций и органов МВД ЭССР по предупреждению безнадзорности и преступности среди несовершеннолетних Нарвским ГК ВЛКСМ Эстонии и Нарвским ГОВД.¹⁹

¹⁵ "Советская милиция", 1969, № 12, с. 55-56.

¹⁶ Архив МВД ЭССР, Ф. 17, оп. I, д. 488, л. 290.

¹⁷ Архив МВД ЭССР, Ф. 17, оп. I, д. 491, л. 283.

¹⁸ Там же, д. 475, л. 94.

¹⁹ Архив МВД ЭССР, Ф. 17, оп. I, д. 503, л. 48-52.

На этом заседании были вскрыты недостатки и по профилактической работе среди несовершеннолетних. Было указано на слабую патрульную службу работников милиции, добровольных народных дружин (ДНД), оперативно-комсомольских отрядов (ОКО), недостаточное участие комсомольцев в работе детской комнаты милиции и комиссии по делам несовершеннолетних, а также на неудовлетворительную работу милиции и ГК ЛКСМ Эстонии. Эти организации мало уделяли внимания разработке, координации и осуществлению совместных мероприятий по своевременному предупреждению правонарушений, выявлению причин и условий, под влиянием которых подростки становятся на путь правонарушений. Комсомольские организации редко практиковали такие формы работы, как открытые комсомольские собрания с участием работников милиции о роли комсомольцев в работе по ликвидации безнадзорности и преступности среди несовершеннолетних, собрания мастеров на предприятиях, где работают подростки и их родители.

Отмеченные недостатки имелись в работе и других районных и городских комсомольских организаций и отделов милиции, например, в Таллине, в Кохтла-Ярве, в Хаапсалуском, Пылваском и др. районах.

Бюро ЦК ЛКСМЭ и Коллегия МВД ЭССР обязало городские и районные комитеты ЛКСМ Эстонии и городские и районные отделы милиции устранить имеющиеся недостатки и наметило мероприятия по их устранению.

Органы милиции должны вести свою работу по выявлению преступных групп несовершеннолетних более целеустремленно, сосредоточивать свое внимание на участках, где положение с правонарушениями несовершеннолетних наиболее неблагоприятно; знать предприятия, школы, где слабо ведется работа по воспитанию подростков; выявлять неблагоприятные семьи, где правильному воспитанию не придается должного внимания. Борьба с правонарушениями подростков требует комплексных усилий многих ведомств и организаций. В совместном постановлении ЦК КПСС и Совета Министров СССР "О мерах по усилению борьбы с преступностью" от 23 июля 1966 г. указывается, что "одной из важных задач партийных, советских, профсоюзных и комсомольских органов, хозяйственных руководителей и общественных организаций является значительное улучшение воспитательной работы среди населения и прежде всего с молодежью на предприятиях, стройках, в учебных заведениях, учреждениях и по месту

жительства".²⁰

Важная роль в борьбе с правонарушениями несовершеннолетних отводится детским комнатам милиции, являющимися тем основным профилактическим звеном, которое непосредственно связано с работой с детьми и подростками, попавшими в поле зрения милиции.

Значительную помощь в борьбе с детьми и подростками, состоящими на учете в детских комнатах милиции, оказывает общественность. Успешное выполнение задач по борьбе с детской безнадзорностью и правонарушениями несовершеннолетних невозможно без участия широких масс общественности. На территории ЭССР в исследуемый период работало 192 детских комнаты на общественных началах.²¹ При всех детских комнатах милиции были созданы активы общественности, в состав которых входило 269 внештатных сотрудников и 1115 активистов из числа педагогов, рабочих, служащих, пенсионеров.²²

С момента образования детских комнат милиции прошло более 40 лет,²³ и они за этот период накопили богатый опыт работы по предупреждению детской безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних; совершенствовались формы их деятельности, связи с общественностью.

В решениях ЦК КПСС обращается особое внимание на необходимость привлечения общественности к борьбе с преступностью, детской безнадзорностью и правонарушениями несовершеннолетних. Детские комнаты милиции работают в тесном взаимодействии с комсомольскими и профсоюзными организациями, добровольными народными дружинами и другими организациями трудящихся.

Среди многих форм общественности в борьбе с детской безнадзорностью и правонарушениями несовершеннолетних важное место занимают Советы общественности при детских комнатах милиции. Основная задача Советов общественности - оказание помощи органам милиции в выявлении и предотвращении фактов безнадзорности и правонарушений со стороны несовершеннолет-

²⁰ "Правда", 1966, 27 июля.

²¹ Архив МВД ЭССР, Ф. 17, оп. 1, д. 492, л. 97.

²² Архив МВД ЭССР, Ф. 17, оп. 1, д. 475, л. 102.

²³ Детские комнаты милиции организованы по решению СНК СССР и ЦК ВКП/с/ от 31 мая 1935 г. (сборник законов СССР, 1935, № 32, с. 252).

них и широкое вовлечение населения в работу детских комнат. Действуют Советы на основании Положения работы Совета ответственности, утверждаемого исполнительным комитетом СДТ.

Особой формой привлечения общественности к борьбе с детской безнадзорностью является участие студентов, будущих педагогов в работе детской комнаты милиции.

Профилактическая работа, направленная на предотвращение безнадзорности детей и правонарушений несовершеннолетних, — это повседневная, кропотливая и сложная работа, требующая от инспектора детской комнаты большой энергии, настойчивости и определенных организаторских способностей.

Таллинским ГК КП Эстонии совместно с МВД ЭССР была проведена проверка работы инспекторов детских комнат милиции гор. Таллина и результаты проверки были обсуждены на расширенном заседании бюро Таллинского ГК КПЭ. На заседании выяснилось, что детские комнаты милиции недостаточно опираются в своей работе на помощь общественности, мало и неэффективно используют шефство передовых людей и опытных воспитателей, результаты работы не анализируются. От руководителей отделом милиции потребовали глубже анализировать положение дел с безнадзорностью и правонарушениями несовершеннолетних и решительно принимать меры по выявлению и устранению конкретных причин и условий, порождающих детскую безнадзорность и правонарушения.²⁴

В связи с преобразованиями в структуре добровольных народных дружин Управление милиции внесло предложение в местные партийные и советские органы рассмотреть вопрос о специализации отдельных дружин по видам работы, в том числе и для работы с несовершеннолетними. В местные партийные органы вносились также предложения об изучении и распространении в районах положительного опыта организации детских комнат на общественных началах, об использовании добровольных народных дружин для наблюдения за поведением подростков, при этом пропагандировался положительный опыт добровольных народных дружин гор. Тарту, где городской комитет КП Эстонии принимал активное участие в руководстве работой дружин.²⁵

В порядке распространения передового опыта в гор. Вильянди были созданы при дружинах секции женщин-дружинниц, ко-

²⁴ ПА КПЭ, Ф. 5, оп. 69, д. II, лл. II-13.

²⁵ Об этом более подробно в брошюре Б е л я е в а М., И в а н о в а Н. Рядом с милицией. Таллин, 1970.

торые также специализировались по наблюдению за подростками.²⁶

Большое число правонарушений совершалось учащимися школ Министерства просвещения. Так, в 1969 г. из числа доставленных в детские комнаты милиции 59,2% были учащиеся общеобразовательных школ.²⁷

Кроме того, много привлекалось к уголовной ответственности подростков, которые не работали и не учились. Это результат и того, что администрация некоторых учебных заведений нарушала ст. 10 Положения о комиссиях по делам несовершеннолетних, утвержденного Указом Президиума Верховного Совета Эстонской ССР от 24 ноября 1967 г. Положение предусматривает исключение несовершеннолетнего из общеобразовательной школы или иного учебного заведения лишь с согласия районных или городских комиссий по делам несовершеннолетних. Однако нередко исключали подростков из школ и профтехучилищ необоснованно, не согласовав этого вопроса с комиссией.

В Эстонской ССР второгодничество в 5-7 классах составляло около 12%, а среди обследованных правонарушителей - 57,9%. По образованию они на 2 года отставали от сверстников; 33,5% из них бросили учебу, не получив 8-классного образования.²⁸

На пленуме Калининского РК КП Эстонии также указывалось, что "идеологический совет РК КПЭ провел социологическое исследование причин преступности среди несовершеннолетних, 48% из них оказались переростками и бросили учебу в 5-6 классах".²⁹ Необходимо отметить, что Калининский РК КП Эстонии г. Таллина уделял большое внимание организации работы отдела милиции по борьбе с правонарушениями несовершеннолетних.³⁰ Хорошая инициатива этого районного комитета партии была проявлена в проведении первого слета родителей по вопросу коммунистического воспитания детей.³¹

Обсуждая вопрос о деятельности детской комнаты милиции

26 Архив МВД ЭССР. Ф. 18, оп. I, д. 431, л. 264.

27 Архив МВД ЭССР. Ф. 17, оп. I, д. 551, д. 35.

28 К.И. К и м е л ь. К вопросу о социальной природе причин преступности. - Вопросы предупреждения преступлений. Сборник материалов научно-практической конференции, с.37.

29 ПА КПЭ, ф. 246, оп. 65, д. 10, л. 109.

30 ПА КПЭ, ф. 246, оп. 65, д. 12, л. 182; д. 23. лл. 55-56.

31 ПА КПЭ, ф. 287, оп. 66, д. 2, л. 14.

по профилактике правонарушений среди подростков, Бюро Калининского РК КП Эстонии гор. Таллина отметило положительную работу по выявлению семей, в которых родители намеренно уклонялись от должного воспитания детей. Отмечалось улучшение связи детской комнаты милиции с общественностью по выявлению детей, склонных к правонарушениям.³²

Проанализировав данные, Министерство ВД Эстонской ССР внесло Министерству просвещения ЭССР конкретные предложения по совершенствованию воспитательной работы в общеобразовательной школе. В частности, было рекомендовано ввести курс этики; с 5 класса проводить специальные занятия по разъяснению советского законодательства; организовать индивидуальное шефство учителей над подростками, состоящими на учете в детской комнате милиции; в школах наладить учет неблагополучных семей.³³

Существенным недостатком профилактической работы среди несовершеннолетних являлось то, что многие органы милиции мало обращались в советские, партийные и комсомольские организации с конкретными предложениями по устранению причин, порождающих преступность среди несовершеннолетних. Там, где хорошо налажена взаимная информация, налицо и положительные результаты. Так, хорошо было организовано взаимодействие партийных и советских органов в борьбе с правонарушениями несовершеннолетних в Вильянди, где установлен порядок ежемесячного подведения итогов этой работы на совещаниях работников РК КП Эстонии, комсомола, комиссии по делам несовершеннолетних, отдела народного образования, милиции и прокуратуры. Заслушивалась информация о состоянии борьбы с преступностью и правонарушениями несовершеннолетних, намечались конкретные мероприятия и об их исполнении докладывалось на очередном совещании. Это, в известной степени, способствовало тому, что преступность несовершеннолетних в Вильяндском районе в 1967 г. по сравнению с 1966 г. сократилась.³⁴

По предложению органов милиции РК КПЭ Центрального района г. Таллина неоднократно рассматривал на бюро вопрос о ра-

³² ПА КПЭ, ф. 246, оп. 65, д. 12, лл. 260-261.

³³ Архив МВД ЭССР, ф. 17, оп. 4, д. 476, лл. 274-298.

³⁴ Архив МВД, ф. 17, оп. 1, д. 458, л. 14.

боте с несовершеннолетними на предприятиях.³⁵

Аналогичные вопросы рассматривались Морским РК КП Эстонии г. Таллина, а также другими РК КП Эстонии, где принимались разработанные планы и решения.³⁶

В целях объединения усилий для борьбы с правонарушениями несовершеннолетних бюро Кохтла-Ярвского ГК КП Эстонии рассмотрело и утвердило совместный план мероприятий ГК КПЭ и городского исполнительного комитета СДТ по искоренению безнадзорности и преступности среди несовершеннолетних. В плане предусматривалось заслушивать на заседании исполкома инспекторов отдела милиции по делам несовершеннолетних, а также систематически проводить совещания работников ГК КП Эстонии, ГИК СДТ, ГК ЛКСМЭ, милиции, суда, прокуратуры, на которых обсуждались итоги борьбы с детской безнадзорностью и преступностью.

В тесном контакте действовали комсомольские организации и милиция в Раквереском районе. На пленуме РК ЛКСМ Эстонии в 1968 г. специально был рассмотрен вопрос об активизации комсомола в борьбе с нарушениями подростков. В районе было организовано II оперативных комсомольских отрядов, которые проводили профилактическую работу среди несовершеннолетних.³⁷

Управлением милиции республики в мае 1967 г. было сделано предложение ЦК ЛКСМ Эстонии об организации отрядов "Юные друзья милиции", которое было принято, а положение об этой организации утверждено Советом пионерской организации Эстонской ССР 18 мая 1967 г. В 1967 году в Эстонской ССР было создано 89 "Отрядов юных друзей милиции", которые оказывали существенную помощь в предупреждении правонарушений среди школьной молодежи.³⁸

Из проводимой работы милицией Эстонской ССР по борьбе с детской безнадзорностью и преступностью среди несовершеннолетних в исследуемый период работы можно сделать вывод, чтобы в эту борьбу включались все службы милиции (уголовный розыск, ОБХСС, наружной, паспортной и пожарной служб, ГАИ и

35 ПА КПЭ, ф. 287, оп. 66, д. 5, лл. 187-188; д. 6, лл. 210 - 212; оп. 67, д. 3, лл. 83 - 85.

36 ПА КПЭ, ф. 672, оп. 82, д. 17, лл. 361; д. 18, лл. 239 - 241; д. 19, лл. 272 - 275; оп. 92, д. 46, лл. 31 - 33.

37 Архив МВД ЭССР, ф. 17, оп. 1, д. 488, л. 292.

38 Там же, ф. 18, оп. 1, д. 434, л. 47.

др.). Эта борьба проводилась наступательными методами, так как ранняя профилактика антиобщественного поведения подростков еще не заняла ведущего положения. Необходимо уделять больше внимания проведению профилактической работы с неблагополучными семьями, в которых не уделяется должного внимания воспитанию детей, используя при этом возможности общественности, а также проводить глубокий анализ состояния безнадзорности и преступности несовершеннолетних для правильной организации работы по выполнению высоких требований, предъявляемых к милиции Коммунистической партией и Советским правительством.

DIE TÄTIGKEIT DER MILIZORGANE BEI DER VERWIRKLICHUNG DER ANWEISUNGEN DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI IM KAMPF GEGEN DIE KRIMINALITÄT DER MINDERJÄHRIGEN IN DEN JAHREN 1965-1970 (AUFGRUND VON MATERIAL DER ESTNISCHEN SSR)

N. Schevtschuk

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Kommunistische Partei hat in allen Etappen der Entwicklung der Soejetmacht der Miliz große Aufmerksamkeit gewidmet und ihre Tätigkeit beim Erfüllen wichtiger staatlicher Funktionen gelenkt.

In der zu untersuchenden Periode sind vom ZK der KPdSU eine Reihe von Beschlüssen gefasst worden zur weiteren Sicherung der Rechtsordnung und Gesetzlichkeit, zur Vervollkommnung der Methoden und Formen der Arbeit der Miliz, zur Festigung ihrer Beziehungen zu der Öffentlichkeit.

In vorliegendem Artikel wird der Versuch gemacht, einige Seiten der Arbeit der Milizorgane des Ministeriums für Innere Angelegenheiten der Estn. SSR bei der Verwirklichung der Anweisungen der Partei im Kampf gegen die Kriminalität der Minderjährigen zu verallgemeinern, aufgrund von Archivmaterial des ZK der EKP und des Ministeriums für Innere Angelegenheiten der Estn. SSR.

In erster Linie beschäftigen sich die Milizorgane mit der Verhütung der Kriminalität der Minderjährigen, mit der

Ermittlung und Isolierung von Personen unter kriminell-verbrecherischen Elementen, die die Minderjährigen zu Verbrechen verleiten. Dabei werden auch die Kräfte und Möglichkeiten der Partei, des Komsomol, der Sowjets, gesellschaftlicher und anderer Organisationen herangezogen.

Aufgrund von Archivmaterial wird gezeigt welche Hilfe von einigen Bezirks- und Stadtkomitees der EKP den Milizorganen im Kampf gegen die Kriminalität der Minderjährigen geleistet wurde.

Eine große Arbeit im Kampf gegen die Kriminalität der Minderjährigen wurde von den Milizorganen der Estn. SSR in Zusammenarbeit mit dem Komsomol der Republik geleistet: es wurden Sport- und Arbeitslager für schwererziehbare Minderjährige organisiert, auf gemeinsamen Sitzungen des ZK des Estn. Leninschen Kommunistischen Jugendverbandes und des Kollegiums des Ministeriums für Innere Angelegenheiten der Estn. SSR wurde die Zusammenarbeit der Miliz und des Komsomol in einigen Bezirken analysiert, wurden Maßnahmen erörtert zur Beseitigung der angeführten Mängel.

Im Artikel wird ferner die Tätigkeit des Kinderzimmers der Miliz als prophylaktische Stufe der Arbeit mit den Minderjährigen, die in die Listen der Miliz eingetragen sind, behandelt.

Abschließend werden einige Vorschläge zur weiteren Verbesserung der Arbeit der Miliz im Kampf gegen minderjährige Rechtsverletzer gemacht.

KESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI TEGEVUSEST NOORSOO
KUTSEORIENTATSIOONIALASE TÖÖ SÜSTEEMI LOOMISEL
AASTAIL 1965 - 1970

E. Braun

Kommunistlik Partei on kommunismi ehitamist alati käsitanud ülesandena, "milles majanduslike ja sotsiaal-politiliste probleemide lahendamine on lahutamatult seotud uue inimese kujundamisega, igakülgselt arenenud ja igakülgselt ettevalmistatud inimeste kasvatamise ja õpetamisega"¹.

Noorte ettevalmistuse igakülgsus tähendab eeskätt seda, et oleks tagatud teoreetilise ja praktilise ettevalmistuse ühtsus, õpetuse seostamine eluga, hariduse sisuline igakülgsus ja kaasaegsus ning noorte isikupärasele omadustele ja rahvamajanduse vajadustele vastav elukutsevalik.

Kommunistliku ühiskonna lipukirjaks on: "Igatihelt tema võimete kohaselt, igatihele tema vajaduste järgi."² Ühiskonna iga liikme võimete maksimaalne kasutamine nõuab, et inimene valiks endale tõõ, mis vastab tema enda individuaalsetele ja ka rahvamajanduse vajadustele. Elukutsevaliku probleemide õigeaegne, optimaalne lahendamine on oluline nii ühiskondlikust kui ka iga noore isiklikust seisukohast vaadatuna.

Aluse noorsoo kutsevaliku probleemidega seotud küsimuste plaanipärasele ja teaduslikult järjekindlale lahendamisele rajasid NLKP XXIII kongressi dokumendid ja nende valguses vastuvõetud partei ja valitsuse ühismäärused. L. I. Brežnev rõhutas 1966. aastal NLKP Keskkomitee aruandes partei XXIII kongressile, et nõukogude haridussüsteem peab andma noorsoole "kindlad teadmised teaduste põhilustes, kujundama neis materialistliku maailmavaate ja kommunistliku kõlbluse, val-

¹ О состоянии и мерах по дальнейшему совершенствованию народного образования в СССР. Материалы шестой сессии Верховного Совета СССР восьмого созыва 17-19 июля 1973 года. М., 1973, с. 51.

² Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tln., 1968, lk. 56.

mistama noori ette elluastumiseks, teadlikuks kutsevalikuks³. Põhijoontes samad seisukohad läbivad ka 1966. a. EKP XV kongressil haridusküsimustes väljaöeldud mõtteid.⁴

Näeme, et partei käsitleb kutsevaliku küsimusi orgaanilises seoses noorte kasvatustöö teiste küsimustega. Samal ajal rõhutab partei, et kutsevaliku probleemide lahendamine on ü h e k s k e s k s e k s kasvatustöö ülesandeks. Niisuguse seisukoha väljaütlemine hariduspoliitikas parteikongresside tasemel oli tollal uudne, ehkki igati ootuspärane ja õigeaegne. Sisuliselt on partei hariduspoliitika ellurakendamisel seda eesmärki koolis alati silmas peetud, seda juba nõukogude võimu esimestest päevadest peale.⁵ Kuid selle eraldi esiletõusmine muutus vajalikuks alles kuuekümnendate aastate keskel partei ja haridusorganite haridusalase tegevuse uute kogemuste valguses.

Tootmisõpetuse kasutuselevõtmisega viiekümnendate aastate lõpus peeti silmas üsna positiivseid eesmärke noorte kutsevaliku valdkonnas. Haridustöö praktika aga näitas, et tootmisõpetuse kaudu valdava enamiku noorte juures neid eesmärke ei saavutatud. Kitsas professionalism ja ettevalmistuse kaldumine monotehniismi ei vastanud noorte ega rahvamajanduse huvidele.

Partei on alati tähelepanelikult jälginud noorte hariduse ja kasvatuse taset ning arengut ja seepärast oli täiesti loomulik ennast mitteõigustava ettevalmistusvormi kaotamine keskkoolis.⁶ Organisatsiooniliselt oli see seotud õppeaja lühendamisega, muutustega õppeplaanides ja programmides jne. Sisuliselt taandus nüüd aga küsimus noorte ettevalmistuse niisuguse vormi rajamisele, mis rahuldaks rahvamajanduse ja noorte nõudmisi.

³ L. I. В р е ж н е в. НКР Keskkomitee aruanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXIII kongressile. НКР XXIII kongressi materjale. Tln., 1967, lk. 57.

⁴ "Rahva Hääl". 1966, 2. märts.

⁵ История Коммунистической партии Советского Союза. Т. III, Книга вторая. М., 1968, с. 417-419.

⁶ Собрание постановлений правительства Союза Советских Социалистических Республик, 1966, № 4, Ст. 37.

Selle ülesande tähtsine ei olnud kaugeltki lihtne: vaja oli teha progressiivseid muudatusi keskhariduse sisus, koolide õppe-materiaalses baasis, tõsta tunduvalt õpetajate kvalifikatsiooni ja ideelis-poliitilist taset, suurendada parteilist mõju õppe-kasvatustsüklile, leida ja rajada terviklik teaduslikult põhjendatud alus kutseorientatsioonialasele tööle koolis jne.

Seitse aastaku viimased aastad ja kaheksanda viisaastaku esimesed aastad kujunesid kutseorientatsioonialases töös otsingute aastateks. Kerkinud ülesande tähtsusele kerkis partei mitme eriala teadlaste tähelepanu kogu maal. Tehtud töö kajastub teaduslike publikatsioonide, laialdaste praktiliste uuringute, üha uute ja uute selle probleemiga tegelevate teaduslike kollektiivide produktsiooni kiires kasvus.⁷

Suur tähtsus uute kogemuste praktikasse juurutamisel oli kaheksandal viisaastakul toimunud esimestel üleliidulistel pedagoogide ja teadlaste nõupidamistel professionaalse orientatsiooni ja konsultatsiooni küsimustes.⁸ Oma osa etendas ka välismaa sellealaste kogemuste valgustamine nõukogude pedagoogilises kirjanduses.⁹ Tehtud töö tulemusena

⁷ Vt. М. Д. Йо в а й ш а. Профессиональная ориентация. Вильнюс, 1965; Жизненные планы молодежи. Свердловск, 1966; С. К р я г ж д е. О развитии теории и практики профессиональной ориентации в (школах) Литовской ССР. - "Педагогика и психология", 1966, № 2, с. 121-129; Н. В. Б е с т у ж е в. Социальное прогнозирование и выбор профессии. - Общество и молодежь. М., 1968; И. Д. К а р ц е в и др. Физиологические критерии профессиональной пригодности подростков к различным профессиям. М., 1968; Проблемы профориентации в школе. М., 1968; Профессиональная ориентация в школе. М., 1969; Профессиональная ориентация в сельской школе. М., 1969; В. Н. Ш у б к и н. Социологические опыты. М., 1970; Школа и выбор профессии. М., 1970; Ю. К. В а с и л ь е в. Проблемы профессиональной ориентации школьников. - "Советская педагогика", 1971, № 5, с. 73-84. и др. Vt. samuti Библиографический список литературы по вопросам профориентации учащихся. Вып. 1. Ворошиловград, 1971.

⁸ Материалы Научного совещания по комплексной проблеме "Профориентация", 15-16 апреля 1968 г. Л., 1969; Проблемы профориентации и профконсультации в школе. Содержание докладов на Первом Всесоюзном совещании по профориентации и профконсультации в школе. М., 1969 jt.

⁹ И. Я. К и с е л е в. Профессиональная ориентация и профессиональный отбор в капиталистических странах. М., 1968; Проблемы профессиональной ориентации в СССР и за рубежом. Л., 1969.

omandati nimetamisvähärsed kogemused. Kaheksanda viisaastaku lõpuaastatel ning üheksanda viisaastaku alguses saadi nende le toetudes kõikjal üle kogu maa asuda kutseorientatsioonialase töö süsteemi praktikasse juurutamisele.¹⁰

Vastavalt partei hariduspoliitika üldisele kursile tehti ka Eesti NSV-s EKP juhtimisel seitseastaku lõpus ja kaheksandal viisaastakul suurt tööd noorsoo kutseorientatsioonialase töö süsteemi väljaarendamisel. Siiani on aga meie vabariigi parteiorganisatsiooni, riigi ja haridusorganite, mitmesuguste asutuste ja ettevõtete tegevust ja kogemusi noorsoo kutseorientatsioonialase töö süsteemi rajamisel uuritud vähe. Sellekohane ajalooline üldistus puudub täielikult. Ometi pakub kutseorientatsioonialase töö süsteemi rajamise areng suurt praktilist ja teaduslikku huvi. See annab võimaluse paremini mõista praeguste ülesannete lahendamise teid ja rikastada kommunistliku partei noorsoopoliitika kogemusi.

Nagu selgub kirjanduse ja arhiivimaterjalide analüüsist, muutus noorsoo kutseorientatsiooni probleem meie vabariigis väga aktuaalseks pärast NLKP Keskkomitee ja NSV Lõuna Ministrite Nõukogu määrust "Üldhariduslike polütehniliste tootmisõpetusega töökeskkoolide õppeaja muutmisest" 10. augustist 1964 ja vastavalt EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrust 31. augustist 1964.¹¹ Nende määruste kohaselt lühenes vabariigi kõikides keskkoolides õppeaeg üheteistkümmelt õppeaastalt kümnele ja 1966. aasta kevadel pidi keskkooli lõpetama kaks abiturientide lendu.

Probleem oli väga aktuaalne ja nõudis EKP Keskkomiteelt juba 1964/65. õppeaastal suurt tähelepanu. Nii seisis EKP Keskkomitee Presiidiumi tööplaanis 1965. aasta märtsis ülesanne arutada kaheksaklassiliste koolide ja keskkoolide lõpetajate töölesunamise küsimusi.¹² EKP Keskkomitee teaduse ja kultuuri osakonna tööplaanis seisis ülesanne üldistada koolikohustuse täitmise kohta olevaid materjale,¹³ jne.

¹⁰ Selle tõendiks on ÜAÜKN-i presiidiumi, ÜLKNÜ Keskkomitee büroo, NSVL Ministrite Nõukogu kolleegiumi ja NSVL Riikliku Kutsehariduse Komitee otsus 17. detsembrist 1969. a. "Oppiiva noorsoo kutseorientatsioonist".

¹¹ Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ministrite Nõukogu määruste ja korralduste kogu, 1964, nr. 36.

¹² EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 15, l. 145.

¹³ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 20, l. 202.

Keerukate ülesannete lahendamisse tõmbas partei kaasa massikommunikatsioonivahendid ja andis tõuke sellealasteks teaduslikeks uuringuteks.¹⁴ EKP Keskkomitee presiidiumil kinnitatud Ministrite Nõukogu Riikliku Raadio ja Televisiooni Komitee 1965. a. tööplaanidest selgub, et noortele määratud saadetes omasid noorte eluks ettevalmistamise ja kutsevaliku küsimused kindla koha.¹⁵ Need küsimused seonduvad ka EKP Keskkomitee Presiidiumi koosolekul 15. juunil 1965. a. kavandatud abinõudega elanikkonna hulgas tehtava pedagoogilise propaganda olukorra parandamiseks.¹⁶

Nõeme, et vabariigi parteiorganisatsiooni tegevus oli juba 1965. aasta esimesel poolel noorte kutsevalikuga seotud küsimustes laialdane. Seda põhjustas peamiselt koolitöö kohalik eripära, mis ei võimaldanud üleliidulisi ümberkorraldusi mehhaaniliselt meie vabariigi koolipraktikasse viia.

10. augustil 1965. a. EKP Keskkomitee presiidiumil heaks kiidetud Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus "Õppeajast Eesti NSV Üldhariduslikes keskkoolides, kus õppetöö toimub eesti keeles"¹⁷ muutis õppeajaga koolides taas üheteistkümnendaastaseks. Nimetatud määruse ellurakendamisega likvideeriti kahest keskkooliõpetajate lennust tulenevad raskused noorte kutsevalikul eesti õppekeelega koolides. Selle määruse avaldamine viis lõpule sissejuhatava etapi EKP tegevuses noorte kutseorientatsiooni alal ja kujunes samal ajal partei internatsionalistliku rahvuspoliitika eredaks tõendiks.

Vastuvõetud määrus ei suutnud aga lahendada tekkinud vastuolusid noorte koolist saadava ettevalmistuse, rahvamajanduse ja noorte nõudmiste vahel. Kutsevaliku küsimused jäid parteitöös endiselt päevakorda. Nüüd aga kandus töö raskuspunkt juba uude - kaheksandasse viisaastakusse.

Kutseorientatsioonialase töö uutele vormidele rajas par-

¹⁴ Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudis ja Tartu Riiklikus Ülikoolis asuti sellealase uurimistöö teostamisele. Ilmus esimene vastav raamat: A. K õ v e r j a l g, H. T i i t s. Nooruk lõpetab kooli. Tln., 1965.

¹⁵ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 15, l. 174.

¹⁶ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 20, l. 80-83.

¹⁷ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 21, l. 106; 127-128; "Nõukogude Õpetaja", 1965, 21. august.

tei aluse 1966. aastal ja 1967. a. alguses. 1966. aasta kevadel vabariigi keskkooli lõpetavate noorte õppima ja tšõle suunamise küsimust asus EKP lahendama varakult, juba 1965. aasta sügiskuudel. See tulenes vabariigi parteiorganisatsiooni varasemast tegevusest ja küsimuse aktuaalsusest kogu Nõukogudemaal. Nimelt lõpetas Nõukogude Liidus 1966. a. kevadel keskkooli (v. a. Eesti, Läti ja Leedu NSV kohaliku õppekeelega koolid) kaks abiturientide lendu - üheteistkümneklassilise tootmisõpetuse kursusega keskkooli viimane lend ja uue, kümneklassilise kursusega keskkooli esimene lend. Selline olukord nõudis parteilt detailseid ettevalmistusi, noortele vajaliku arvu tšõkohtade kindlustamist rahvamajanduses, kõrgemate koolide, keskeriõppeasutuste ja kutsekoolide vastuvõtuplaanide suurendamist jne.

Nagu juba märgitud, ei olnud need küsimused meie vabariigis nii teravad kui teistes vennasvabariikides, sest eesti õppekeelega koolides lõpetas õpingud ainult üks abiturientide lend. See aga ei tähenda, et olukord mujal Nõukogude Liidus ei oleks avaldanud mõju Eesti NSV rahvamajandusele, haridusele, kõrgemate koolide tšõle jne.

Eestimaa KP on oma juhtivas tegevuses alati lähtunud kogu Nõukogudemaa orgaanilisest ühtsusest majanduse, kultuuri ja sotsiaalse elu kõigis valdkondades. Selle printsiibi järgimist pidas EKP silmas ka noorte kutseorientatsioonialases tšõs.

Kohalik eripära, keskkoolilõpetajate madal orienteeritus professionaalse ettevalmistuse omandamisele eriharidust andvates õppeasutustes, sealhulgas ka kõrgemates koolides, suurendas parteiorganisatsiooni juhtiva tegevuse tähtsust.

TRÜ komsomolikomitee tolleaegse sekretäri M. Titma algatusel 1966. a. kevadel vabariigi keskkoolilõpetajate seas läbiviidud sotsioloogilise uuringu andmetest selgus, et meie noortest oli väga tagasihoidlik osa orienteerinud edasiõppimisele.¹⁸ Võrreldes teiste NSV Liidu piirkondadega, kus oli teostatud samalaadseid uuringuid, oli Eesti NSV keskkoolilõpetajatel orientatsioon edasiõppimisele märksa madalam.

¹⁸ Maailmavaate kujunemisest kõrgemas koolis, I. Tartu, 1970, lk. 218.

**ENSV keskkoolilõpetajate plaanid võrreldes mõnede
teiste NSV Liidu piirkondadega**

Piirkond	Õppima	Töötama	Plaanid ei olnud teada
Besti NSV (1966)	58,5	33,0	8,5
Novosibirski oblast (1963) ¹⁹	80,0	20,0	-
Kaasan (1964) ²⁰	71,5	17,5	11,0
Ufaa ²¹	65,3	26,2	8,5
Leningrad ²²	88,0	3,0	9,0

Arusaadavalt mõjutas selline olukord parteiorganisatsioonide tööd, nõudis neilt suuremat tähelepanu ja paremat juhtimist. EKP Keskkomitee tegi vabariigi paljude ametkondade ja keskasutuste juhtidele 1965. aasta novembris ülesandeks kahe kuu jooksul valmistada omapoolsed ettepanekud EKP Keskkomitee Presiidiumile 1966. aastal keskkooli lõpetavate noorte kõrgematesse koolidesse vastuvõtu suurendamiseks, samuti kohtade broneerimiseks tehnikumides, kutsekoolides ja mitmesugustel töökohtadel.²³ Nagu selgub EKP Keskkomitee poolt antud ülesande täitjate loetelust, haarati missimuse lahendamisse kaasa parteiorganite ja vabariigi valitsuse kõrval plaani-, kõrgema ja keskhariiduse organid ja mitmed keskasutused.

Mitmekülgele analüüsile toetuvad ettepanekud võeti EKP Keskkomitees kokku 1966. a. 11. märtsil, kui arutati EKP Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu poolt vabariigi asutuste ja organisatsioonide jaoks kavandatud konkreetseid üritusi 1966. aastal üldhariduslikke kooli lõpetavate noorte edasi õppima ja rahvamajandusse tööle suunamise osas.

¹⁹ В.Н. Шу б к и н. Молодежь вступает в жизнь. - "Вопросы философии", 1965, № 5, с. 62.

²⁰ Н. А и т о в. Образование рабочих и их труд. - "Вопросы философии", 1966, № II, с. 23.

²¹ Sealsamas.

²² В. В о д з и н с к а я. Выбор профессии как социальная проблема (социологическое исследование). Автореф. дисс. канд. филос. наук. Л., 1968, с. 7-8.

²³ ЕКРА, ф. 1, н.п. 237, с.-ü. 24, л. 122.

EKP Keskkomitee Presiidium kinnitas vastava ürituste kava 22. märtsil 1966. a.²⁴

Selles määruses anti üksikasjalik tegevusprogramm tööks 1966. aastal keskkooli lõpetavate noortega. Nähti ette vastuvõtuplaanide suuremine kõrgemates koolides ja tehnikumides ning broneeriti nõutav arv töökohti tootmise eri sfäärides.

Varsti pärast määruse vastuvõtmist toimunud NLKP XXIII kongress andis uue töuke probleemide lahendamiseks. Kongressi dokumentides kajastus senise töö õigus ja vajadus muuta see edaspidi keskkoolide töö üheks eesmärgiks.

Võib öelda, et NLKP XXIII kongressil taaspüstitatud ülesannete täitmise käigus kujundasid parteiorganisatsioonid 1966. aastal välja noorte professionaalse orientatsiooni süsteemi esialgsed jooned, nende küsimuste lahendamisele lähenemise viisid. Tänu viisaastaku esimesel aastal tehtud tööle muutus noorte professionaalse orientatsiooni alane töö k õ i g i linnade ja rajoonide, aga ka koolide parteiorganisatsioonide tegevuse lahutamatuks osaks. Linnades ja rajoonides loodi spetsiaalsed kutsevaliku komisjonid ning asuti vastavate komisjonide loomisele kõigis koolides.

Näiteid kaheksanda viisaastaku alguses partei linna- ja rajoonikomiteede poolt tehtud tööst ning nende suunavast tegevusest koolides võib tuua palju.²⁵ Edukalt toimus näiteks EKP Tartu Linnakomitee poolt suunatav töö. Tartu parteiorganisatsioonil oli kutseorientatsioonialaste küsimuste lahendamine juba 1965/66. õppeaastal kujunenud süsteemiks parteiorganite kõigil tasemetel.²⁶ Omandati rikkalikke parteitöö kogemusi. Teatud kokkuvõtte nendest tegi õppeaasta lõpu eel, 28. aprillil 1966. aastal toimunud EKP Tartu Linnakomitee ja Tartu TSN Täitevkomitee ühine istung. Siin kuulati ära täitevkomitee tolleaegse esimehe asetäitja J. Loti informatsioon tehtud tööst, hinnati selle taset ja kiideti

²⁴ EKPA, f. 1, nim. 237, s.-ü. 27, l. 55, 166, 337-355.

²⁵ Vt. näit. EKPA, f. 4896, nim. 40, s.-ü. 61, l. 186-190; f. 8391, nim. 1, s.-ü. 14, l. 22-23 jm.

²⁶ EKPA, f. 148, nim. 73, s.-ü. 2, l. 108; nim. 73, s.-ü. 1, l. 29; nim. 75, s.-ü. 8, l. 64; nim. 73, s.-ü. 4, l. 76 jm.

heaks tõe samasuunaline jätkamine. Tartu parteiorganisatsiooni tööle on iseloomulikud selle istungi protokollis fikseeritud laused: "Alates 1965. a. septembrikuust kuni käesoleva ajani on organiseeritud kõikides koolides mitmekesiseid üritusi... 8. ja 11.kl. lõpetajatele ja nende vanematele on tehtud teatavaks kutsevaliku põhinõuded... K.a. aprillis selgitati kõikides koolides individuaalse vestluse teel välja 8. ja 11. kl. lõpetajate soovid edasise suhtes."²⁷ Nendes lausetes ilmneb kutseorientatsioonilase tõe mitmekesisus parteiorganisatsioonide poolt suunatavas ja juhitavas kasvatus- ja haridustöös.

EKP Keskkomitee pööras kohtadel tehtavale tööle suurt tähelepanu. Nii kontrolliti 1966. a. suvel EKP Tartu ja Kohtla-Järve linnakomitee kutseorientatsioonilast tõe.²⁸ Kõikjal üle vabariigi omandatud progressiivsed kogemused leidsid valgustamist raadios, televisioonis, vabariigi keskajalehtedes "Rahva Hääl" ja "Sovetskaja Estonia" ning pedagoogilises ajakirjanduses.²⁹ See tõe kujunes esimeseks etapiks teel püsivatele vormidele.

NLKP XXIII kongressi otsused keskhariduse küsimuses omandasid meie vabariigi kohta konkretiseeritult süstemaatilise ja konkreetse kuju EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu 29. märtsi 1967. a. määruses "Üldhariduslike koolide tõe edasise parandamise abinõude kohta"³⁰. Vabariigi parteiorganisatsioon osutas siin kutseorientatsiooni küsimustele küllalt suurt tähelepanu. Olulisel kohal oli seos kõrgema kooliga. Uute ülesannete kavandamisel peeti silmas varem kavandatud, seni tehtud ja täitmisel olevaid ülesandeid. Vastuvõetud määrust läbib mõte, mis on praegu leidnud fikseerimise haridusseadlusandluses, et "polütehnilist väljaõpet, tõe kasvatust ja kutse suunitlust saavad õpilased teaduste aluste õpetamise, tõe õpetamise, õpilaste mitmekülgse klassivälise tegevuse organiseerimise ja ühiskond-

²⁷ EKPA, f. 148, nim. 73, s.-ü. 5, l. 228-229.

²⁸ EKPA, f. 1, nim. 266, s.-ü. 1, l. 52.

²⁹ EKPA, f. 1, nim. 266, s.-ü. 2, l. 133-136, 144-145, 150-161, 170; "Nõukogude Kool", 1966, nr. 8, lk. 631-633; "Nõukogude Kool", 1967, nr. 4, lk. 249-254; "Nõukogude Kool", 1968, nr. 2, lk. 101-105 jt.

³⁰ Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, 1967, nr. 18(75), art. 143.

likult kasuliku töö protsessis"³¹.

Toetudes varem omandatud kogemustele, rajati määruse realiseerimisel alus kutseorientatsioonialase töö püsivatele vormidele. Tinglikult võib neid vorme liigitada haridussüsteemisesteks ja -välisteks. Haridussüsteemi kaudu tehtav kutseorientatsioonialane töö hakkas jõudma õpilasteni aineõpetuse, hariduse diferentseerimise, polütehnilise õpetuse, aine-, tehnika- ja kunstiringide, kutsenõustamise süsteemi, koolide ühiskondlike organisatsioonide jne. kaudu. Haridussüsteemivälistest vormidest omandasid kindla koha massikommunikatsioonivahendid, teaduslike ning mitmesuguste teiste asutuste kutseorientatsioonialane töö.

Aineõpetuse, mitmesuguste ringide, polütehnilise õpetuse ja massikommunikatsioonivahendite kaudu tehtav kutseorientatsioonialane töö on traditsiooniline. Ka siin saavutati vaadeldavatel aastatel märkimisväärne edasimineku. Uutes õppeprogrammides ja õpikutes peeti paremini silmas elu ja edasiõppimise nõudeid, kasvas ringide arv ja rikastus nende tegevus.³² Arenes ka polütehnilise õpetuse alal tehtav töö.³³

Rääkides partei algatusel meie maal keskhariduses ettevõetud muutustest kaheksandal viisaastakul, ei saa minna mööda keskhariduse diferentseerimise probleemidest.

Nõukogude haridussüsteemis on juba paljude aastakümnete vältel üldtuntud hariduse diferentseerimine pärast 7. - 8. klassi lõpetamist sel teel, et suur osa õpilasi jätkab õpinguid üldhariduslikus keskkoolis, teine osa keskeriõppeasutustes ja kolmas kutsekoolides. Diferentseerumine üldhariduslikus keskkoolis eneses on aga printsiipsaalselt uueks nähtuseks: esimesed katsed sel alal tehti alles seitseastakul.³⁴ Seadusliku aluse selle probleemi lahendamisele pa-

³¹ "Rahva Hääl", 1973, 22. juuli.

³² Klassivälise töö ringide parteilise suunamise ja juhtimise iseloomuliku näitena meie vabariigi keskkoolides kaheksandal viisaastakul võib tuua Ahja ja Värskas keskkoolis tehtud töö. Vt. EKP Põlva Rajoonikomitee büroo otsust 13. detsembrist 1968. a. selle kohta: EKPA, f. 3717, nim. 40, s.-ü. 7, l. 134-137.

³³ "Nõukogude Kool", 1968, nr. 4, lk. 292-295.

³⁴ Всесоюзный съезд учителей. Стенографический отчет. М., 1969, с. 24.

nid EKP Keskkomitee ja ENSV Ministrite Nõukogu 29. märtsi 1967. a. määrusega. Koolireform nägi uue ülesandena ette hariduse diferentseerimise, erinevalt kapitalistliku ühiskonna koolisüsteemist tehti seda ühtluskooli raamides. Nimetatud määrusega sai seni eksperimentidena tehtu eluõiguse ja nii võime nüüd rääkida üldhariduse sisu diferentseerimise kolmest viisist: 1) eriklassid keskkooli vanemas astmes; 2) erikoolid ja -klassid 1. klassist alates; 3) fakultatiivsed ained. Lisaks seitsesaastakul loodutele moodustati kaheksandal viisaastakul eriklassid matemaatika, füüsika, keemia, bioloogia, ajaloo (esimestena Nõukogude Liidus), eesti keele ja kirjanduse, geograafia, vene keele jmt. alal.³⁵ Kutseorientatsioonilises töös - noorte ettevalmistamisel õpinguteks kõrgemates koolides - on eriklassidel tähtis koht. Siin saavad võimekamad õpilased õppematerjali tavalisest üldtavalikumalt ja põhjalikumalt omandada.³⁶

Lisaks seitsesaastakul rajatutele loodi kaheksandal viisaastakul mitmed võõrkeelte koolid ja muusika eriklassid 1. klassist alates.

Eriklasside loomine andis end tunda juba viisaastaku lõpul. EKP Keskkomitee tolelaegne osakonnajuhataja G. Sarri märkis ENSV Ülemnõukogu seitsmenda koosseisu seitsmendal istungjärgul, et "meil eksisteerib... keskhariduslike õppeasutuste võrk, kus iga noor võib leida oma huvidele ja kalduvustele vastava õppeasutuse"³⁷. Niisugune hinnang koolide tööle on heaks tõendiks eriklasside loomise õigeaegsusest ja efektiivsusest. Tehtu aga ei vähenda eriklasside ja -koolide arenguprobleemide lahendamise tähtsust tänapäeval.

Sisuliselt uueks momendiks meie üldhariduslike koolide jaoks kujunes ka vabatahtlike, õpilaste huvidele vastavate täiendavate õppetundide sisseviimine kohustuslikku õppeplaan. Nii nähti eelmärgitud partei keskkomitee ja valitsuse määrusega ette fakultatiivse, õpilaste poolt valitava õppetöö rakendamist (alates VII klassist) teadmiste süvendamiseks füüsika, matemaatika, loodus- ja humanitaarteaduste valdkonnas ning õpilaste huvide ja võimete mitmekülgsuseks

³⁵ A. S u k a m ä g i . Kutsevaliku alused. Tln., 1972, lk. 85-87.

³⁶ "Nõukogude Kool", 1968, nr. 7, lk. 540.

³⁷ Eesti NSV Ülemnõukogu seitsmenda koosseisu seitsmes istungjärg. Stenogramm. Tln., 1970, lk. 32.

arendamiseks.³⁸ Süvendatud aineprogrammidega keskkooliklas-
sid ja fakultatiivkursused teenisid tugeva üldhariduse and-
mise kõrval eesmärgi aidata paremini välja arendada õpilas-
te võimeid ja valmistada neid ette teadlikuks kutsevali-
kuks.

Aineõpetuse, eriklasside ja fakultatiivkursuste süs-
teemi kõrval on tähtsaimaks kutseorientatsioonialase töö vor-
miks vahetu kutsevalikualane selgitustöö ja sellega käsi-
käs toimuv kutseõustamine.

Kutsevalikualasele selgitustööle pöörati kaheksandal
viisaastakul suurt tähelepanu. 1969. a. mais arutati selle-
alaseid kogemusi ENSV Haridusministeeriumis ja, toetudes
Harju rajooni tööle, tehti teatud kokkuvõtte, mis oli ise-
loomulik enamikule linnadele ja rajoonidele.

Nagu näitas teostatud kutsevalikualase töö kontroll Har-
ju rajooni koolides, olid paljud koolid (Keila I, Kehra, Lek-
sa jt. keskkoolid) saavutanud selles töölõigus kaheksandal
viisaastakul märkimisväärset edu.³⁹ Nii oli Keila 1. Kes-
koolis parteiorganisatsiooni abiga välja töötatud konkreet-
ne XI klassi õpilasi hõlmav kutsevalikualase selgitustöö
plaan, tehti selgitustööd lastevanemate hulgas, oli koosta-
tud klasside kaupa sellekohaste loengute temaatika, koolis
oli valmistatud albumeid kutsevalikust ja need küsimused olid
leidnud koha pioneeri- ja komsomolitöös.

Kutsevalikualane selgitustöö seostati enamikus kooli-
des rahvamajanduse konkreetsete vajadustega, korraldati eks-
kursioone ja kohtumisi kooli vilistlastega ning rahvamajan-
duse mitmesuguste harude esindajatega. Tähtsal kohal olid
abiturientide kohtumised kõrgemate õppeasutuste esindajate-
ga. Tutvustati ka õppimise võimalusi vennasvabariikides.

Kõikides analüüsitud koolides olid koostatud lõpetajate
tööle ja edasi õppima mineku kavatsuste alusel vastavad
nimekirjad jne. Edusammude kõrval esines ka mõningaid puu-
dusi, mis tulenesid põhiliselt sellest, et töövormeid ei ol-
nud veel lõplikult välja kujunenud.

³⁸ EKPA, f. 1, nim. 266, s.-ü. 5, l. 201.

³⁹ ENSV Haridusministeeriumi arhiiv. Kolleegiumi pro-
tokollid. 7. mai 1969.

Vabariigi haridusorganid arvestasid tekkinud raskusi ja kõiki omandatud kogemusi. Vaja oli luua pedagoogilis-metoodiline asutus, mis oleks andnud kvalifitseeritud abi noortele elukutse valikul, aidanud lahendada üldhariduslikel koolidel, lastevanematel, haridusorganeil ja alaealiste asjade komisjonidel noorte elukutse valikuga seotud probleeme. Sellisteks asutusteks kujunesid vabariigi valitsuse otsusega esialgu vaid Tallinnas ja Tartus 1969. a. 1. septembrist loodud kutsenõuandlad. Nende loomine kooskõlastati vastavate parteiorganitega, ENSV Tervishoiu Ministeeriumiga ja Eesti NSV Rahandusministeeriumiga.

Kutsenõuandlate põhimäärus, kus on detailselt fikseeritud kõik ülesanded, kinnitati ENSV haridusministri poolt 1969. a. 6. augustil.⁴⁰ Põhimääruses nähakse ette, et kutsenõuandlas töötavad mitmed spetsialistid - metoodikud ja arst - , kes on suutelised läbi viima kõik nõuandla üritused.

EKP jälgis tähelepanelikult tehtavat tööd. 1970. a. aprillis arutati neid küsimusi EKP Keskkomitee bürool. Tehti kokkuvõtte senisest tööst ja eesrindlikele kogemustele toetudes kavandati abinõud töö taseme tõstmiseks. Parteiorganisatsiooni seisukohad nendes küsimustes leidsid detailselt fikseerimist EKP Keskkomitee, ENSV Ministrite Nõukogu ja ENSV Ametiühingute Nõukogu määruses "Noorte kutsevaliku paarendamise kohta" 9. aprillist 1970.⁴¹

Määruse alusel loodi keskne kutsevalikualase töö juhtimise organ - Vabariiklik Ametkondadevaheline Noorte Kutsevaliku Nõukogu. EKP Keskkomitee büroo kinnitas samal kuul nõukogu isikulise koosseisu. Nõukogu esimeheks sai ENSV Ministrite Nõukogu Riikliku Tööjõuressursside Kasutamise Komitee esimees E. Lehepuu, nõukogu liikmeteks vabariigi haridusministri asetäitja J. Tohver, kõrgema ja keskerihariduse ministri asetäitja H. Peremees, ENSV Ministrite Nõukogu Kutsehariduse Komitee esimees A. Šiškin, Plaanikomitee osakonnajuhataja B. Passov, ENSV Ametiühingute Nõukogu sekretär A. Kello, kergetööstuse ministri asetäitja A. Kässer, EKP Keskkomitee osakonnajuhataja asetäitja V. Meister, ELKNÜ

⁴⁰ Koolide ja lasteasutuste finantsmajandus. Koost. A. Kreekman. Tln., 1972, lk. 66-68.

⁴¹ Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja, 1970, nr. 17(232), art. 139.

Keskkomitee sekretär A. Kullaste, Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituudi direktori asetäitja A. Kõverjalg. Näeme, et esindatud olid kõik organid, kellel ühel või teisel määral on kokkupuude noorte kutseorientatsioonialase tööga.

Määrusega kiideti heaks kutseõuandlate loomine ja, toetudes positiivsetele kogemustele ning objektiivsetele vajadustele, püstitati ülesanne luua järgnevatel aastatel kutseõuandlad kõikides rajoonides ja vabariikliku alluvusega linnades. Samuti peeti vajalikuks parandada kutsevalikualast propagandat, organiseerida kõigis koolides kutseosunitlusnurgad või -kabinetid.

Toetudes nimetatud määrusele tegi ENSV haridusminister oma käskkirjaga Pedagoogika Teadusliku uurimise Instituudile ülesandeks kooskõlas NSV Liidu Pedagoogikateaduste Akadeemiaga avada 1. juulist 1970. a. teaduslik laboratoorium noorte kutsevaliku teaduslik-metoodiliste aluste väljatöötamiseks.⁴²

Tõhusaid samme astusid ka partei rajooni- ja linnakomiteed. Nii näiteks arutati EKP Sillamäe Linnakomitee bürool 30. novembril 1970. a. noorte kutseorientatsiooni parandamise küsimust ja kinnitati selleks konkreetne ürituste sari.⁴³ Analoogiliste probleemide lahendamine toimus ka teistes partei rajooni- ja linnakomiteedes.

Nagu eeltoodust selgub, tehti kaheksandal viisaastakul suur töö kutseõuandlate süsteemi rajamisel. Loodud süsteem hakkas andma ka esimesi tulemusi. Eesti NSV Haridusministeerium tegi 1970. a. novembris kokkuvõtte nõuandlate tööst.⁴⁴ Närgiti, et 1970. aasta sügisest töötas vastavalt EKP Keskkomitee, ENSV Ministrite Nõukogu ja ENSV Ametiühingute Nõukogu määrusele juba neli kutseõuandlat: Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Kohtla-Järvel. Kutseõuandlate kaader koosnes 17 kõrge kvalifikatsiooniga töötajast. TRÜ pedagoogika kateeder korraldas neile regulaarselt psühodiagnostikaseminare jne. Töö tulemuste kohta toodi palju häid näiteid. Selle

⁴² ENSV Haridusministeeriumi arhiiv. Ministri käskkirjad. 23. aprill 1970.

⁴³ EKPA, f. 6388, nim. 49, s.-ü. 3, l. 122, 125-130.

⁴⁴ ENSV Haridusministeeriumi arhiiv. Kolleegiumi protokollid. 25. november 1970.

põhjal võidi konstateerida, et "kutsenõuandlad on kujunemas üldhariduslike koolide pedagoogilis-metoodilisteks keskus-
teks kutseorientatsioonialases töös"⁴⁵.

Partei- ja haridusorganid ei piirdunud kaheksandal viisaastakul kutsenõustamise süsteemi rajamisel ainult nende sammudega. Õigusega võib viisaastaku arvele panna süsteemi igakülge väljakujundamise koolides endis. Konkreetse kaju sai see süsteem 13. jaanuaril 1971. a., kui ENSV Haridusministeeriumi kolleegium kiitis heaks ENSV üldhariduslike koolide kutseorientatsioonijuhendi. Siin fikseeriti täpselt kutseorientatsiooni peaesmärgid ja ülesanded koolides, räägiti töövormidest, toodi kutseorientatsiooni programm I-XI klassini, määrati kindlaks koolide üksikasjalikud kohustused kutseorientatsiooni läbiviimisel.⁴⁶ Kolleegiumi otsusega kohustati õpetajate kvalifikatsiooni tõstmise kursustel korraldama kutseorientatsiooni küsimustes vastavaid loenguid ja alates 1971. aastast klassijuhatajate seminare. See-
gi töö läi baasi edasisele.

Rajatud terviklikul kutsenõustamise süsteemil on ka-
heldamatu väärtus, sest sellega loodi eeldused noorte tead-
likumaks suunamiseks ja rahvamajanduse vajaduste rahuldami-
seks.

Teise suure valdkonna kutsevaliku probleemide lahenda-
mises moodustavad haridussüsteemivälised üritused, erikir-
jandus jms. Kaheksandal viisaastakul saavutati ka siin ni-
metamisväärseid tulemusi. Kutseorientatsioonialane teadus-
lik uurimistöö tekkis ja kujunes süsteemiks. Sellealase uu-
rimistöö keskuseks vabariigis sai Pedagoogika Teadusliku Uu-
rimise Instituut. Teadlased, praktikud ja koolijuhid A. Kõ-
verjalg, E. Rannik, S. Rondik, K. Saks, A. Sukamägi, M. Tit-
ma jt. andsid nimetamisväärse panuse kutseorientatsioonialas-
te probleemide läbitöötamisse ja lahtimõtestamisse. Põhili-
selt nende töö tulemusena on ilmunud vastavasisulist kir-
jandust⁴⁷ ja abistavaid artikleid ajakirjas "Nõukogude

⁴⁵ ENSV Haridusministeeriumi arhiiv. Kolleegiumi pro-
tokollid. 25. november 1970.

⁴⁶ "Käskkirjad ja juhendid", 1971, nr. 1 (85), lk. 22-
41. (ENSV Haridusministeerium.)

⁴⁷ Elukutse valik. Tln., 1969; A. K õ v e r j a l g ,
J. S õ e r d . Elukutse valiku ees. Tln., 1969; A. S u -
k a m ä g i . Kutsevaliku alused. Tartu, 1969; Teadmiseks

Kool⁴⁸. Kaitsti esimesed kandidaativäitekirjad.⁴⁹ EKP initsiatiivil 1965/66. õppeaastal alguse saanud uurimistöö andis kaheksandal viisaastakul praktikale tõhusat abi.

Kutseorientatsiooni koolivälistes üritustes ja vormides oli veel nii mõndagi märkimisväärset. Rikkalikud olid komsomolitöö kogemused. Üheks ilmekamaks töökasvatuse näiteks on Eesti Õpilasmalev. Looduna kaheksandal viisaastakul, oli see esimene Õpilasmalev Nõukogudemaal, ning ta etendab olulist osa meie noorte kutseorientatsiooniürituste süsteemis.⁵⁰

Ajakirjandus, raadio ja televisioon valgustasid aktiivselt kõiki küsimusi kutseorientatsiooni alal. Tänu sellele omandasid massikommunikatsioonivahendid noorte kutseorientatsioonis üha kasvava tähtsuse.

Kokkuvõtteks võib konstateerida, et tänu Eestimaa KP aktiivsele tegevusele rajati kaheksandal viisaastakul meie vabariigis kutseorientatsioonialase töö süsteemile kindel alus. Fikseeriti kutseorientatsioonialase töö koht, eesmärgid ja ülesanded koolides, kujundati välja kutseorientatsiooni teostamise põhivormid. Kaheksandel viisaastakul loodi kutseorientatsioonialase töö juhtimiseks ja suunamiseks ühiskondlike ning riiklike pedagoogilis-metoodiliste asutuste võrgu esimesed lülid. Juba viisaastaku lõpul omandasid Vaba-

õpetajatele. Metoodilisi materjale kutsevalikulasele töö läbiviimiseks üldhariduslikes koolides. Tln., 1970; A. K i t s, E. R a n n i k . Tallinna koolide 8. kl. õpilaste kutsevalikut mõjutavatest faktoritest. Tln., 1970; A. K õ v e r j a l g, J. S õ e r d . Kutseasuunitlus ja kool. Tln., 1972; H. P u r j e . Kutseobivus. Tln., 1972; A. S u k a m ä g i . Kutsevaliku alused. Tln., 1972; M. T i t m a . Professionaalne orientatsioon kõrgemat haridust nõudvatele kutsetele. Tartu, 1972; Maailmavaate kujunemisest kõrgemas koolis, I. Tartu, 1970; A. K õ v e r j a l g, H. T i i t s . Nooruk lõpetab kooli. Tln., 1972.

⁴⁸ "Nõukogude Kool", 1966, nr. 8, lk. 631-633; 1967, nr. 2, lk. 101-105; nr. 4, lk. 149-254; 1968, nr. 1, lk. 24-28; nr. 2, lk. 101-105; 1969, nr. 10, lk. 771-775; 1970, nr. 5, lk. 333-339; nr. 9, lk. 657-661; nr. 11, lk. 829-834; 1971, nr. 4; 5; 7; 8; 10; 1972, nr. 5; 6; 9; 1973, nr. 3.

⁴⁹ M. X. Т и т м а . Проблема свободы выбора профессии. Авторефер. канд. дисс. М., 1968; A. S u k a m ä g i . Mõnningate informatsiooni andmise meetodite tõhustamisest üldhariduslike koolide õpilaste ettevalmistamisel elukutse valikuks. (Kandidaadidissertatsioon.) Tartu, 1972.

⁵⁰

V. R a a g m e t s . Eesti Õpilasmalev. Tln., 1973.

riiklik Ametkondadevaheline Noorte Kutsevaliku Nõukogu ning Tallinnas, Tartus, Pärnus ja Kohtla-Järvel loodud kutseõuandlad kindla koha noorte kutsevaliku suunamisel, koolide pedagoogiliste kollektiivide ja nende tegevuse pedagoogilis-metoodilisel abistamisel.

Nagu kogu Nõukogudemaal, tekkis ja muutus kaheksandal viisaastakul ka Eesti NSV-s süsteemiks kutseorientatsioonialane uurimistöö. Haridusministeeriumile alluv Pedagoogika Teadusliku Uurimise Instituut kujunes üheks sellealase uurimistöö keskuseks Nõukogude Liidus. Viisaastaku lõpuastatel viidi uurimistööde tulemused arvukate raamatute, artiklite ja meetodiliste materjalide abil praktikasse. Vabariigi parteiorganisatsiooni pideva tähelepanu all jõudsid kutseorientatsioonialase töö tulemused ja aktuaalsed probleemid massikommunikatsioonikanalite kaudu ka töötajate laia hulkadeni. Nimetamisvõime areng leidis aset ka kutseorientatsiooni teostamise traditsioonilistes vormides. Üldhariduslike koolide uutes õppeprogrammides ja õpikutes arvestati senisest enam noorte elukutsevalikuga seotud küsimusi. Eranes aineõpetuse, polütehnilise õpetuse ja koolivälise õpetöö vormide osa noorte ettevalmistamisel eluks.

Eestimaa Kommunistlik Partei, olles kõigi loetletud progressiivsete sammude initsiaatoriks ja ellurakendajaks, omandas sellealases töös rikkalikke kogemusi. Noorte kutseorientatsioonialase töö parteiline suunamine muutus kaheksandal viisaastakul kõigi parteiorganite üheks ülesandeks. Parteiorganites omandati kogemusi üleskerkivate probleemide lahendamiseks, kujunesid parteitöö vormid ja suunad sellel alal. Kutseorientatsioonialasest tööst sai noorsoo sotsiaalse arengu parteilise suunamise tähtis komponent.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЭСТОНИИ ПРИ СОЗДАНИИ СИСТЕМЫ РАБОТЫ ПО ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ МОЛОДЕЖИ В 1965-1970 гг.

Э. Браун

Р е з ю м е

В статье делается попытка обобщить деятельность КПЭ в создании современной системы работы по профессиональной ориентации молодежи. Было определено место, цели и задачи работы по профессиональной ориентации молодежи в общей политике Коммунистической партии по молодежным проблемам.

В Эстонской ССР для руководства работой по профессиональной ориентации была создана сеть государственных педагогико-методических учреждений, охватывающая все уровни общественной организации. Возникла и сформировалась в систему научно-исследовательская работа по проблемам профессиональной ориентации. К концу восьмой пятилетки результаты исследований были внедрены в практику. Значительно активизировалась и приобрела определенные формы работа по профессиональной ориентации, осуществляемая средствами массовой коммуникации.

Коммунистическая партия Эстонии, являясь инициатором и вдохновителем всех перечисленных выше начинаний, приобрела богатый опыт работы по профессиональной ориентации молодежи на всех звеньях, начиная с первичных партийных организаций школ и кончая Центральным Комитетом КПЭ. Работа по профессиональной ориентации молодежи в восьмую пятилетку стала одной из важных проблем всех партийных органов. Партийными органами был приобретен опыт для решения возникающих неотложных задач, а также определились формы и направления партийной работы в этой области.

THE ACTIVITY OF THE ESTONIAN COMMUNIST PARTY
IN PROMOTING SYSTEMATIC WORK IN THE FIELD OF
YOUTH'S VOCATIONAL ORIENTATION IN 1965 - 1970

E. Braun

S u m m a r y

In the article the author tries to generalize the experience of the Estonian Communist Party in creating a modern operative system in the field of youth's vocational orientation. During this period the place, the aims and the tasks of the activities concerning youth's vocational orientation were fixed in general youth policies of the Communist Party.

In order to guide this kind of work, a public network of pedagogical-methodical institutions, embracing all levels of social organization was set up in Estonia. The research work in the field of vocational orientation assumed a systematic character. At the end of the 8-th five-year period the results of the research work were implemented in the shape of a number of books, articles and methodical materials. The vocational orientation work through mass media became more active and assumed a fixed character.

The Estonian Communist Party, being the initiator and implementer of all above mentioned progressive steps, at all its levels, from school local party organizations up to its Central Committee, acquired much experience for this kind of work. The party principle in guiding youth's vocational orientation work become highly significant in all Party bodies in the course of the 8-th five-year period. During this time a lot of experience was obtained for solving acutely arising tasks. Various forms of Party activities took shape over this period. The work in the field of vocational orientation became one of the most important parts in the Party policies in guiding youth's social development.

ПАРТИЙНОЕ РУКОВОДСТВО ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ
КОЛХОЗОВ И СОВХОЗОВ ЭСТОНИИ (1965-1970 гг.)

И. Волков

Годы восьмой пятилетки ознаменовались дальнейшим возрастанием роли КПСС как политического руководителя, ведущего советский народ ленинским курсом. Решения XVIII съезда партии, Мартовского (1965 г.) и последующих Пленумов ЦК КПСС по вопросам сельского хозяйства являют собой образец научного, творческого подхода к решению экономических и социально-политических проблем советской деревни.

Решительно искореняя субъективизм и всякого рода волюнтаристские проявления в теории и практике коммунистического строительства, партия взяла твердый курс на восстановление ленинских принципов хозяйствования. Опыт Компартии Эстонии убедительно свидетельствует об утверждении нового стиля, методов и форм партийной работы, направленной на повышение трудовой активности и развитие инициативы работников сельского хозяйства. Обобщение положительного опыта тех лет имеет не только творческое, но и практическое значение в наши дни в деле дальнейшего повышения эффективности сельскохозяйственного производства.

Вопросы партийного руководства сельским хозяйством республики рассматриваются в ряде публикаций.¹ Однако специальных исследований, посвященных обобщению партийного руководства хозяйственной деятельностью колхозов и совхозов, пока еще не появилось. На основе материалов партийного архива КП

¹ См. И. Г. К э б и н. Компартия Эстонии в борьбе за подъем социалистического сельского хозяйства. - "Вопросы истории КПСС", 1969, № 10; А. В а д е р. КП Эстонии на боевом посту. Таллин, 1969; (некоторые разделы этой книги посвящены партийному руководству сельским хозяйством); Э. Тынурист. Наше сельское хозяйство сегодня и завтра. Таллин, 1971; В. Т о н у р и с т. Eesti NSV põllumajanduse industrialiseerimine. Tln., 1974; И. Волков. Деятельность районных партийных организаций КП Эстонии по совершенствованию руководства сельских хозяйством (1965-1968 гг.). - "Труды по истории КПСС". IX, Тарту, 1971. Актуальные проблемы партийного руководства хозяйственной деятельностью колхозов и совхозов содержатся в статьях руководящих партийных и других работников, ссылки на эти работы даны в дальнейшем изложении.

Эстонии и периодической печати в настоящей статье делается попытка восполнить этот пробел.

X X
X

Партийное руководство сельскохозяйственным производством в годы восьмой пятилетки объективно обуславливалось новыми условиями, созданными в результате вступления нашей страны на путь создания качественно иной, более сложной экономической системы. Новый этап развития сельского хозяйства требовал новых методов руководства и иных решений. Партийная организация республики сосредоточила внимание на главном стратегическом направлении, а именно - интенсификации производства, повышения его эффективности. Поискам путей решения этой стрессовой проблемы были подчинены решения XV съезда КПЭ (март 1966 г.), пленумов и бюро Центрального Комитета.

В комплексе принятых мер важнейшее место занимали меры по улучшению использования земли. В условиях ЭССР, где для земельного фонда характерна влажность и дробность угодий,² одним из важнейших средств создания благоприятных условий для широкой механизации работ и неуклонного роста производства является мелиорация земель. В июне 1966 года II пленум ЦК КП Эстонии обсудил вопрос о широком развертывании мелиоративных работ в республике. В июле 1966 года ЦК КП Эстонии и Совет Министров ЭССР приняли постановление, которое предусматривало в 1966-1975 годах осуществить осушение и освоение 610-640 тысяч гектаров земель.³

² В 1967 г. средний размер полевых участков в хозяйствах составлял 3,4 га, а участков размерами менее 1 га было 47% к общему их числу. Особенно дробны поля на изрезанных канавами массивах юго-западной Эстонии, а также холмистой части юго-востока республики. Несмотря на то, что в ходе мелиоративных работ в предшествующие годы много мелких участков было сведено в земельные массивы, однако, последние по своей площади не соответствовали требованиям крупного механизированного производства. Примерно 70% пахотной земли в республике нуждалось в улучшении. См. А. К а с е п а л у. - Мелиорация - основа создания благоприятных производственных условий. - "Коммунист Эстонии", 1969, № 8, с. 21.

³ "Ведомости Верховного Совета и Правительства ЭССР", 1966, № 34, ст. 235, с. 401-402.

Вопросы мелиорации и использования земли находились в центре внимания в последующие годы. В 1967 г. бюро ЦК КПЭ указало на серьезные недостатки, имевшие место в Валгаском, Йигеваском, Вильяндиском, Пярнуском и Кингисепском районах, выразившихся в неправильном выборе объектов и планировании мелиоративных работ, получении низких урожаев с осушенных земель. ЦК резко осудил безответственное отношение партийных и хозяйственных кадров к использованию мелиорированных земель, а также пресекал иждивенческие тенденции некоторых нерадивых руководителей хозяйств, которые представляли экономически необоснованные заявки и настаивали лишь на увеличении капиталовложений в мелиорацию, не заботясь о высокопродуктивном использовании земли.⁴

Х пленум ЦК КПЭ (ноябрь 1968 г.) вновь подчеркнул необходимость лучшего использования осушенных земель. Причем следует указать, что критике подвергались хозяйства, получавшие урожай зерновых по 18 центнеров с гектара, что для прошлых лет считалось хорошим показателем, а в новых условиях такая урожайность была ниже средней по республике.⁵ XIV пленум ЦК КПЭ (декабрь 1969 г.) обратил особое внимание на медленное расширение посевных площадей за счет мелиорированных земель, которые нередко использовались под низкоурожайные культурные травы. Пленум широко поставил вопрос о рациональном использовании земли, осудил изъятие у хозяйств земель под расширение промышленных предприятий, строительство дорог, карьеров и другие цели.⁶ В решении всех крупнейших проблем землепользования КПЭ опиралась на рекомендации ученых. Ценные предложения были высказаны сотрудниками института экономики АН ЭССР.⁷

⁴ ПА КПЭ, ф. I, оп. 266, д. 5, лл. 73-74.

⁵ ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 36-а, л. II.

⁶ ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 46, л. 54. За период с 1960 по 1967 год от сельскохозяйственных предприятий было отчуждено на другие нужды в общей сложности 15420 га сельхозугодий, в т.ч. 4990 га пахотной земли. - "Коммунист Эстонии", 1969, № 8, с. 22.

⁷ Кроме упомянутой статьи А. Касепалу заслуживает внимания содержащая критический анализ и деловые предложения статья А. Р а т т. Лучше использовать осушенные земли (см. "Коммунист Эстонии", 1970, № 6), а также появившаяся позже его брошюра - А. R a t t. Parandatud maade kasutamise Eesti NSV-s. Tln., 1972.

Ильский пленум ЦК КПЭ (1970 г.), отметив положительные изменения в использовании земель, вместе с тем подчеркнул, что наличие большой пестроты в уровне урожайности (многие хозяйства получили по 30-40 центнеров зерновых, а другие не перешагнули через рубеж 16-18 центнеров с гектара) во многом объяснялось недостатками в использовании мелиорированных земель. Осушенные площади в ряде хозяйств длительное время не использовались под посевы, не вносились в достаточном количестве минеральные и органические удобрения, нарушались сроки проведения вспашки, посевных и уборочных работ и т.п.⁸

Пленум наметил ряд практических мер по улучшению землепользования и повышению ответственности партийных и хозяйственных руководителей. В частности, предусматривалось передать безвозмездно на баланс колхозов и совхозов все мелиоративные внутрихозяйственные сооружения. Устанавливался эффективный контроль за использованием мелиорированных земель. Этот показатель вводился как один из главных при оценке итогов социализации. Были намечены также меры по выполнению культурно-технических работ, лучшему использованию сельскохозяйственной техники. Все это дало положительные результаты в годы девятой пятилетки.

Наряду с вопросами улучшения использования земель в республике продолжался процесс укрупнения хозяйств, особенно колхозов, и приближения их к оптимальным размерам. В условиях ЭССР наиболее эффективными являются хозяйства, имеющие 2500-3500 га обрабатываемой земли. В результате укрупнения количество сельскохозяйственных колхозов за период с 1965 по 1970 год уменьшилось с 467 до 292, а количество совхозов увеличилось с 157 до 171. В 1970 г. в среднем на один колхоз приходилось по 2706 га сельхозугодий против 2175 га в 1965 году.⁹

При непосредственном участии партийных органов было определено основное направление специализации сельского хозяйства на более длительный срок - вплоть до 1980 года. Таким направлением являлось молочное животноводство и беконное свиноводство. Поскольку в области животноводства республика достигла высоких показателей, то ЦК КПЭ ориентировал хозяйственные органы на полную комплексную механизацию животно-

⁸ "Советская Эстония", 1970, 29 июля.

⁹ "Народное хозяйство Эстонской ССР в 1972 году". Статистический сборник. Таллин. 1973, с. 116, 166.

водства как основу дальнейшего роста производства. Этот курс, в свою очередь, был сопряжен с решением весьма сложной проблемы строительства и реконструкции животноводческих помещений.¹⁰ К этой проблеме было приковано внимание пленумов ЦК КПЭ в 1968 и 1969 гг., где подвергалось критике отставание в производственном строительстве на селе (невыполнение планов строительства, неравномерное распределение строительных мощностей по районам, стремление механизированных стройколонн получить лучшие объекты, где рентабельность выше, и др. недостатки).¹¹ XV пленум ЦК КПЭ (июль 1970 г.) потребовал закончить с распылением капиталовложений по многочисленным объектам и растягиванием сроков строительства. Пленум рекомендовал направлять капиталовложения в первую очередь на более широкое строительство современных животноводческих комплексов, а также на реконструкцию имеющихся помещений, с тем чтобы осуществить концентрацию и более глубокую специализацию производства.¹²

Особое место в партийном руководстве сельским хозяйством Эстонии занимал поиск лучшего решения такого важнейшего вопроса, как перевод совхозов на полный хозяйственный расчет. О значимости этого мероприятия свидетельствует постоянно возрастающая роль совхозов в производстве продукции. К концу пятилетки они производили около половины всей продукции общественного сектора. Деятельность КПЭ по переводу совхозов на полный хозрасчет имела непосредственное влияние на дальнейшее совершенствование экономической работы в колхозах в

¹⁰ В 1968 г. примерно 1/4 общего количества коров и свиней, 84% общего поголовья молодняка крупного рогатого скота, 55% птицы колхозов содержалось в помещениях, не соответствующих современным требованиям. См. А. В а д е р Коммунистическая партия Эстонии на боевом посту, с. 118.

¹¹ ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 36-а, лл. 78, 87, 88 и ф. I, оп. 234, д. 46, л. 146.

¹² ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 52, лл. 24, 69. Отметим, что уже в эти годы специалисты и ученые республики разработали проекты производственных комплексов по производству молока и свинины. На базе совхоза "Тарту" был создан животноводческий комплекс на 700 коров. Опыт этого совхоза изучался и внедрялся в других хозяйствах. В августе 1971 г. ЦК КПЭ и Совет Министров ЭССР приняли постановление о создании крупных государственных комплексов по производству свинины и молока, строительство которых развернулось в годы девятой пятилетки.

силу одинакового характера многих экономических проблем.

Внедрению хозрасчета предшествовала кропотливая подготовительная работа по решению ряда экономических, хозяйственных, финансовых и организационных вопросов. Тщательно взвешивались реальные возможности различных групп совхозов для перевода на хозрасчет, производилась оценка результатов их деятельности, были выявлены хозяйства, которые нуждались в увеличении капиталовложений, расширении мелиоративных и строительных работ, анализировались вопросы о количестве плановых показателей, изменении порядка распределения прибылей, расширении прав директоров совхозов и другие.¹³ Вопросы перевода совхозов на хозрасчет специально рассматривались на бюро ЦК КПЭ в июне 1966 года,¹⁴ затем в июне 1967 года, где было принято развернутое постановление ЦК КПЭ и Совета Министров ЭССР "О переводе совхозов и других государственных сельскохозяйственных предприятий на полный хозрасчет"¹⁵. В последнем документе получили обобщение результаты поиска и большой организаторской и политической работы партийных органов.

Уже первый год деятельности совхозов в новых условиях дал положительные результаты¹⁶. Опыт эстонских совхозов изучался другими республиками.¹⁷ Вместе с тем условия полного

13 Подробно см. Х. М я н н и к. Совхозы и хозяйственный расчет. - "Партийная жизнь", 1966, № 13, с. 26-31.

14 ПА КПЭ, ф. I, оп. 266, д. I, лл. 3-II.

15 Põllumajandusala seisid direktiive, seadusandlike ja ametkondlike akte (1961-1968), Tln., 1969, lk. 240-249. Указанное постановление принято в соответствии с одноименным постановлением ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 13 апреля 1967 г. См. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам, т. 6 (1966 - июнь 1968 г.). М., 1968, с. 376-388.

16 В Эстонии было переведено на полный хозрасчет 168 совхозов и других государственных сельхозпредприятий. Валовая продукция в сопоставимых ценах 1968 г. увеличилась в сравнении с 1967 г. на 8,3%, а производительность труда возросла на 11%, при этом среднегодовая численность работников совхозов уменьшилась на 2,5%. Рентабельность всей реализованной продукции составила 39,1%, т.е. возросла на 3,8%. Если в 1965 г. прибыль совхозов составляла 26 млн. рублей, то в 1968 г. - 45 млн. рублей. - "Коммунист Эстонии", 1969, № 5, с. 18-20.

17 При первых экспериментах деятельности совхозов в условиях полного хозрасчета на новую систему было переведено по СССР всего лишь 419 государственных предприятий, в числе которых были все 168 предприятий из Эстонии. В

хозрасчета поставила ряд новых проблем. Резкие различия совхозов по уровню рентабельности (от 5 до 90%) обуславливались не только субъективным фактором, но и неравными экономическими условиями. Особенно в невыгодном положении находились совхозы, специализировавшиеся на производстве молока и овощей. Неравномерной была обеспеченность совхозов средствами механизации, существовали различия в плодородии земель, не одинаковыми были и условия сбыта продукции. Предстояла серьезная работа по подготовке и повышению квалификации руководителей и кадров массовых профессий совхозов. Таков далеко не полный перечень вопросов, над которыми работали ЦК КПЭ и райкомы партии.

Центральному Комитету КПЭ приходилось поправлять ошибки некоторых экономистов, которые в обход плановых заданий ориентировали совхозы на производство той продукции, которая дает больше прибыли в данный момент. Осудив попытку использования чисто временных конъюнктурных явлений, ЦК КПЭ доказал несостоятельность подобных рекомендаций, вступающих в противоречие с государственными плановыми началами.¹⁸ При этом подчеркивалось, что следует исходить из рентабельности отраслей не по достигнутому в то время уровню продукции, а по оптимальному. Например, производство молока в Эстонии становится наиболее рентабельным, когда средний удой достигает 3500 и больше килограммов на корову.¹⁹ А для достижения такого уровня нужно было коренным образом менять структуру и технологию производства в самих хозяйствах.

Такая же по своей природе ошибка допускалась и в развитии зернового хозяйства. В одно время бытовало мнение: поскольку специализация идет в направлении интенсивного развития животноводства, то производство зерновых не может всерьез интересовать колхозы и совхозы, тем более что себестои-

РСФСР, например, было переведено на хозрасчет 153 совхоза, в УССР - 35, БССР - 28, Казахской ССР - 18. К концу 1970 года число совхозов, работавших в новых условиях планирования и экономического стимулирования, составляло по стране уже 4991. См. "Сельское хозяйство СССР", Статистический сборник, М., 1971, с. 583.

¹⁸ См. Ф. У ш а н е в. Совхозы в новых условиях работы. - "Коммунист Эстонии", 1969, № 5, с. 20.

¹⁹ Э. Т н у р и с т. У нас на Северо-Западе. "Правда", 1968, 8 марта.

мость зерновых высокая и рентабельность отрасли низкая. Опираясь на опыт передовых колхозов, получивших свыше 25-30 центнеров зерновых с гектара, ЦК КПЭ доказал необходимость и выгоду производства зерна. Посевные площади под зерновыми в республике постоянно увеличивались. Если в 1960 году зерновые занимали в структуре посевных площадей 35,8%, то в 1970 году - 44%.²⁰ Расширение зернового производства способствовало установлению правильных, экономически обоснованных пропорций развития животноводства и растениеводства.

Не менее сложной с точки зрения поиска являлась работа партийных органов по созданию благоприятных условий экономического стимулирования отдельных отраслей производства. Особую остроту в условиях Эстонской ССР приобрели вопросы стимулирования молочного животноводства, на котором специализировалось большинство хозяйств.²¹ Нуждалась в совершенствовании система налогообложения, которая недостаточно учитывала объективные различия в условиях хозяйствования.²²

В решение этих сложных экономических проблем включились ученые (М.Л. Бронштейн, В.Г. Матин, Л. Каарамая и др.). В 1968 году в Тартуском университете состоялась Всесоюзная научная конференция по теоретическим и практическим проблемам хозрасчета и материального стимулирования. В рекомендациях по важнейшему ключевому вопросу - ценообразованию было указано, что общий уровень цен и их дифференцированность должны гарантировать высокую рентабельность именно тех продуктов, для производства которых в данной зоне наилучшие природно-климатические условия.²³

Опираясь на накопленный опыт и рекомендации с мест, ЦК

²⁰ Сельское хозяйство Эстонской ССР за 30 лет Советской власти, ч. II, Статистический сборник, Таллин, 1971, с. 57.

²¹ Выступавший на X Пленуме ЦК КПЭ (ноябрь 1968 г.) первый секретарь Ингеваского РК КПЭ В.М. В и л и м а а отмечал, что производство мяса в 4 раза рентабельнее, чем производство молока. ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 36-а, л. 89.

²² После достижения 15%-ной рентабельности на все хозяйства распространялся одинаковый процент обложения, независимо от того, в каких условиях они находились. Это толкало некоторых руководителей колхозов форсировать оплату труда, на фонды которой распространялся более низкий процент обложения, и тем самым занижать рентабельность. Такая практика подрывала накопления внутри хозяйств. ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 36-а, л. 109.

²³ "Коммунист Эстонии", 1968, № 10, с. 56.

КПЭ и Совет Министров ЭССР установили с 1 мая 1970 года повышенные закупочные цены на молоко и мясо, а также 50-процентные надбавки к основной цене за сверхплановую продажу этих продуктов²⁴. Это дало возможность хозяйствам республики уже в 1970 году получить дополнительно миллионы рублей за продажу продуктов животноводства.

Но и тогда, когда цены были повышены, партийные органы республики разъясняли хозяйственным руководителям, что новые цены сами по себе не ускорят развитие производства, если не будет соответствующим образом изменена его технология. Повышенные цены как раз и вводились для того, чтобы в колхозах и совхозах появились средства для модернизации соответствующих отраслей.

Новые условия хозяйствования породили немало и других проблем, которые решались партийными органами республики. Некоторые хозяйственные руководители пытались использовать новые условия в узковедомственных, внутрихозяйственных интересах, проявляя чисто меркантильный подход. Известно, что в восьмой пятилетке для ЭССР план продажи зерна государству был снижен до 30 тысяч тонн в год. При этом имелось в виду, что оставшееся в хозяйствах зерно будет использовано на увеличение производства молока, мяса и яиц. Однако кое-где "по-своему" поняли уменьшение плана продажи зерна и пытались извлечь максимальные выгоды от его продажи, учитывая, что государство за сверхплановую продажу платило в полтора раза дороже. Например, колхоз "Вара" Тартуского района в 1969 г. продал количество зерна равное нескольким планам.²⁵

Используя накопленный опыт прежних лет, ЦК КПЭ и райкомы продолжали вести поиск более совершенных форм оплаты труда в колхозах. Принятое 25 июня 1966 г. совместное постановление ЦК КПЭ и Совета Министров ЭССР "О повышении материальной заинтересованности колхозов в развитии общественного производства"²⁶ вводило гарантированную ежемесячную оплату труда колхозников применительно к тарифным ставкам соответствующих категорий работников совхозов. Дополнительная оплата труда

²⁴ Põllumajandusalaaseid direktiive, seadusandlikke ja ametkondlikke akte, III. Tallinn, 1972, lk. 91-92

²⁵ ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 46, л. 57.

²⁶ "Ведомости Верховного Совета и Правительства ЭССР", 1966, № 38, ст. 261, с. 471-474.

за стаж, классность, оплачиваемость отпусков - все это стимулировало дальнейшее развитие инициативы рядовых труженников и руководителей колхозов. В указанном постановлении ясно виден системный подход, выраженный в комплексе принятых мер по материальному стимулированию, охватывающих всех работников колхозов. Сама новизна подхода вытекала из новых условий, созданных решениями Мартовского (1965 г.) Пленума ЦК КПСС.

Положительный опыт, равно как и недостатки в системе оплаты труда, анализировались и обобщались на республиканской научной конференции, проведенной по решению бюро ЦК КПЭ в январе 1967 г.²⁷ В конференции участвовало около 400 человек, в том числе руководящие работники аппарата ЦК, Совета Министров, Министерства сельского хозяйства, райкомов партии, производственных управлений, передовых хозяйств.

В феврале 1968 г. ЦК КПЭ и Совет Министров ЭССР приняли постановление "Об упорядочении оплаты труда и распределении прибыли в колхозах",²⁸ в котором осуждена получившая распространение необоснованная практика форсирования роста оплаты труда. Было рекомендовано при распределении прибылей строго придерживаться утвержденных норм и расценок и учитывать в первую очередь нужды расширенного воспроизводства.

XIII пленум ЦК КПЭ (сентябрь 1969 г.) указал районным комитетам партии на появившуюся опасную тенденцию, когда о положении дел в хозяйствах они судили лишь на основе роста оплаты труда. Имелось немало примеров, когда колхозы год-два повышали оплату, а затем вносились предложения о передаче этих колхозов совхозам вместе с задолженностью Госбанка. Осенью 1969 года такие предложения от райкомов партии и райисполкомов поступили по 48 колхозам.²⁹

Быстрый рост зарплаты колхозников (уже в 1969 г. среднегодовая оплата труда в колхозах, включая премии была выше, чем в совхозах) порождал и другие противоречия, которые решались партийными органами. "Всесилие червонца", на который уповали некоторые руководители хозяйств и который сыграл столь большую роль в повышении материальной заинтересованности, при определенных условиях поворачивалось обратной сто-

²⁷ "Советская Эстония", 1967, 27 января.

²⁸ "Ведомости Верховного Совета и Правительства ЭССР", 1968, № 8, ст. 56, с. 105-108.

²⁹ ПА КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 46, л. 46.

роной и приводило к отрицательным явлениям, даже к падению трудовой активности.³⁰

ЦК КПЭ и райкомы партии рекомендовали руководителям экономически сильных хозяйств выделять больше средств на расширение общественных фондов колхозов, а через них и сферы культурных, бытовых и других услуг. Через общественные фонды рубль приобретал большую воспитательную и моральную ценность. Названная проблема чрезвычайно сложна, она далеко не решена и в наши дни. Но важно то, что она поставлена и все больше приковывает внимание партийных органов.

Обсуждение проекта Примерного Устава колхоза, а также итогов Третьего Всесоюзного съезда колхозников послужило толчком для всестороннего рассмотрения ряда экономических проблем эстонской деревни. Партийные организации, руководители хозяйств, колхозники глубже осмысливали свой собственный опыт, яснее видели пути дальнейшего роста производства, стремились поделиться своими мыслями и наблюдениями. Под знаком делового обсуждения актуальных вопросов развития сельского хозяйства прошли XIV (1969 г.) и XV (1970 г.) пленумы ЦК КПЭ. Острой критике подвергались те руководители хозяйств, которые не выполняли планов, прибегали к их частым изменениям, ориентировались на бесконечные льготы и проявляли иждивенческий подход.³¹

Примерный Устав колхоза со всей полнотой очертил круг вопросов производственно-финансовой деятельности. Он закрепил одно из самых существенных изменений, происшедших в жизни колхоза после XXIII съезда партии, — замену так называемого остаточного принципа оплаты труда гарантированной ежемесячной денежной оплатой. Вместе с тем в Устав внесены важные положения о применении дополнительной оплаты труда и других видов материального стимулирования.³² Таким образом, в Уставе было закреплено то, что в Эстонской ССР уже фактически повсеместно делалось. Принципиальное значение имело закрепление в Примерном Уставе нового подхода к такой коренной проблеме, как распределение валовой продукции и дохода

³⁰ См. "Советская Эстония", 10 августа 1972. О крайности, характерной для части руководителей — преувеличивать значение рубля, довольно убедительно рассказывается в статье Э. Тээлаус. Сравнявай, анализируй, обобщай. См. — "Коммунист Эстонии", 1969, № II.

³¹ ЦК КПЭ, ф. I, оп. 234, д. 46, л. 15 и д. 52, л. 22

³² См. Торжество ленинского кооперативного плана. Материалы Третьего Всесоюзного съезда колхозников. М., 1969, с. 96-97.

в колхозах. Устав обязывает добиваться сочетания накопления и потребления, обеспечить рост производственных, страховых и культурно-бытовых фондов, последовательно применять социалистический принцип оплаты труда.³³

Сельские партийные организации решали производственные вопросы не сами непосредственно, а через коммунистов-руководителей и специалистов, а также путем улучшения организационной и массово-политической работы среди колхозников и работников совхозов. При этом упор делался на воспитание кадров, повышение их ответственности за доверенную работу, проверку исполнения директив партии и правительства.

На районных конференциях и пленумах парткомов в Раквереском³⁴, Кохтла-Ярвеском³⁵, Выруском³⁶, Пайдеском³⁷ и других районах в повестке дня стояли вопросы об авангардной роли коммунистов в производстве, выполнении социалистических обязательств, о мерах по улучшению экономической работы в хозяйствах, расширении мелиоративных работ и повышении культуры земледелия, вопросы производственного строительства и другие. Этим же проблемам посвящались бюро парткомов, совещания работников партийного и хозяйственного актива. Приведенные ниже примеры свидетельствуют о конкретности партийного подхода районных парторганизаций к хозяйственной деятельности.

В июне 1968 г. пленум Выруского райкома партии рассмотрел вопрос о работе первичных парторганизаций в условиях хозяйственного расчета. При подготовке к пленуму работники райкома и производственного управления подробно ознакомились с деятельностью парторганизаций и дирекций совхозов "Рюуге", "Миссо", "Ленассааре", "Сьмерпалу" и других. обстоятельному анализу на пленуме подверглись вопросы развития животноводства, использования техники, финансовое положение, экономи-

³³ См. Торжество ленинского кооперативного плана. Материалы Третьего Всесоюзного съезда колхозников. М., 1969, с. 99-101.

³⁴ ПА КПЭ, ф. 2620, оп. 51, д. 74, лл. 2, 37, 139.

³⁵ ПА КПЭ, ф. 9311, оп. 5, д. 15, лл. 2, 66; оп. 9, д. 32, лл. 75-76, 126-127.

³⁶ ПА КПЭ, ф. 4896, оп. 36, д. 31, лл. 3-34; оп. 40, д. 36, лл. 79-80; оп. 40, д. 58, лл. 1-20.

³⁷ ПА КПЭ, ф. 4895, оп. 32, д. 7, лл. 37-46.

ческая работа в совхозах. Причем эти вопросы обсуждались в аспекте роли и ответственности коммунистов-хозяйственников.³⁸

На пленумах партийных комитетов и собраниях актива в Ингеваском,³⁹ Вильяндиском⁴⁰ и др. районах в 1968-1970 гг. заслушивались отчеты начальников районных производственных управлений о внедрении передового опыта и достижений сельскохозяйственной науки в производство, о мероприятиях по дальнейшему развитию животноводства. Всесторонняя подготовка к пленумам, привлечение специалистов производственных управлений и хозяйств создали атмосферу делового обсуждения и помогли принять конкретные решения, на основе которых в хозяйствах были разработаны практические мероприятия. Первичные партийные организации установили повседневный контроль за ходом их выполнения.

На бюро Харьковского райкома партии систематически заслушивались отчеты коммунистов руководителей хозяйств. Так, в течение 1967-1968 гг. анализировались результаты хозяйственной деятельности колхозов им. Л. Койдулы, "Ания", "Тюотус", им. Чапаева, совхозов "Рийзипере", "Арду", Козеского и Кейлаского отделений "Эстсельхозтехника"⁴¹.

Центральный Комитет КПЭ своевременно вскрыл наметившуюся опасную крайность, когда некоторые партийные организации на местах отказались не только от копания в мелочах, но и отстранились от руководства хозяйственной деятельностью. В 1968 году бюро ЦК КПЭ указывало, что ряд хозяйств Тартуского района не выполняли плана производства продукции животноводства, однако партийные организации не ставили с необходимой остротой вопрос о добросовестном отношении коммунистов к своим производственным обязанностям.⁴²

Характерной новой чертой партийного руководства хозяйственной деятельностью в годы восьмой пятилетки являлся поиск действенных форм внедрения научной организации труда в сель-

³⁸ ПА КПЭ, ф. 4896, оп. 40, д. 70, лл. 50-85.

³⁹ ПА КПЭ, ф. 4905, оп. 44, д. I, лл. 39-54; д. 2, л. 75; д. 18, лл. II-13.

⁴⁰ ПА КПЭ, ф. 4897, оп. 38, д. 3, л. 3, оп. 42, д. 16, л. 58.

⁴¹ ПА КПЭ, ф. 2641, оп. 36, д. 4, лл. 79, 91; д. 6, лл. 13, 83.

⁴² ПА КПЭ, ф. I, оп. 300, д. 157, л. 225.

скохозяйственное производство. Большая работа в этом деле проведена Кохтла-Ярвским райкомом партии.⁴³ Внедрение НОТ в сельское хозяйство здесь начали еще в 1966 году, т.е. одними из первых в стране. Райкомом была создана инициативная группа и районный Совет НОТ, куда вошли руководители хозяйств, специалисты районного управления сельского хозяйства. Руководство группой на первых порах осуществлял секретарь райкома. Затем, когда дело было налажено, группу и Совет НОТ возглавил начальник сельскохозяйственного управления Х. Лехисте. В группе были созданы секции: растениеводства, животноводства, механизации, экономики, информации и пропаганды НОТ. Во главе секций бюро райкома утвердило главных специалистов производственного управления. Были установлены систематические контакты с Эстонской сельскохозяйственной академией, научно-исследовательскими институтами животноводства и ветеринарии, земледелия и мелиорации, а также Всероссийским научно-исследовательским институтом организации и оплаты труда в сельском хозяйстве.⁴⁴

С участием группы составлен перспективный план развития опорно-показательного совхоза "Ийсаку" на 10 лет, план социально-экономического развития совхоза "Синимяэ", в совхозе "Нарва" внедрена новая структура управления, в совхозе "Кохтла-Ярве" - двухсменная работа на молочной ферме, в ряде хозяйств введена пооперационная оплата труда и много других полезных новшеств.

Когда был накоплен достаточный опыт, в августе 1968 года на пленуме райкома был обсужден вопрос "Роль партийной организации во внедрении основ НОТ".⁴⁵ Для дальнейшего развития

43 Об опыте Кохтла-Ярвского райкома по внедрению НОТ обстоятельно рассказывается в статьях бывшего секретаря В. В а х т а: Исходные рубежи взяты. - "Коммунист Эстонии", 1967, № 6; Райком и НОТ на селе. - В сб.: Некоторые вопросы организационно-партийной работы, с. 206-226, а также в его брош. Единство целей. Таллин, 1970. Положительный опыт этого райкома неоднократно отмечался на страницах всесоюзной печати. См. "Правда", 1967, 26 января; 1969, 9 сентября; И. Р а щ и к о в. О сравнении результатов хозяйствования. - "Партийная жизнь", 1966, № 17; И. Р а щ и к о в. Научная организация труда. - "Экономика сельского хозяйства", 1968, № 4.

44 ЦА КПЭ, ф. 93II, оп. 9, д. 15, лл. 67-68.

45 ЦА КПЭ, ф. 93II, оп. 9, д. 32, лл. 75-76.

НОТ пленум пришел к выводу, что НОТ нельзя осуществлять только в общественном порядке, нужна обязательная во всех хозяйствах служба НОТ. Было решено дополнить обязанности специалистов некоторыми требованиями по НОТ.⁴⁶ Службы НОТ были созданы во всех колхозах и совхозах. В них состояло почти пятьсот человек, из которых четыреста являлись рабочими и колхозниками.⁴⁷

Значительная работа по внедрению НОТ велась в партийных организациях Харьковского, Вильяндиского, Тартуского и других районов. Результатом этой деятельности явился широкий поиск путей более рационального ведения хозяйства.

Деятельность первичных партийных организаций по руководству хозяйственной жизнью также приобрела ряд новых черт, обусловленных принципиально иным подходом партии к решению задач подъема сельского хозяйства. Не подмена хозяйственных руководителей, не их мелочная опека и регламентация каждого их шага, а повышение персональной ответственности за порученный участок работы, развитие инициативы и самостоятельности как руководителей, так и рядовых тружеников — это направление стало преобладающим в деятельности первичных парт-организаций колхозов.

Например, на партсобраниях в колхозе "Койт"⁴⁸ Вильяндиского района систематически анализировались итоги хозяйственной деятельности, обсуждались отчеты правления, выполнение социалистических обязательств, вопросы руководства отделениями, укрепления трудовой дисциплины, авангардной роли коммунистов, повышения требований к кадрам. Обсуждение хозяйственных вопросов на заседаниях парткома носило конструктивный характер. Парторганизация колхоза "Кюльвая"⁴⁹ Пярнуского района решала хозяйственные вопросы в плане ответственности коммунистов за порученный участок работы, улучшения массово-политической работы, а также активизации деятельности общественных организаций. Коммунисты колхоза им. Э.Виль-

46 ПА КПЭ, ф. 9311, оп. 9, д. 32, лл. 105-117.

47 "Советская Эстония", 1969, 29 января.

48 ПА КПЭ, ф. 3442, оп. 4, д. 18, лл. 11, 14, 37, 83, 86, 93, 112, 122; д. 19, лл. 26, 41, 55, 111, 131, 138, 147, 158.

49 ПА КПЭ, ф. 7615, оп. 1, д. 17, л. 32; д. 18, лл. 4, 9, 11, 14, 22, 35.

де⁵⁰ Раквереского района сосредоточили внимание на учебе кадров, организаторской работе на фермах, активизировали работу группы народного контроля. Парторганизации совхозов особое внимание уделяли повышению роли специалистов, их глубокому проникновению в экономику.

Мы рассмотрели лишь самые существенные стороны партийного руководства хозяйственной деятельностью, в которых нашли отражение новый подход, методы и стиль, прочно вошедшие в жизнь нашей партии после XXIII съезда КПСС. Положительным результатом руководящей деятельности КП Эстонии являются итоги развития сельского хозяйства. За годы восьмой пятилетки среднегодовое производство в колхозах и совхозах ЭССР увеличилось: зерна - на 26,5%, мяса - на 47,7%, молока - на 33,6% и яиц - в два раза.⁵¹ В сельском хозяйстве Эстонии была достигнута наивысшая по СССР производительность труда и рентабельность производства.⁵² Накопленный за эти годы положительный опыт партийного руководства сельскохозяйственным производством творчески использовался Компартией Эстонии в последующие годы.

ON THE ROLE OF PARTY LEADERSHIP IN THE ECONOMIC ACTIVITY
OF STATE AND COLLECTIVE FARMS IN THE ESTONIAN S.S.R.
(IN THE PERIOD 1965 - 1970)

I. Volkov

S u m m a r y

The resolutions on agricultural problems passed by the 23rd Congress and the 1965 March plenary session of the CPSU denoted a qualitatively new stage in the development of agriculture. The experience of the Estonian Communist Party pro-

⁵⁰ ПА КПЭ, ф. 8284, оп. I, д. I4, лл. 27,37; д. I6, лл. 2I, 39, 47, II4.

⁵¹ Исчислено по статист. об.: Народное хозяйство Эстонской ССР в 1970 году, с. I62, I79.

⁵² См.: Сельское хозяйство СССР, М., 197I, с. 496, 592.

vides convinive data about the consolidation of a new style, modern methods and ways of effecting this aspect of party work which is directed towards further raising agricultural workers' labour activity and developing their initiative.

The CPSE focused its attention on one principal strategic purpose: intensifying agricultural production activity and increasing its efficiency. To achieve this aim under the guidance of the Estonian CP diverse measures were taken. The latter included the further strengthening of the material-technical basis, the introduction of a novel procedure of planning, an extensive land improvement and ever-widening application of mineral fertilizers, the complete transfer of state farms to cost-accounting; specializing production, rooting scientific organization of labour, expanding the independency and efficiency of state and collective farms.

When analyzing the role of party leadership in economic activity, the author of the present paper points out the fact that party organizations, though not directly responsible for production, effected their efforts through production managers and specialists - Party members -, as well as by way of improving mass-political and organizational activity. Besides, the main stress was laid upon the upbringing of staff and enhancing people's sense of responsibility. The achievements of Estonian agriculture, which during the 8th Five-year-plan Period attained the highest levels of labour productivity and profitability in the Soviet Union, serve as a vivid illustration of the efficient guiding activity of the Estonian CP.

EKP TEGEVUS PARTEILISE KAADRI TUGEVDAMISEL
KOMSOMOLIS AASTAIL 1966 - 1970

L. Möldre

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kõik arenguetapid on olnud vahetult seotud ühiskondlike organisatsioonide poliitilise juhtimise täiustamisega.

Üleliiduline Leninlik Kommunistlik Noorsooühing areneb kui noorsoo-organisatsioon, kes tervikuna ja täielikult seisab kommunistliku partei positsioonidel ja juhindub tema direktiividest.¹

Komsomoli elu ja tegevuse parteilise juhtimise objektiivse vajaduse tingib see, et:

1) partei - töölisklassi ja kogu töötava rahva kõige teadlikum ja organiseeritum väesalk - on varustatud eesrindliku marksistlik-leninliku teooriaga, tunneb ühiskondliku arengu objektiivseid seadusi ning omab revolutsioonilis-ümberkujundusliku tegevuse kogemusi, olles seega ainsaks poliitiliseks jõuks, kes on võimeline juhtima nõukogude ühiskonda, ühendama ja suunama kõikide töörahva organisatsioonide tegevust;

2) komsomol kui partei abiline ei suuda lahendada tema ees seisvaid noore põlvkonna kommunistliku kasvatamise ülesandeid ilma ühiskonna avangardi - kommunistliku partei suunamiseta;

3) komsomolil on täita tähtis parteiline funktsioon - olla partei reserviks, ette valmistada tema ridadele väärikat täiendust;

4) meie ühiskonna areng nõuab erinevatest põlvkondadest kommunistide ühtsust ja järjepidevust.

Komsomoli parteilise juhtimise küsimused arenenud sotsialistlikus ühiskonnas leiavad igakülge ja põhjalikku läbitöötamist meie partei poolt. NLKP XXIII, XXIV ja XXV kongressi dokumendid, NLKP Keskkomitee otsused "Krasnojarski krai parteiorganisatsiooni tööst komsomoli juhtimisel" (mai 1968) ning "50 aastat ÜLKNÜ-d ja noorsoo kommunistliku kas-

¹ В.И. Ленин. Полн. собр. соч. Т. 41, с. 532.

vatamise ülesanded" (oktoober 1968)² on programmdokumentideks nii partei kui ka komsomoliorganisatsioonidele. Neis mõtestatakse lahti komsomoli parteilise juhtimise printsiibid, vormid ja meetodid, määratletakse noorsooüingu ülesanded tänapäeva tingimustes, arenenud sotsialismi tingimustes.

Komsomoli parteilise juhtimise ja ajaloo küsimused on muutunud viimastel aastakümnetel ka paljude teadlaste uurimisobjektiks. 1970. aasta lõpuks näiteks kaitseti selles valdkonnas 9 doktori- ja üle 400 (neist ligi 350 komsomoli ajaloo) kandidaadiväitekirja.³

1975. a. lõpul ilmus trükist ELKNÜ ajaloo ülevaate I osa, mille historiograafilises osas ajaloodoktor A. Liebman annab ulatusliku ülevaate eesti komsomoli ajaloo senisest uurimiskäigust.⁴

Eesti komsomoli ajaloo probleeme käsitlevad oma kandidaadidissertatsioonides H. Tolga, K. Martinson, J. Agapova ja S. Loorberg.⁵

Seni vähe uurituks ja teaduslikult nõrgalt üldistatuks on jäänud EKP tegevus vabariigi komsomoliorganisatsiooni parteilisel juhtimisel arenenud sotsialistliku ühiskonna tingimustes, NLKP XXIII kongressi järgsel perioodil.

Käesoleva artikli autor püüab analüüsida Eestimaa Kommunistliku Partei tegevust kommunistide osakaalu tõstmisel vabariigi komsomoliorganisatsioonis aastatel 1966 - 1970. Analüüs põhineb eelkõige EKP kongresside, EKP Keskkomitee pleenumite, büroo ja sekretariaadi materjalidel. Sellist probleemi valikut tingib asjaolu, et just kaadritest, nende ettevalmistusest, organisaatorikogemustest ja -harju-

² Vt. NLKP kongresside, konverentside ja Keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused. VI osa. Tln., 1975, lk. 386-393; 437-448.

³ "Молодой коммунист", 1972, № II, с. 42.

⁴ Ülevaade Eestimaa Leninliku Kommunistliku Noorsooüingu ajaloo kohta. I osa. Tln., 1975, lk. 9-32.

⁵ Х. Т о л г а. Комсомол Эстонии - помощник партии в борьбе за коммунистическое воспитание рабоче-крестьянской молодежи в послевоенные годы (1949-1950). МГУ, 1954; К. М а р т и н с о н. Коммунистлик noorsoolikumine Eestis aastail 1925-1941. Tln., 1965; Е. М. А г а п о в а. Деятельность ЛКСМ Эстонии по коммунистическому воспитанию молодежи (1956-1961 гг.). Таллин, 1973. С. К. Л о р б е р г. Деятельность комсомола Эстонии по мобилизации молодежи на активное участие в строительстве социализма (1944-1952 гг.). М., 1975.

mustest sõltub paljus noorsoo kommunistliku kasvatuse edukus.

Komsomoli parteilise juhtimise ajalooliselt läbiproovitud ja efektiivseks vormiks, tähtsamaks vahendiks parteilise mõju kindlustamisel organiseeritud ja organiseerimata noorsoo massides on ealt noorte kommunistide suunamine tööle noorsoo-organisatsiooni. Komsomolis moodustavad nad nn. parteilise tuumiku⁶, kelle vahendusel partei kindlustab noorsooühingu tegevuses kindla, kommunistlikult sihipärase suunitluse, säilitades samaaegselt ÜLKNÜ organisatsioonilise iseseisvuse selle realiseerimisel.

Meie riigi arengu erinevatel perioodidel on kommunistide osakaal komsomoliorganisatsioonis, sõltuvalt partei ees seisvatest ülesannetest ja noorsoo osatähtsusest nende lahendamisel, olnud väga erinev. 1966. a. oli NLKP-s arvel 2,5 miljonit kuni 30-aastast kommunisti, komsomolis töötas neist aga ainult 270 000.⁷ Komsomoli areng, tema ridade tunduv kasv, lahendatavad ülesanded, noorsoo osatähtsuse üha suurenev kasv kommunismi ehitamisel - kõik see tingis vajaduse muuta komsomolitöö efektiivsemaks, rakendada leninliku tööstiliili kõikides tema all-lülides. Konkreetse lahenduse leidis partei eelkõige kõrgendatud nõuete püstitamises komsomolikaadrile ja -aktiivile. Briti tähtis oli komsomoli tugevdamine hästi ettevalmistatud, ideeliselt karastatud

⁶ Komsomoliehituse uurijad ajaloodoktor prof. V. Sulemov ja filosoofiateaduste kandidaat Z. Apresjan mõistavad parteilise tuumiku all ÜLKNÜ võitlusavangardi, kelle ümber koondub kogu organiseeritud noorsugu; tuumik on kogu kollektiivi organiseerijaks ja kasvatajaks, üldise tegevuse määratlejaks (vt. "МОЛОДОЙ КОММУНИСТ", 1975, № I, c. 62). Valgustades komsomoli parteilise tuumiku teke ja arengu ajalugu meie maal (vt. "МОЛОДОЙ КОММУНИСТ", 1974, № 10, c. 15-57; № 11, c. 56-63; 1975, № 1, c. 58-66), näitavad autorid, et 1919-1939. aastani kuulusid VK(b)P Keskkomitee ja VKNÜ Keskkomitee ühise määruse alusel kõik kuni 20-aastased kommunistid nii kommunistlikku noorsooühingusse kui ka kommunistlikku parteisse. Komsomolis moodustasid nad nn. parteilise vahetühiku, kelle hulgest kujunes ka juhtiv parteiline tuumik. Nende mõistete vaheline sisuline erinevus kaob 1939. a., kui komsomoliarvele jäid ainult need NLKP liikmed ja liikmekandidaadid, kes tegutsesid valitavates komsomoliorganites, ning komsomolikomiteede aparaatide vastutavad töötajad ja pioneerijuhid.

⁷ "МОЛОДОЙ КОММУНИСТ", 1975, № I, c. 63.

kaadriga, komsomoliealiste kommunistide parteilise kohustuse korras rakendamine komsomolitöö⁸.

NLKP XXIII ja XXIV kongressi vahelisel perioodil kasvas parteiline tuumik komsomolis arvuliselt 2 korda. Kommunistide protsentuaalne osakaal ULKNU koosseisus aga suurenes 1,2 %-lt 2 %-le.⁹

Kommunistide osatähtsuse tunduvat tõusu nell aastail võib täheldada ka järgmiste liiduvabariikide komsomoliorganisatsioonides:¹⁰

	1. I 1966	1. I 1970
Armeenia	1,04 %	2,69 %
Gruusia	1,46 %	2,95 %
Kasahhi	0,72 %	2,22 %
Läti	1,75 %	2,44 %
Leedu	1,23 %	2,06 %
Eesti	1,27 %	2,1 %

Kommunistide osatähtsuse tunduv kasv meie vabariigi komsomoliorganisatsiooni ridades sel perioodil rajanes Eestimaale Kommunistliku Partei aktiivsele tegevusele, komsomoli parteilise juhtimise parandamise valdkonnas rakendatud arvukatele abinõudele.

1966. a. märtsis toimunud EKP XV kongressil räägiti mitmetest puudustest noorsoo kommunistlikul kasvatamisel, mille üheks põhjuseks tuleb pidada ka noorte kommunistide ja NLKP liikmekandidaatide eemalejäämist vahetust tegevusest komsomolis.¹¹ 1965. a. sügisel näiteks valiti 1880 komsomoliorganisatsioonist ainult 206 etteotsa NLKP liikmed või liikmekandidaadid, vähe (ca 1/3 koosseisust) oli noori kommuniste valitud komsomoli linna- ja rajoonikomiteedesse.¹²

⁸ NLKP ideoloogiatöö küsimusi. Dokumentide kogumik (1965-1973). Tln., 1975, lk. 13. (NLKP XXIII kongressi resolutsioonid NLKP KK aruande põhjal.)

⁹ Всесоюзная научная конференция "Ленин и молодежь". Секция IЗ. Тезисы докладов и выступлений. М., 1974, с. II.

¹⁰ Делегату XVI съезда ВЛКСМ. Некоторые статистические данные о деятельности ВЛКСМ в 1966-1970 гг. М., 1970, с. 20-22.

¹¹ "Eesti Kommunist", 1966, nr. 3, lk. 23.

¹² ЕКРА, ф. 1, н.п. 305, с.-д. 49, л. 146.

Olulisi puudusi märgiti ka komsomoliaktiivi ning -kaadri haridustasemes, kvalifikatsiooni tõstmises.

Lähtudes NLKP XXIII kongressil püstitatud noorsoo kommunistliku kasvatamise nõuetest, töötati EKP Keskkomitee poolt välja ulatuslik komsomoli parteilise juhtimise ja vabariigi noorte hulgas tehtava kasvatustöö parandamise abinõude plaan, mis leidis heakskiitmist ja kinnitati EKP Keskkomitee presiidiumi istungil 1966. a. juunis.¹³

Olulisel kohal oli komsomolikaadri tugevdamine. ELKNÜ Keskkomitee tööd juhtiva komsomolikaadri valikul ja kasvatamisel arutati EKP Keskkomitee bürool 1966. aasta augustis. Rõhutati, et NLKP XXIII kongressi otsustest lähtudes peavad partei linna- ja rajoonikomiteed tugevdama komsomoliorganisatsioonides parteituumikut, esitama komsomoliorganisatsioonides töötavatele kommunistidele kõrgendatud nõudmisi ja igati parandama komsomoli parteilist juhtimist.¹⁴

Põhjalikult võeti vabariigi komsomolitöö ja tema parteiline juhtimine vaagimisele EKP Keskkomitee III pleenumil 1966. a. novembris. EKP Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin ja sõnavõtjad ei jätnud analüüsimate ühtki vabariigi komsomolielu tahku.¹⁵

Rõhutati, et noorte kasvatamisel esinevate puuduste kõrvaldamisel tagab edu eelkõige õige parteiline juhtimine. J. Käbin märkis, et rida partei linna- ja rajoonikomiteesid on seni täitnud halvasti partei XXIII kongressi otsuseid komsomoli parteilise juhtimise kohta ja sellekohaseid vabariiklikke otsuseid ning soovitusi.¹⁶

Eeldused olukorra parandamiseks loodi komsomoli parteilise juhtimise probleemide aruteluga 1966. - 1967. a. kõikide partei linna- ja rajoonikomiteede pleenumitel ja büroodel ning parteialgorganisatsioonide koosolekutel. Töötati välja konkreetsed tegevusplaanid ning asuti neid realiseerima.¹⁷

¹³ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-u. 93, l. 13-14, 48-52.

¹⁴ "Eesti Kommunist", 1966, nr. 10, lk. 47.

¹⁵ "Noorte Hääl", 1966, 25.november.

¹⁶ "Eesti Kommunist", 1966, nr. 12, lk. 2.

¹⁷ EKPA, f. 1, nim. 266, s.-u. 12, l. 160, 161.

Teatud positiivne kogemus komsomoli parteilise juhtimise valdkonnas oli olemas EKP Tallinna, Tartu, Kohtla-Järve, Narva ja Sillamäe linnakomiteel ning Viljandi, Võru, Rakvere ja Pärnu rajoonikomiteel.¹⁸

Parteilise juhtimise ja parteilise mõju kindlustamise eelmütsimusena tõstis J. Käbin EKP Keskkomitee III pleenumil päevakorda küsimuse kommunistide osakaalu tõstmisest komsomoliorganisatsioonides ja komsomolitöötajate hulgas.¹⁹

1966. a. sügisene aruande-valimisperiood komsomolis tõi kaasa esimesed korrektiivid. Parteiorganisatsioonid hakkasid vahetult tegelema komsomoliorganisatsioonide sekretäride koosseisu tugevdamisega. Tehtud töö tulemusena kasvas NLKP liikmete ja liikmekandidaatide arv Tallinna, Narva ja Sillamäe linna ning Kingissepa, Põlva ja Jõgeva rajooni komsomoliorganisatsioonide sekretäride hulgas.²⁰ Näiteks Tallinnas kasvas kommunistide osa tööstusettevõtete ja asutuste komsomolisekretäride hulgas ligi 30 %. M.I. Kalinini nimelise tehase komsomolikomitee koosseisust moodustasid kommunistid 30 %, trüstitis "Tallinstroi" 45 %, Tallinna Kaubamajas 30 % jne.²¹

Kuid need olid alles esimesed sammud. Parteiline tuumik jäi mitmete rajoonide ja linnade komsomoliorganisatsioonides endiselt väikesearvuliseks, 11 vabariigi rajoonis ja linnas kommunistidest komsomolisekretäride arv isegi vähenes (Tartu linnas, Tallinna Mererajoonis, Valga, Viljandi, Kohtla-Järve, Paide, Pärnu, Rakvere, Rapla, Tartu ja Haapsalu rajoonis). Näiteks Paide rajooni 75 komsomolisekretärist olid ainult 2 kommunistid, Tartu rajoonis 55-st 3.²²

Ajakirja "Eesti Kommunist" 1966. aasta detsembrinumbri juhtkirjas valgustati põhjalikult EKP tegevust komsomoli parteilisel juhtimisel, tehti kokkuvõtteid seni tehtust ja kavandati sihte tulevikuks.²³ Rõhutati vajadust tõsta parteiorganisatsioonides nõudlikkust komsomolis töötavate kommunistide suhtes. Lubamatuke peeti kommunisti juhtimisel töö-

18 EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 63, l. 36.

19 EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 63, l. 37.

20 "Eesti Kommunist", 1966, nr. 12, lk. 5.

21 EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 63, l. 39.

22 EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 63, lk. 39, 40.

23 "Eesti Kommunist", 1966, nr. 12, lk. 3 jj.

tava komsomoliorganisatsiooni tegevuses mitmesuguste puuduste olemasolu.

1967. aasta algul arutas NLKP Keskkomitee Eestimaas Kommunistliku Partei Keskkomitee tööd juhtiva kaadriga. Vabariigi kommunistide ja parteiorganisatsiooni tähelepanu juhti tõsistele puudustele komsomolikaadri valikul, vähestele tähelepanule parteilise tuumiku tugevdamise vastu komsomolis. Kommunistide arv komsomolialgorganisatsioonide sekretäride hulgas oli ikka veel väga väike.

NLKP Keskkomitee kohustas EKP Keskkomiteed tarvitusele võtma konkreetseid abinõud komsomoliorganisatsioonide tegevuse parandamiseks. Partei linna- ja rajoonikomiteesid kohustati parandama komsomolikaadriga tehtavat tööd ja pidevalt hoolitsema parteilise tuumiku tugevdamise eest komsomolis.²⁴

NLKP Keskkomitee otsus arutati läbi EKP Keskkomitee V pleenumil 1967. aasta märtsis.²⁵ Pleenumil peetud ettekandes märkis EKP Keskkomitee esimene sekretär J. Käbin, et partei linna- ja rajoonikomiteed ning ELKNÜ Keskkomitee on ebapiisavalt organiseerinud EKP Keskkomitee poolt vastuvõetud komsomoli parteilise juhtimise parandamist puudutavate otsuste täitmist. Nii näiteks rakendasid halvasti noori kommuniste komsomolitööle EKP Paide Rajoonikomitee (333-st kuni 30-aastasest NLKP liikmest töötas komsomolis ainult 15), Tartu Rajoonikomitee (385-st 27) ja Rapla Rajoonikomitee (406-st 29). Paide ja Võru rajoonis ning Tartu linnas vähenes 1966. aastal komsomolialgorganisatsioonide kommunistidest sekretäride arv.²⁶

Pleenumi otsuses rõhutati: kõigi vabariigi parteiorganisatsioonide tähtsaks ülesandeks on kõrvaldada komsomolikaadri valikul esinevad tõsised puudused, suunata pidevalt komsomoliorganisatsioonide tööd ja ilmutada igakülgeist hoolt parteilise tuumiku tugevdamise eest komsomolis.²⁷

Samal, V pleenumil analüüsis J. Käbin ka EKP Keskkomitee poolt komsomoli parteilise juhtimise parandamiseks rakendatud abinõusid. ELKNÜ Keskkomitee juhtkonna tugevdamiseks soovitati valida ELKNÜ Keskkomitee I sekretäriks ÜLKNÜ Keskkomitee aparadis head kogemused ja vilumused omandanud R. Pol-

²⁴ NLKP kongresside resolutsioonid, VI osa, lk. 198, 200, 202.

²⁵ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 12.

²⁶ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 42.

²⁷ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 15.

limann, II sekretärina töötav L. Ananits oli töötanud ÜLKNÜ Leningradi Oblastikomitees ja ÜLKNÜ Keskkomitee aparaadis, organisatsioonilise töö osakonna juhatajaks kinnitati parteitöölt tulnud L. Puksa jne. Samuti tugevdati komsomoli linna- ja rajoonikomiteede sekretäride kaadrit (kõik I ja II sekretärid olid kommunistid), linna- ja rajoonikomiteede aparaate (1966. a. II poolel kasvas siin kommunistidest instruktorite osakaal 15 %-lt 38,6 %-le) ning komsomolialgorganisatsioonide sekretäride kaadrit (1965. a. kommuniste 9,3 %, 1966. a. 12,8 %).²⁸

Komsomolis tegutseva parteituumiku kvantitatiivsest kasvust Kohtla-Järve linnas kõneles parteikomitee I sekretär J. Lüllemets. Nii näiteks valiti siin 1966. aasta sügisel 40 % komsomoliorganisatsioonide etteotsa noored kommunistid, tugevdati komsomoli linnakomitee aparaati - kõik linnakomitee töötajad olid kommunistid.²⁹

EKP Keskkomitee VI pleenumil 1967. aasta juunis tõstatati uuesti komsomoliaktiivi hulgas parteilise tuumiku tugevdamise probleem.³⁰

Kontrollides 1967. a. mais 1966. a. vastuvõetud otsuse "ÜLKNÜ Keskkomitee tööst juhtivate komsomolikaadrite valikul, paigutamisel ja kasvatamisel" täitmise käiku, kohustas EKP Keskkomitee sekretariaat partei linna- ja rajoonikomiteesid eelseisval aruande-valimisperioodil suunama komsomolitööle rohkem initsiatiivikaid kommuniste.³¹ Komsomoli parteilise tuumiku tugevdamise vajadust rõhutas EKP Keskkomitee 1967. aastal korduvalt: arutades EKP Jõgeva Rajoonikomitee tööd³², Pärnu linna parteiorganisatsiooni tööd parteitu aktiiviga ja parteisse vastuvõtmisel³³, EKP Rapla Rajoonikomitee tööd EKP Keskkomitee III pleenumi otsuste täitmisel³⁴, komsomoli linna- ja rajoonikonverentside läbiviimist³⁵, EKP Kingissepa Rajoonikomitee tööd.³⁶

²⁸ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 41, 42.

²⁹ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 63.

³⁰ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 149, l. 102.

³¹ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 229, l. 176.

³² EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 169, l. 15.

³³ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 229, l. 223.

³⁴ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 239, l. 53.

³⁵ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 239, l. 54.

³⁶ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 199, l. 13.

EKP Keskkomitee VIII pleenumil 1968. aasta märtsis arutati NLKP Keskkomitee otsuse "EKP Keskkomitee tšöst juhtiva kaadriga" täitmise käiku. Märgitigi, et komsomolitšõ sisu paranemisele, tema efektiivsuse tõusule on aidanud kaasa parteilise tuumiku tugevdamine komsomolis. Nii on kolmekordistunud eelmise aastaga võrreldes komsomoliorganisatsioonide sekretäride-kommunistide arv, stabiliseerunud kommunistidest koosnev komsomoli linna- ja rajoonikomiteede sekretäride kaader (19 tšõttas üle 2 aasta, 16 edutati partei- ja majandustšõõle või suunati õppima kõrgemasse parteikooli).³⁷

Uued kõrgendatud nõuded noorsoo-organisatsioonis tehtavale tšõõle püstitati NLKP Keskkomitee otsuses "Krasnojarski krai parteiorganisatsiooni tšõõst komsomoli juhtimisel". 1968. a. juulis toimunud EKP Keskkomitee büroo istungil kavandati selle dokumendi täitmiseks vajalikud abinõud meie vabariigis.³⁸ EKP linna- ja rajoonikomiteedel, parteialgorganisatsioonidel soovitati otsus läbi arutada 1968. aasta lõpuks ning välja tšõõtada konkreetseid abinõud komsomoli parteilise juhtimise tugevdamiseks.

Näiteks võiks tuua Jõgeva ja Harju rajooni parteikomitee tegevuse. Analüüsid NLKP Keskkomitee otsuse "Krasnojarski krai parteiorganisatsiooni tšõõst komsomoli juhtimisel" alusel partei rajoonikomitee bürool ELKNÜ Jõgeva Rajoonikomitee ja parteiorganisatsioonide tegevust, märkis büroo, et viimasel 3 - 4 kuul on parteikoosolekutel analüüsitud komsomolitšõõ ja selle juhtimise mitmeid aspekte. Suurt tähelepanu osutati komsomolikaadrile. Nii valiti 1968. aasta sügisel komsomolialgorganisatsioonide sekretärideks 22 noort NLKP liiget ja liikmekandidaati eelmise aasta 9 asemel. Komsomoli rajoonikomitee liikmetest moodustasid kommunistid 35 % ja rajoonikomitee büroo koosseisust 77 %.³⁹

Arutades 1968. aasta augustis EKP Keskkomitee bürool EKP Harju Rajoonikomitee tšõõd, nõudis EKP Keskkomitee rajoonikomiteelt ja parteialgorganisatsioonidelt suuremat tähelepanu komsomolitšõõ vastu, parteilise tuumiku tugevdamise jätkamist eelkõige komsomolialealiste kommunistide aktiivsema kaasatõmbamise teel tšõõsse noortega.⁴⁰

³⁷ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 258, l. 53.

³⁸ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 287, l. 91.

³⁹ "Eesti Kommunist", 1968, nr. 12, lk. 45.

⁴⁰ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 299, l. 10.

1969. aasta aprillis toimunud EKP Keskkomitee XII pleenumil (päevakorras "Ülesannetest noorsoo kommunistlikul kasvatamisel ja komsomoli parteilise juhtimise tugevdamisel vabariigis") kujunesid arutelu aluseks NLKP Keskkomitee otsused "Krasnojarski krai parteiorganisatsiooni tööst komsomoli juhtimisel" ja "50 aastat ÜLKNÜ-d ja noorsoo kommunistliku kasvatustöö ülesanded". Pleenumil vaeti ka EKP Keskkomitee varasemate pleenumite ja büroo sellealaste otsuste tähtsust.⁴¹

Võidi täheldada vabariigi komsomoliorganisatsioonides töötavate kommunistide arvu kasvu: üle 770 noore kommunisti oli valitud komsomoli linna- ja rajoonikomiteede koosseisu, komsomoliorganisatsioonide sekretäride-kommunistide osakaal oli viimase 2 aastaga kasvanud 13 %-lt 22 %-le. Tallinnas, Narvas ja Kohtla-Järve linnas ning rajoonis oli iga kolmas komsomolisekretär kommunist.⁴²

Komsomolis töötavate kommunistide koguarv meie vabariigis oli 2 aastaga kasvanud 1/3 võrra. Kommunistid moodustasid 2,1 % ELKNÜ koosseisust, s. o. 0,8 % rohkem kui 1966.a.⁴³

Samal ajal kritiseeriti EKP Tartu Linnakomiteed ning Võru ja Põlva rajoonikomiteed komsomolis töötavate noorte kommunistide arvu vähenemise pärast.⁴⁴

EKP Keskkomitee ja vabariigi parteiorganisatsiooni poolt rakendatud abinõude, tubli organiseerimis- ja kasvatustöö resultaadiks tuleb pidada kommunistide arvu 1,5-kordset kasvu komsomolitöö aastatel 1966 - 1970 (ELKNÜ-s kommuniste 1966.a. 1,27 %, ÜLKNÜ-s 1,2 %; ELKNÜ-s kommuniste 1970. a. 2,1 %, ÜLKNÜ-s 1,8 %).⁴⁵ Järjekindlalt kasvab NSV Liidus ja Eesti NSV-s ka komsomoliorganisatsioonide kommunistidest sekretäride arv.⁴⁶

41 ЕКРА, ф. 1, н.п. 234, с.-д. 39, л. 88, 89.

42 "Eesti Kommunist", 1969, nr. 5, lk. 39.

43 ЕКРА, ф. 1, н.п. 234, с.-д. 39, л. 137; н.п. 300, с.-д. 165, л. 245.

44 Sealsamas, л. 139.

45 "Eesti Kommunist", 1971, nr. 3, lk. 27.

46 Н.Ф. Рубцов. Партия и комсомол. М., 1971, стр. 29; ЕКРА, ф. 1, н.п. 305, с.-д. 147, lk. 42; "Eesti Kommunist", 1969, nr. 5, lk. 39.

	1. I 1966	1. I 1967	1. I 1969	1. I 1970
Komsomolialorganisatsioonide sekretäre-kommuniste NSV Liidus	14,7 %	18,3 %	26,8 %	31,2 %
Komsomolialorganisatsioonide sekretäre-kommuniste Eesti NSV-s	9,3 %	12,8 %	22 %	23,5 %

NLKP XXIV kongressil märgiti komsomoli parteilise juhtimise tugevnemist, komsomolis töötavate kommunistide arvu kahekordistumist (1972. a. ÜLKNÜ-s arvel NLKP liikmeid ja liikmekandidaate 2,2 % ÜLKNÜ liikmete üldarvust, ELKNÜ-s vastavalt 2,5 %; 1974. a. ÜLKNÜ-s 2,4 %, ELKNÜ-s 2,9 %). Ühtlasi rõhutati, et peab kujunema tavaks, et parteisse astunud ÜLKNÜ liikmed jätkavad aktiivselt tööd komsomolis kuni mõne teise parteilise ülesande saamiseni.⁴⁷

Võrdlusandmed näitavad, et ELKNÜ-s on parteituumik protsentuaalselt kasvanud NLKP XXIII kongressi järgsel perioodil 1966 - 1974 rohkem kui ÜLKNÜ-s: ELKNÜ-s 1,27 %-lt 2,9 %-le, ÜLKNÜ-s 1,2 %-lt 2,4 %-le. Samal ajal komsomolialorganisatsioonide sekretäride-kommunistide osatähtsusest jääme üleliidulistest keskmistest näitajatest endiselt maha: 1966. a. oli mahajäämus 5,4 %; 1974. a. (NSV Liidus 43,1 %, Eesti NSV-s 38,8 %) 4,3 %.⁴⁸

Parteilise tuumiku tugevdamine komsomolis on seotud tihedalt noorsoo-organisatsiooni kui kommunistliku partei reservi kasvatamisega. Parteilise tuumiku kasv komsomolis toimub eelkõige eesrindlike kommunistlike noorte vastuvõtu teel NLKP-sse. Sellega seoses omab suurt tähtsust NLKP XXIII kongressil partei põhikirjas tehtud täiendus - kõik kuni 23-aastased (varem kuni 20-aastased) astuvad parteisse ainult ÜLKNÜ kaudu.⁴⁹

Pärast NLKP XXIII kongressi on aasta-aastalt suurenenud kommunistlike noorte osa parteisse vastuvõetute hulgas. Kui

⁴⁷ NLKP XXIV kongressi materjalid. Tln., 1971, lk. 90-91.

⁴⁸ "Молодой коммунист", 1975, № I, с. 63-64; ELKNÜ XVII kongressi materjalid. Tln., 1975, lk. 27.

⁴⁹ NLKP XXIII kongressi materjale. Tln., 1967, lk. 176.

1966. a. moodustasid ÜLKNÜ liikmed 40,1 %⁵⁰ NLKP ridadesse vastuvõetutest, siis 1973. a. juba 64 %.⁵¹

Tõõ komsomoliorganisatsiooni kui partei ridade väärilise reservi ettevalmistajaga on olnud ja on tähtsal kohal ka Eestima Kommunistliku Partei tegevuses. Oma ettekandes EKP Keskkomitee III pleenumil 1966. a. novembris märkis J. Käbin, et aastail 1963 - 1965 vähenes komsomoli kaudu parteisse astujate arv (1565-lt 1129-le).⁵² EKP Keskkomitee parteiorganisatsioonilise tõõ osakonna juhataja V. Tint märkis 1966. a., et viimase 12 aasta jooksul võeti meie vabariigis NLKP ridadesse vastu üle 15 000 ÜLKNÜ liikme. Sellele vaatamata oli nende osatähtsus parteisse astujate üldises hulgas aga vähenenud. 1965. aastal moodustasid nad ainult 28 % NLKP liikmekandidaatideks vastuvõetutest. Mitmes rajoonis oli see protsent veelgi madalam, nagu näiteks Kohtla-Järve, Paide, Pärnu, Rakvere, Rapla ja Harju rajoonis ning Pärnu linnas. Haruldased polnud juhtumid, kus aktiivsed kommunistlikud noored, tootmisesrindlased kasvasid komsomolieast välja, kuid parteiorganisatsioon neid ei märganudki.⁵³

Kinnitades statistilist aruannet vabariigi parteiorganisatsiooni koosseisu kohta 1967. a. jaanuari seisuga ning parteisse vastuvõtu kohta 1966. aastal, märgiti EKP Keskkomitee büroo istungil 1967. a. veebruaris olukorra teatavat paranemist. ÜLKNÜ liikmete erikaal NLKP liikmekandidaatideks vastuvõetute hulgas oli eelmise aastaga võrreldes kasvanud 3,2 võrra⁵⁴ ja moodustas 31,6 % vastuvõetute koguarvust.⁵⁵ Parimad näitajad olid EKP Hiiumaa (48 %) ja Jõgeva (40%) rajoonikomiteel, EKP Sillamäe Linnakomiteel (41 %) ja EKP Tallinna Kalinini Rajoonikomiteel (40 %).⁵⁶ Need olid linna- ja rajooniorganisatsioonid, kes ei jäänud maha üleliidulisest keskmisest näitajast (1966. a. 40,1 %).

Arutades 1967. aastal EKP Jõgeva Rajoonikomitee tõõd, rõhutas EKP Keskkomitee, et on vaja tagada paremate komso-

50 Коммунист. Календарь-справочник. 1973. М., 1972, с. 62.

51 "Проблемы мира и социализма", 1973, № II, с. 17.

52 ЕКРА, ф. 1, н.п. 305, с.-ü. 63, л. 37.

53 "Eesti Kommunist", 1966, nr. 5, lk. 40.

54 ЕКРА, ф. 1, н.п. 305, с.-ü. 155, л. 160.

55 ЕКРА, ф. 1, н.п. 305, с.-ü. 258, л. 65.

56 Sealsamas, l. 65 133

moliaktivistide, eeskätt eesrindlike tootmistööliste pidev valik ja ettevalmistamine parteisse astumiseks.⁵⁷

Täites EKP Keskkomitee III pleenumi otsuseid, tugevnesid parteiorganisatsioonide sidemed ÜLKNÜ-ga, tema algorganisatsioonidega. Nii võidi EKP Keskkomitee VIII pleenumil 1968. a. märtsis nentida, et viimasel ajal on suudetud piir panna komsomolist NLKP liikmekandidaatideks võetavate arvu vähenemisele (1967. a. ligikaudu 33 % partei liikmekandidaatideks astujate koguarvust). Pleenum tõstis esile Tallinna ja Kohtla-Järve linna, kalalaevastiku, Valga, Rakvere ja Rapla rajooni parteiorganisatsioonid.⁵⁸ Tagasimineku oli toimunud Jõgeval (1966. a. 40 %, 1967. a. 28 %), halvasti võeti kommunistlikke noori parteisse vastu ka Paide, Kohtla-Järve, Võru, Tartu ja Harju rajoonis.⁵⁹ EKP Keskkomitee IX pleenumil 1968. a. septembris tõstis tolleaegne EKP Keskkomitee II sekretär A. Vader oma ettekandes esile noorte poliitilist kasvatamist, parimate soovitamist NLKP-sse astumiseks.⁶⁰

Sellisele järeldusele tuli EKP Keskkomitee 1968. a. I ja II kvartalis parteisse vastuvõtu analüüsi alusel. Kui ÜLKNÜ liikmed I kvartalis moodustasid meie vabariigis NLKP liikmekandidaadiks vastuvõetute koguarvust 36,5 %, Kingissepa rajoonis koguni 64 %, Jõgeva rajoonis 46 %, siis Rakvere, Pärnu, Tartu, Võru rajoonis võeti kvartali jooksul parteisse ainult 2 - 3 ÜLKNÜ liiget.⁶¹

II kvartalis moodustasid komsomoli kaudu NLKP liikmekandidaadiks vastuvõetud 34 % kandidaatide üldarvust. EKP Hiiumaa Rajoonikomitee aga, kes oli 1966. a. vabariigi parimate hulgas, ei võtnud terve kvartali jooksul partei liikmekandidaadiks vastu mitte ühtki ÜLKNÜ liiget. EKP Sillamäe Linnakomitee suutis kindlustada terve kvartali jooksul ainult ühe ÜLKNÜ liikme vastuvõtu NLKP-sse.⁶² Seega võib tä-

⁵⁷ "Eesti Kommunist", 1967, nr. 5, lk. 35.

⁵⁸ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 258, l. 62, 66.

⁵⁹ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 258, l. 66; f. 1, nim. 305, s.-ü. 239, l. 121.

⁶⁰ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 260, l. 57.

⁶¹ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 327, l. 134, 135, 137, 138.

⁶² EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 338, l. 23, 24.

heldada partei- ja komsomoliorganisatsioonide sellealases tegevuses kampaanialikkust, järjekindla, plaanipärase kasvatus- ja ettevalmistustöö puudumist. EKP Keskkomitee poolt rakendatud abinõude tulemusena (märgukirja saatmine partei linna- ja rajoonikomiteedele, küsimuse tõstatamine Keskkomitee pleenumil jne.) suudeti 1968. a. tervikuna vabariigis komsomoli hulgast siiski tagada 37 % NLKP liikmekandidaate⁶³ (1967. a. 33%).

Parteiorganisatsioonid hakkasid rohkem tähelepanu pöörama ennast kõige paremast küljest näidanud komsomoliaktivistide parteisse vastuvõtmisele. Näiteks EKP Kingisepa Rajoonikomitee võttis 1968. a. I poolal NLKP liikmekandidaadiks vastu 30 kommunistlikku noort (moodustasid 55 % parteisse astujate üldarvust rajoonis), nende hulgas 10 tublit komsomoliorganisatsiooni sekretäri.⁶⁴

EKP Keskkomitee XIII pleenumil 1969. a. septembris, tehes kokkuvõtteid V.I. Lenini 100. sünniaastapäeva ettevalmistuste käigust, märkis J. Kõbin oma ettekandes muuhulgas parteisse astunud kommunistlike noorte arvu kasvu (ligi 1000 inimest; s. o. ca 40 % partei ridadesse vastuvõetuid olid komsomolisoovitusega).⁶⁵

Vaatamata sellele, et 1970. aastal parteisse astumiseks komsomolisoovituse saanute koguarv vabariigis kasvas (1969. a. 1620, 1970. a. 1831), jäi see protsentuaalselt madalamaks eelmise aasta tasemest (1970. a. II kvartalis 38,8 %, 1970. a. I poolal 38,2 %).⁶⁶

1971. a. algul toimunud Eestimaa Kommunistliku Partei XVI kongressil aru andes märkis J. Kõbin, et 36 % partei täiendusest Eesti NSV kahe parteikongressi vahelisel perioodil on saadud komsomolist.⁶⁷

Kõneledes parteiorganisatsioonilise töö tähtsatest ülesannetest 1971. a. sügisel, märkis EKP Keskkomitee parteiorganisatsioonilise töö osakonna juhataja L. Šišov, et vabariigi parteiorganisatsioonis ei pühendata alati ja kõikjal vajalikku tähelepanu komsomoli kui partei reservi osatähtsuse suu-

⁶³ "Eesti Kommunist", 1969, nr. 5, lk. 40.

⁶⁴ "Eesti Kommunist", 1968, nr. 8, lk. 35.

⁶⁵ EKPA, f. 1, nim. 234, s.-ü. 43, l. 42.

⁶⁶ EKPA, f. 1, nim. 300, s.-ü. 167, l. 238, 239.

⁶⁷ "Eesti Kommunist", 1971, nr. 3, lk. 22.

rendamisele.⁶⁸ Selle tagajärjel on meie vabariigis parteisse vastuvõetud komsomolialiste inimeste arv suhteliselt väiksem kui parteis tervikuna.⁶⁹

Vastu võetud ÜLKNÜ liikmeid NLKP liikmekandidaatideks	1966	1967	1968	1969	1970
NLKP-s					
arvuliselt	204716	264354	290701	283369	312858
protsentides	40,1	39,5	44,9	49,9	53,9
EKP-s					
arvuliselt	933	1221	1128	1620	1831
protsentides	31,6	33	37	40	38,2

Lähtudes varasematest kogemustest ja NLKP XXIV kongressi suunitlustest, on EKP viimastel aastatel järjekindlalt suurendanud kommunistlike noorte vastuvõttu parteisse. 1972. aastal oli kommunistlike noorte osatähtsus parteisse vastuvõetute hulgas 46,1 %, 1973. aastal aga 54,6 %.

Täites NLKP XXIII ja XXIV kongressi nõudeid parteilise järelkasvu ettevalmistamisel, on EKP Keskkomitee, partei linna- ja rajooniorganisatsioonid ning vabariigi komsomoliorganisatsioon teinud mõndagi parimate kommunistlike noorte vastuvõtmiseks NLKP ridadesse.

Reaalne elu, igapäevane tegevus nõuab, et komsomoli nimetamine partei võitlusreserviks ja kindlaks abiliseks ei jääks abstraktseks formuleeringuks, rõhutab oma kõnes ÜLKNÜ XVII kongressil NLKP Keskkomitee peasekretär L. Brežnev.⁷⁰ Komsomol on tänapäeval meie partei ammendamatu noorusliku elujõu allikas, andes üle 2/3 partei uuest täiendusest.⁷¹

Parteilise tuumiku tugevnemine ei vähenda kommunistliku noorsooühingu osa nõukogude ühiskonna poliitilises organisatsioonis, vaid vastupidi, soodustab komsomoli edasist arengut, tema osatähtsuse kasvu meie elu kõikides sfäärides.

⁶⁸ "Eesti Kommunist", 1971, nr. 3, lk. 4.

⁶⁹ Tabeli koostamisel on kasutatud: "Партийная жизнь", 1973, № 14, c. 14; ЕКРА, f. 1, nim. 305, s.-ü. 258, l. 65, 66; nim. 300, s.-ü. 167, l. 239; "Eesti Kommunist", 1969, nr. 5, lk. 40; ÜLKNÜ XVII kongressi materjalid. Tln., 1972.

⁷⁰ "Rahva Hääli", 1974, 29. aprill.

⁷¹ L. B r e ž n e v. NLKP Keskkomitee aruanne ning partei järjekordsed ülesanded sise- ja välispoliitika valdkonnas. 24. veebruaril 1976. Tln., 1976, lk. 74.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ ЭСТОНИИ
ПО УКРЕПЛЕНИЮ ПАРТИЙНЫХ КАДРОВ КОМСОМОЛА
В 1966-1970 гг.

Л. Мельдре

Р е з ю м е

Организационно-политическое направление коммунистического воспитания молодежи осуществляется Коммунистической партией, в первую очередь, через коммунистов, работающих в комсомольских организациях, из числа которых обычно и формируется партийное ядро.

XXIII съезд КПСС поставил новые, повышенные требования перед партийными кадрами, работающими в комсомоле.

В статье рассматривается деятельность КП Эстонии по укреплению партийного ядра в республиканской комсомольской организации в 1966-1970 гг.

Источниковедческой основой статьи являются материалы съездов КПЭ, пленумов, бюро, секретариатов ЦК КПЭ, находящиеся в партархиве, а также статистические данные, касающиеся партийного руководства комсомолом.

Автор отмечает увеличение числа коммунистов в рядах ЛКСМ Эстонии, в составе коммунистов-секретарей первичных комсомольских организаций, роста численности молодежи, вступающих в партию через комсомол, за указанный период.

Из анализа рассматриваемых вопросов в статье делаются выводы о том, что в 1966-1970 гг. действующие тенденции в ВЛКСМ - укрепление и количественный рост партядра - нашли свое выражение и были реализованы в ЛКСМ Эстонии. Так, рост партийного ядра в республиканской комсомольской организации в это время составил с 1,27% до 2,1%, при этом удельный вес коммунистов-секретарей первичных комсомольских организаций - с 9,3% до 23,5%. Лишь в 1970 году комсомольские рекомендации выданы около 40% кандидатов в члены КПСС. Автором представлены некоторые данные о нынешнем состоянии партядра в ЛКСМ Эстонии.

В итоге можно отметить, что КПЭ провела за 1966-1970 гг. обширную работу по формированию партийного ядра, а также укреплению и воспитанию комсомольских кадров.

TÄTIGKEIT DER KP ESTLANDS BEI DER STÄRKUNG DER KADER IM KOMSOMOL IN DEN JAHREN 1966 BIS 1970

L. Möldre

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die organisatorisch-politische Führung der kommunistischen Erziehung der Jugend wird von der KPdSU vor allem durch die im Komsomol tätigen Kommunisten durchgeführt. Aus ihnen bildet sich der parteiliche Kern.

Auf dem XXIII. Parteitag wurden neue Forderungen an die im Komsomol tätigen Parteikader erhoben. Im Artikel behandelt man die Tätigkeit der KPE bei der Stärkung des parteilichen Kerns in den Komsomolorganisationen der Republik in den Jahren 1966 bis 1970. Als Quellen benutzen wir die Materialien der Parteitage der KPE, der Plenum, der Büros und Sekretariate des ZK und Archivdokumente über die Lage im entsprechenden Bereich.

Die Verfasserin stellt das steigende Gewicht der im Komsomol bestehenden Kommunisten und der Sekretäre der Grundorganisationen fest, ebenso ein ständiges Wachsen der Mitgliedschaftsanwärter der KPdSU die von dem Komsomol in die KPdSU empfohlen sind.

Die Verfasserin schlußfolgert, daß die Tendenzen der Stärkung und des qualitativen Wachstums im Komsomol auch im Kommunistischen Jugendverband Estlands aktiv realisiert worden sind.

So wuchs der parteiliche Kern in den Komsomolorganisationen in dieser Zeitspanne von 1,22 auf 2,1 %, der Anteil der Kommunisten als Sekretäre der Grundorganisationen von 9,3 auf 23,5 %. Im Jahre 1970 sind 40 % aller Mitgliedschaftsanwärter durch den Komsomol in die KPdSU-Anwärterchaft empfohlen worden.

Die Verfasserin führt auch einige Daten über den späteren Stand des parteilichen Kerns im Kommunistischen Jugendverband Estlands an.

Zusammenfassend kann man behaupten, daß von der KP Estlands in den Jahren 1966 bis 1970 eine umfangreiche und fruchtbare Arbeit bei der Ausbildung des parteilichen Kerns, bei der Stärkung und Erziehung der Komsomolkader geleistet worden ist.

**EKP TEGEVUSEST ELANIKKONNA KOMMUNISTLIKUL
KASVATAMISEL LOENGULISE TÖÖ KAUDU
(1966 - 1970)**

I. Rajasalu

Kommunistliku ühiskonna ülesehitamise käigus tuleb majanduslike, sotsiaalsete ja poliitiliste probleemide lahendamiseks orgaaniliselt seostada uue inimese kasvatamisega. Selles protsessis on määrav partei poolt töötajate hulgas tehtava ideelis-poliitilise töö ulatus ja tase.

"Parteie üheks tähtsamaks ülesandeks on arendada ja tugevdada nõukogude inimeste kommunistlikku veendumust. Ideeline veendumus on see jõud, mis organiseerib rahvahulki kommunismi ehitamisele, raskuste ületamisele, ennastalgavale tööle. Kommunistlik ideelisus aitab nõukogude inimestel orienteeruda ühiskondliku elu küsimustes, leida oma koht ühises ürituses, ta kutsub esile loova initsiatiivi tootmisküsimuste lahendamisel ja ühiskondlikus tegevuses, sotsialistliku korra tugevdamises."¹ Nii määratles vabariigi parteiorganisatsioonide ülesanded ideoloogilise kasvatustöö valdkonnas 1966. aastal Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongressis.

Ideoloogilise kasvatustöö ülesannete täitmisel etendab otsustavat osa parteipropaganda. Selle tähtsus kasvab pidevalt seoses kommunismi ülesehitamise konkreetsete ülesannetega. Partei propagandategevuses eristame kahte omavahel tihedalt seotud suunda: maailmavaateline, teoreetiline propaganda ("tööliste klassiliikumise lipuks saab olla ainult revolutsiooniline marksismi teooria ..."²) ja igapäevane, praktiline, konkreetsetelt selgitav tegevus, mida V.I. Lenin määratles kui partei agitatsiooniöö.

Teoreetilise propaganda korraldamiseks on meie maal välja kujunenud kindel süsteem. Ta hõlmab poliitharidusvõrgu kaudu läbiviidava propaganda, loengulise propaganda ning propaganda ajakirjanduse, televisiooni ja raadio vahendusel.

¹ EKP Keskkomitee aruanne Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile. - "Eesti Kommunist", 1966, nr. 3, lk. 19.

² V. I. L e n i n . Teosed. 4. kd., lk. 152.

Nimetatud süsteem toimib iseenesestmõistetavalt tihedas seoses teiste partei ideoloogilise töö vahendite ja viisidega.³

Et loenguline propaganda on üks kõige massilisemaid partei ideoloogilise töö vorme, siis on käesolevas artiklis püütud analüüsida ja üldistada EKP tegevust töötajate kommunistlikul kasvatamisel just loengulise propaganda kaudu. Senini ei ole seda meie vabariigi loengulise töö organisatsioonide ja uurijate poolt tõsiseltvaatavalt vajalikult käsitletud. Põhiliselt on avaldatud metoodilist laadi materjale loengute ettevalmistamisest, nendele esitatavatest psühholoogilis-pedagoogilistest nõuetest jne.⁴ ning üksikuid loengulise propaganda konkreetseid valdkondi käsitlevaid artikleid.⁵ Alljärgnevalt on vaatluse alla võetud kaks aspekti: loengulise töö parteiline juhtimine ja loengute temaatiline suunitus aastatel 1966-1970.

Põhilise töö elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel loengulise propaganda abil teostab Eestimaa Kommunistlik Partei kohalike parteikomiteede lektorigruppide ning vabariikliku ühingu "Teadus" kaudu. Parteikomiteede lektorigruppidesse on koondatud kõige parema ettevalmistuse ja rikkalike töökogemustega lektorid, partei-, nõukogude ja majandusorganite vastutavad töötajad, väljapaistvad teadlased ning kogemustega pedagoogid.⁶ Vabariigis väljakujunenud loengulise töö süs-

³ Kasvatustöö kompleksse planeerimise väljakujunenud praktika kohta meie vabariigis vt. lähemalt E. G r e t š - k i n a . Ideoloogilise kasvatustöö parteilisest juhtimisest. - Propaganda metoodika rahvaulikoolides II. (Eesti NSV Rahvaulikoolide Nõukogu.) Tln., 1975, lk. 6-9.

⁴ Propaganda metoodika rahvaulikoolides. (Eesti NSV Rahvaulikoolide Nõukogu.) Tln., 1975; Vahetame mõtteid VIII. (EKP KK propaganda ja agitatsiooni osakond.) Tln., 1972; U. S i i m a n n . Propaganda ja agitatsiooni psühholoogilisi probleeme. - "Eesti Kommunist", 1966, nr. 11; K. K a l i t s . Lektoriarvamused. Tln., 1970 jt.

⁵ J. K a l i t s . Parteiorganisatsiooni ülesannetest noorte lektorite ettevalmistamisel kõrgemas koolis. - TRÜ Toimetised. Vihik 287. Toid NLKP ajaloo alalt IX. Trt., 1971, lk. 162-171; L. R a i d . Ateistlikud loengud Eesti NSV-s aastail 1957-1963. Sealsamas, lk. 110-127.

⁶ 1966. a. kuulus parteikomiteede lektorigruppidesse 416 inimest, nendest 28 kõrgemate koolide õppejõudu, 12 teaduslike asutuste töötajat, 12 vabariiklike asutuste töötajat jne. Andmed pärinevad EKP Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna lektorite grupi juhataja V. Mäe intervjuust autorile 15. septembrist 1975. a.

teemis kuulus vaadeldaval ajavahemikul nendele juhtiv ja suunav osa. Seda tingis juba parteikomiteede lektorite tegevussfäär - propagandistide, poliitinformaatorite ja lektorite seminarid, konsultatsioonid, noorte kommunistide aktiivi õppused ning mitmesugused intelligentsi seminarid. Vastavalt rakendatusele kujunes välja ka nende temaatika marksisimi-leninismi teooria ja partei poliitika aktuaalsetest küsimustest.⁷

Laiemal kujul korraldab poliitiliste ja teadusalaste teadmiste propagandat vabariigis ühingu "Teadus". Tema tegevus on intelligentsi ja töölisklassi ning kolhoositalurahva vastastikuste sidemete ja vaimse rikastumise, nende mitmesuguste kihtide aktiivsesse ühiskondlik-poliitilise tegevusse kaasahaaramise tähtis vorm, intelligentsi enda ideelise karastuse kool; märkis üleliidulise ühingu "Teadus" VI kongressil 1972. a. NLKP Keskkomitee sekretär M. Suslov. Et saada konkreetset ettekujutust Eesti NSV ühingu "Teadus" poolt läbiviidava loengulise propaganda massilisusest, märgiksime siinjuures, et aastatel 1966 - 1970 kasvas ühingu lektorite poolt peetud loengute arv vabariigis 84,5 tuhandelt ligikaudu 91,5 tuhandele loengule aastas.⁹

Selleks, et anda vabariigis läbiviidavale loengulisele propagandale õige ideelis-poliitiline suundumus ja tagada kõigi töötajate loominguline aktiivsus, pidid parteiorganisatsioonid propagandatõõ muutma konkreetsemaks, lähtudes meie ühiskonna ees seisvatest ülesannetest. Aastateks 1966-1970 määratles need NLKP XXIII kongress.

Et ideoloogilise tõe esmajärguline ülesanne vaadeldaval perioodil oli mobiliseerida töölisklassi, talurahva ja intelligentsi jõud aktiivsesse võitlusse rahvamajanduse arendamise kaheksanda viie aasta plaani täitmise ja kommunistliku ühiskonna ülesehitamise eest,¹⁰ allutas EKP ka loengu-

⁷ Parteikomiteede lektorigruppide õige rakendamise vajalikkust nende juhtiva ja suunava osa säilitamiseks loengulises propagandas rõhutas NLKP Keskkomitee häälekandja "Pravda" oma juhtkirjas 16. juulist 1966.

⁸ М.А. С у с л о в. Избранное. Речи и статьи. М., 1972, стр. 687.

⁹ Ühingu "Teadus" arhiiv (UTA), f. 1, nim. 1, s.-ü. 776, l. 150-155; s.-ü. 1008, l. 6-31.

¹⁰ NLKP ideoloogiatõõ küsimusi. Dokumentide kogumik. Tln., 1975, lk. 14.

lise propaganda nimetatud ülesannete täitmisele. Põhisuunad selleks andis EKP XV kongress 1966. aastal.¹¹ Edaspidi konkretiseeris Eestimaa Kommunistlik Partei loengulise propaganda läbiviimise küsimusi keskkomitee pleenumitel,¹² keskkomitee büroo ja sekretariaadi istungitel,¹³ linna- ja rajoonikomitee pleenumitel ning büroodel.¹⁴ Partei linna- ja rajoonikomiteede juures töötavad ideoloogiakomisjonid omakorda aitasid kohapeal koordineerida elanikkonna hulgas läbiviidavat kasvatustööd, sealhulgas ka loengulist propagandat, juhtisid ja suunasid seda.¹⁵

Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee poolt kavandatud abinõud loengulise propaganda tõhustamiseks vaadeldaval perioodil saame tinglikult jagada kahte gruppi. Esimese grupi moodustasid suunavad otsused loengulise töö paremaks ja ulatuslikumaks organiseerimiseks, teise - vabariigis rakendatud abinõud loengulise propaganda efektiivsuse tõstmiseks.

EKP töö loengulise propaganda paremaks organiseerimiseks oli tihedalt seotud ettevalmistustega tähistamaks Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 50. aastapäeva, V.I. Lenini 100. sünniaastapäeva, Eesti Töörahva Kommuuni ja EKP poole sajandi juubelit ning ENSV 30. aastapäeva.

Vabariikliku ühingu "Teadus" töö ja tema tegevuse edasise parandamise abinõud olid EKP Keskkomitee presiidiumis arutusel 11. jaanuaril 1966. a. Presiidiumi tödes, et ENSV ühing "Teadus" on viimastel aastatel organisatsiooniliselt tugevnenud. Tema 904 alorganisatsiooni kuulub peaaegu 12000 lektorit. Ühingu "Teadus" lektorite poolt läbiviidav loenguline propaganda vabariigis on laienenud ja seega tõhusalt

¹¹ Lähtudes NLKP XXIII kongressi, EKP XV kongressi ja üleliidulise ühingu "Teadus" VI pleenumi otsustest, kavandab ENSV ühing "Teadus" omapoolsed abinõud loengulise töö hoogustamiseks vabariigis ühingu juhatuse V ja VI pleenumil 1966. a. - ÜTA, f. 1, nim. 1, s.-ü. 687.

¹² EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 147, l. 48-50; "Rahva Hääl", 1968, 14. september; "Rahva Hääl", 1968, 16. märts.

¹³ EKPA, f. 1, nim. 262, s.-ü. 122, l. 4-8; nim. 266, s.-ü. 8, l. 151-155; nim. 305, s.-ü. 326, l. 55-57; nim. 305, s.-ü. 313, l. 43-47. jm.

¹⁴ Näiteks arutati loengulise töö küsimusi linna- ja rajoonikomiteede pleenumitel ning büroodel 1966. a. 25. korra (viidatud intervjuust).

¹⁵ EKPA, f. 1, nim. 297, s.-ü. 5, l. 1.

kaasa aidanud töötajate marksistlik-leninliku maailmavaate kujunemisele. Kohustades veelgi parandama ja süvendama loengulist tööd vabariigis, rõhutas keskkomitee presiidium, et stiimuliks siin peab olema kõigi ühingu organisatsioonide ettevalmistamine nõukogude võimu 50. aastapäevaks.¹⁶

Saavutatud resultaatidest kogu loengulise töö tõhustamisel seoses NLKP XXIII kongressi materjalide propageerimisega ja SSOR-i 50. aastapäevaks ettevalmistamisega räägivad kokkuvõtted loengulise töö kohta (tabel 1).

T a b e l 1

Eesti NSV-s 1965. - 1967. a. peetud loengud¹⁷

Lektorid	Loengud	
	1965	1967
EKP Keskkomitee, linna- ja rajoonikomiteede koosseisulised lektorid	988	1301
EKP Keskkomitee, linna- ja rajoonikomiteede mittekoosseisulised lektorid	6395	7601
ENSV ühingu "Teadus" lektorid	79256	83051

¹⁷ ÜTA, f. 1, nim. 1, s.-ü. 776, l. 150-155; s.-ü. 1008, l. 6-31.

Ülaltoodust nähtub, et kui 1965. a. parteikomiteede lektorid lugesid kokku 7383 loengut, siis juba 1967. aastaks oli nende poolt peetud loengute arv vabariigis tõusnud 8902-le loengule aastas, seega 1518 loengu võrra. ENSV ühingu "Teadus" liinis oli loengulise töö maht suurenenud samas ajavahemikus 3795 loengut. Tervikuna loeti seega vabariigis parteikomiteede ja ühingu "Teadus" lektorite poolt juubeliaastal 5313 loengut rohkem kui 1965. aastal.

Seega võis juba 1967. aastal rääkida positiivsetest nihetest parteikomiteede ja ühingu "Teadus" poolt läbi viidud loengulises propagandas. Poliitilis-massilise töö tõhustamist elanikkonna hulgas konstateeris ka EKP Keskkomitee V pleenum 1967. aastal, arutades vabariigi parteiorganisatsioonide ülesandeid seoses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsi-

¹⁶ EKPA, f. 1. nim. 262, s.-ü. 122, l. 4-7.

ooni 50. aastapäevaks ettevalmistamisega.¹⁸

Loengulise töö edaspidisel organiseerimisel sai Eesti-maa Kommunistlik Partei juba ära kasutada nendel aastatel omandatud kogemused. Samuti märgiti juhatause aruandes ENSV ühingu "Teadus" VIII kongressile, et see positiivne kogemus, mille ühingu organisatsioonid said NLKP XXIII kongressi materjalide ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni tähistamise propagandas, peab olema süvendatud ja maksimaalselt ära kasutatud edasises töös.¹⁹

Valmistudes järgnevalt tähistama V.I. Lenini 100. sünniaastapäeva, töötas EKP Keskkomitee büroo 3. septembril 1968. a. välja põhiliste ürituste plaani. Plaan koostati NLKP Keskkomitee vastava otsuse alusel ning hõlmas kõrvuti partei organisatsioonilise ja poliitilise töö küsimustega ka ühiskondlike organisatsioonide tegevuse. Märkiksime siinjuures plaani suundaandvamad momendid loengulise propaganda organiseerimiseks:

1) korraldada vabariigi ulatuses konverentse, teaduslikke sessioone, seminare, kus valgustada igakülgselt V.I. Lenini osa maailma esimese sotsialistliku riigi tekkimises ja leninliku rahvuspoliitika ellurakendamist ning leninliku majanduspoliitika ja välispoliitika tänapäevaprobleeme ning teisi aktuaalseid küsimusi;

2) organiseerida vastav loengutsükkel ühingu "Teadus" kesklektuuriumis;

3) ühingu "Teadus" organisatsioonidel ja parteikomiteedel jätkata loengutsükleid, mida alustati Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva eel, jne.²⁰

Sellele järgnevalt arutas juba EKP Keskkomitee IX pleenum (sept. 1968) V.I. Lenini 100. sünniaastapäevaks ettevalmistumist ja märkis, et ühingul "Teadus" on olemas võimalusi veelgi aktiveerida oma tööd. Koostatud organisatsiooniliste abinõude plaani alusel tuleb tal märgatavalt laiendada V.I. Lenini ideelis-teoreetilise pärandi propageerimist.²¹

¹⁸ "Rahva Hääl", 1967, 5. märts.

¹⁹ ÜTA, f. 1, nim. 1, s.-ü. 776, l. 20.

²⁰ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 299, l. 29-30.

²¹ "Rahva Hääl", 1968, 15. september.

EKP tegevust vastavate otsuste realiseerimisel loengulise töö laiendamiseks vabariigis (hõlmas 3 aastat vaadeldavast perioodist) analüüsime alljärgnevalt koos partei poolt kavandatud abinõudega loengulise propaganda efektiivsuse tõstmiseks. Nende väljatöötamisel juhindus EKP täiel määral V.I. Lenini põhimõttest: "Mida suurem on ajaloolise tegevuse hoog ja ulatus, seda suurem on sellest tegevusest osa võtvate inimeste arv, ja teisest küljest, mida sügavam on ümberkujundus, mida me tahame teostada, seda rohkem on vaja äratada tema vastu huvi ja temasse teadlikku suhtumist, veenda selle tarvilikkuses üha uusi miljoneid ja kümneid miljoneid."²²

Sõltuvalt töötajate kultuuri- ja haridustaseme tõusust ning nende laialdasest informeeritusest massikommunikatsiooni vahendite abil on veenmistöö loengulise propaganda kaudu tänapäeval tarvis tõsta kvalitatiivselt uuele tasemele. Selle ülesande määratles üldisel kujul kogu partei propagandategevuse kohta juba 1965. a. EKP Keskkomitee VI pleenum, arutades massilise agitatsioonitöö olukorda ja selle parandamise abinõusid vabariigis.²³ Konkreetset loengulise töö sisu ja kvaliteeti analüüsiti hiljem kas seoses üksikute partei rajooni- ja linnakomiteede²⁴ või ühingu "Teadus" tööga.²⁵ Vastuvõetud otsustes EKP Keskkomitee rõhutas, et partei linna- ja rajoonikomiteedel ning parteialgorganisatsioonidel on tarvis pidevalt analüüsida loengulise propaganda olukorda ja tema efektiivsust kohtadel. Analüüsi tulemused tuleb ära kasutada ühingu "Teadus" organisatsioonide abistamiseks loengute temaatilisel suunamisel, nende ideelise ja teadusliku taseme tõstmisel ning loengulise töö paremate kogemuste üldistamisel. Keskkomitee lektorigrupi poolt läbiviidavat loengulist propagandat ja selle sisu vaatles EKP Keskkomitee sekretariaat eraldi igas kvartalis.²⁶ Sama

²² V.I. L e n i n . Teosed. 31. kd., lk. 461.

²³ ЕКРА, f. 1, nim. 268, s.-ü. 61, l. 9-46.

²⁴ ЕКРА, f. 1, nim. 305, s.-ü. 299, l. 6-9; f. 1, nim. 305, s.-ü. 326, l. 55-57; f. 1, nim. 266, 2.-ü. 8, l. 151-155; f. 1, nim. 305, s.-ü. 287, l. 4-7.

²⁵ ЕКРА, f. 1, nim. 262, s.-ü. 122, l. 4-8.

²⁶ Positiivse kogemusena EKP Keskkomitee töös on selle ära märkinud "Pravda" juhtkiri "Loenguline propaganda - partei üritus". Vt. "Правда", 1966, 16 июля.

praktika on juurdunud ka allpool seisvate parteiorganite töös.

Nagu sissejuhatavalt märgitud, ei ole autor seadnud endale eesmärgiks analüüsida EKP poolt kavandatud abinõusid loengulise propaganda efektiivsuse tõstmiseks tervikuna. Ja seda põhjusel, et loengulise propaganda efektiivsus on auditooriumi mitmekesiste mõjutamisvahendite üsna keerukas kompleks. Ülevenemaalise vabariikliku teaduslik-metoodilise konverentsi soovitustes on märgitud, et loengulise propaganda efektiivsus määratakse tema mõjukuse astmega kuulajate maailmavaatele ja meelestatusele, nende praktilisele, tööalasele ja sotsiaal-poliitilisele tegevusele.²⁷ Järelikult tuleb loengulise propaganda efektiivsuse tõstmiseks kasutada järgmisi vastastikku seotud ja üksteist mõjutavaid vahendeid:

- 1) loengulise propaganda sisu ja metoodika edasine täiustamine;
- 2) propaganda vormide sihipärane kasutamine;
- 3) lektorite kaadri tugevdamine, nende kvalifikatsiooni ja metoodilise meisterlikkuse tõstmine;
- 4) kompleksse propaganda kindlustamine kollektiivide sihikindlaks mõjutamiseks;
- 5) propagandatöö teaduslik-metoodilise taseme tõstmine.

Lähtudes eelnevast, on valik artiklis langenud loengulise propaganda sisule ja temaatilisele suunitlusele - loengulise töö efektiivsuse tõstmise ühele määravamaist faktorist.

Vastavalt vaadeldava etapi iseärasustele kujunes loengulises propagandas sisuliselt välja kolm põhilist suunda:

- 1) marksismi-leninismi propaganda,
- 2) majandusalaste teadmiste propaganda,
- 3) proletaarsete internatsionalismi ja rahvaste sõpruse propaganda.

Ülevaate konkretiseerimiseks toome alljärgnevalt ära Eesti NSV ühingu "Teadus" poolt läbiviidud loengud nimetatud valdkondades.²⁸

²⁷ vt. Рекомендации Всероссийской республиканской научно-практической конференции "За высокую эффективность лекционной пропаганды". М., 27-29 декабря 1973, с. 4.

²⁸ Autori käsutuses olevad andmed ei võimalda kahjuks aastate kaupa anda samasugust analüüsi ka parteikomiteede lektorigruppide kohta. Olemasolevad andmed on tekstis võrdlevalt ära kasutatud.

ENSV ühingu "Teadus" poolt läbiviidud loengud²⁹

Aasta	Marksismi-leninismi teooria propaganda	Majandusalaste teadmiste propaganda	Internatsionalismi ja rahvaste sõpruse propaganda
1965	10 849	13 608	4 061
1966	11 902	14 553	5 029
1967	11 910	13 908	6 489
1968	10 187	13 049	3 655
1969	12 253	13 100	4 338
1970	14 034	15 293	3 992

²⁹ ÜTA, f. 1, nim. 1, s.-ü. 776, l. 150-155; s.-ü. 1008, l. 6-31.

Marksismi-leninismi teooria propaganda ülesanded nüüdisajal on kõige täielikumalt ära toodud NLKP Keskkomitee otsuses "Ettevalmistustest V. I. Lenini 100. sünniaastapäevaks", kus märgitakse, et "poliitilise töö põhiline sisu peab seisma selles, et näidata igakülgselt partei ja kogu nõukogude rahva võitlust Lenini suure õpetuse ellurakendamise eest, avada sügavalt marksismi-leninismi tähtsus revolutsiooniliste ümberkujunduste seisukohalt..., selgitada marksismi-leninismi õpetuse tähtsust sotsialismi ja kommunismi ehitamisele..."³⁰ See-
ga käsitab partei nõukogude inimestes kommunistliku maailmavaate kujundamist kogu ideelise kasvatustöö tuumana. Ka EKP XV kongress 1966. a. rõhutas, et ideeline suund on loengulises propagandas peamine ja igati tuleb tugevdada tähelepanu marksismi-leninismi probleemide, NLKP ajaloo kogemuste ja V.I. Lenini teooriapärandi valgustamise küsimustele.³¹

Kui vabariigi parteikomiteed hakkasid nüüdsest aktiivsemalt suunama oma lektorigruppe püstitatud ülesannete täitmisele³², siis ühing "Teaduse" osas jäi olukord põhiliselt samaks. Tabelist 2 nähtub, et 1966. a. ja 1967. a. oli vabariid-

³⁰ NLKP ideoloogiatöö küsimusi, lk. 158.

³¹ EKP Keskkomitee aruanne Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile. - "Eesti Kommunist", 1966, nr. 3, lk. 17.

³² 1966.-1968. a. parteikomiteede lektorigruppide poolt peetud loengutest moodustasid loengud NLKP ajaloost 18 %, poliitilisest ökonoomiast 20 %, filosoofiast 11 % (viidatud intervjuust).

gis tervikuna marksismi-leninismi propagandas teatav tõus. Rajoonide lõikes võis aga märgata kõikumisi ja mõnedes rajoonides loengute arv nimetatud temaatikal koguni vähenes. Näiteks loeti Viljandi rajoonis 1967. a. NLKP ajaloo 185 loengut vähem kui eelmisel aastal, filosoofiast 60 loengut vähem jne. Ka Valga ja Jõgeva rajoonis oli märgata marksismi-leninismi teoreetilisi probleeme käsitlevate loengute arvu vähenemist.³³

1968. a. oli aga vabariigis langus ühingu "Teadus" poolt läbiviidavas marksismi-leninismi propagandas. Loengute arv marksismi-leninismi teoreetilistest probleemidest vähenes umbes kahe tuhande võrra ja langes seega 1965. a. tasemele. Põhjuseks oli siin ilmselt asjaolu, et 1966. aastal, seoses NLKP XXIII kongressiga, hoogustasid ühingu "Teadus" organisatsioonid propagandat tervikuna. Parteiorganisatsioonide juhtimisel töötati välja konkreetseid plaanid ning loengute ja loengutsüklite temaatika NLKP XXIII kongressi materjalide propageerimiseks. Kui vahetult pärast NLKP XXIII kongressi pöörati tähelepanu kongressi otsuste selgitamisele, siis edaspidi seostati need juba sügavuti marksismi-leninismi teoreetiliste probleemide ja nõukogude võimu 50 aasta jooksul omandatud NLKP kogemuste üldistamisega. Siit ka täheldatud tõus vabariigis läbiviidud marksismi-leninismi propagandas 1966. ja 1967. aastal. 1968. aastal oleks loenguline töö vabariigis pidanud samal tasemel jätkuma. Sellepärast, tehes kokkuvõtteid vabariigi parteiorganisatsiooni tegevuse kohta pärast EKP XV kongressi ja arvestades väljakujunenud olukorda marksismi-leninismi propaganda valdkonnas, märkis EKP Keskkomitee seda parteiorganisatsioonide töös puudusena.³⁴

Alates 1969. aastast, kui vabariigis hoogustus ettevalmistus V.I. Lenini 100. sünniaastapäevaks, toimus nihe ka läbiviidavas marksismi-leninismi propagandas. ENSV ühingu "Teadus" lähtus siin vastavalt EKP Keskkomitee büroo otsusest ja Keskkomitee IX pleenumi (sept. 1968) püstitatud ülesannetest (vt. lk. 8-9) ning kavandas omapoolsed abinõud marksismi-leninismi teooria laiemaks propageerimiseks ühingu VIII

³³ ÜTA, f. 1, nim. 1, s.-ü. 776, l. 65.

³⁴ EKPA, f. 1, nim. 297, s.-ü. 51, l. 98.

kongressil ja juhatuse III pleenumil 1968. a.³⁵ Vastavalt sellele tõusis marksismi-leninismi alaste loengute ja loengutsükklite arv vabariigis järgnevatel aastatel märgatavalt. Kui 1969. a. jõudis loengute arv 12 tuhandeni, siis 1970. a. peeti meie vabariigis ühing "Teaduse" lektorite poolt juba 14 tuhat loengut marksismi-leninismi teooriaast. See oli ligikaudu 4 tuhat loengut rohkem kui 1968. aastal.

Edasi vaatleme majandusalaste teadmiste propaganda organiseerimist vabariigis NLKP XXIII ja XXIV kongressi vahelisel perioodil. V.I. Lenin märkis, et "... on vaja näidata praktiliselt, kuidas tuleb sotsialismi ehitada. Kogu propaganda peab olema rajatud majandusliku ülesehitustöö poliitilistele kogemustele"³⁶. Leninlikud seisukohad töötajate majanduslikust ettevalmistamisest on leidnud üldistamist ja edasiarendamist partei kongressidel ja keskkomitee pleenumitel. Erilise teravusega kerkis majanduspropaganda küsimus päevakorda NLKP XXIII kongressi järgsel perioodil. Kongressil rõhutati, et parteiorganisatsioonid peavad tagama NLKP Keskkomitee 1965. a. märtsi- ja septembripleenumil väljatöötatud sotsialistliku majanduse printsiipide ning tootmise planeerimise ja majandusliku stimuleerimise uute printsiipide järjekindla ellurakendamise.³⁷

1966. a. üleliidulisel ideoloogiatöötajate seminar-nõupidamisel määratles NLKP Keskkomitee propagandaosakonna juhataja V. Stepakov omakorda järgmist: kogu meie propaganda tähelepanu on tarvis koondada käitiste kollektiivide organisatsioonilisele, majanduslikule ja ideoloogilisele³⁸ ettevalmistamisele tööks uutes majanduslikes tingimustes.

Meie vabariigi parteiorganisatsioonid tegid majandusalaste teadmiste propagandas vaadeldaval perioodil ära palju. NLKP Keskkomitee märtsi- ja septembripleenumi otsuste selgitamisele pöörati vajalikku tähelepanu juba 1965. ja

³⁵ ÜTA, f. 1. nim. 1, s.-ü. 776, l. 1-95; s.-ü. 782, l. 1-99.

³⁶ V. I. L e n i n . Teosed. 31. kd., lk. 339.

³⁷ NLKP ideoloogiatöö küsimusi, lk. 12.

³⁸ V. S t e p a k o v . Aktiivselt kujundada nõukogude inimeste markelistlik-leninlikku maailmavaadet ja kommunistlikku moraali.-"Eesti Kommunist", 1967, nr. 1, lk. 6.

1966. aastal ning see leidis positiivse hinnangu EKP Keskkomitee presiidiumis.³⁹ Majandusalaste küsimuste ja eriti eesrindlike kogemuste nõuetekohase valgustamise vajalikkust loengulises propagandas ka edaspidi rõhutas veelgi EKP XV kongress.⁴⁰ Osutatud tähelepanu tulemusena laienes majandusalaste teadmiste propaganda vaadeldava perioodi viimastel aastatel. Parteikomiteede lektorigrupid pidasid 1969. a. ligikaudu 1500 partei majanduspoliitikalale pühendatud loengut. See tähendab aga, et nende poolt peetud loengute üldarvust moodustasid nimetatud loengud nüüd juba 19 % (1965. aastal oli vastav protsent 12,5).⁴¹ Ühingu "Teadus" lektorid esinesid 1970. a. aga ligikaudu 15 tuhande loenguga konkreetse ökonoomika ja eesrindlike kogemuste levitamise küsimustest. Loengute maht nimetatud teemadel oli 1965. aastaga võrreldes suurenenud 2 tuhande loengu võrra (vt. tabel 2).

Lõpuks anname üldjoontes proletaarse internatsionalismi ja rahvaste sõpruse alase loengupropaganda vabariigis vaadeldaval perioodil.⁴² Siin lähtus Eestimaa Kommunistliku Partei järgmistest NLKP XXIII kongressi juhtnõuudest rahvuspoliitika alal: "Kongress kohustab kõiki parteikomiteesid ka edaspidi kõrvalekaldumatult ellu viima leninlikku rahvuspoliitikat, kasvatama kõigis, nõukogude inimestes nõukogude patriotismi ja lugupidamist NSV Liidu rahvaste parimate, progressiivsete rahvuslike traditsioonide vastu, sõprust kõigi sotsialistlike vennasmaade rahvaste ja kogu maailma töötajatega ning pidama sihikindlat võitlust natsionalismi ja šovinismi mis tahes ilmingute vastu."⁴³ Määratledes vabariigi lektorite ees seisvaid ülesandeid, rõhutas EKP Keskkomitee oma tervituses ENSV ühingu "Teadus" VIII kongressile 1968. a. selletõttu ühe olulisemana inimestes kodanikutunnete, nõukogude patriotismi ja internatsionalismikasvatamisest.⁴⁴

³⁹ EKPA, f. 1, nim. 262, s.-ü. 122, l. 5.

⁴⁰ EKP Keskkomitee aruanne Eestimaa Kommunistliku Partei XV kongressile. - "Eesti Kommunist", 1966, nr. 3, lk. 17.

⁴¹ Viidatud intervjuust.

⁴² Üksikasjalikumalt on seda küsimust autori poolt käsitletud artiklis "Loengulise töö osast internatsionalismi ja rahvaste sõpruse kasvatamisel vabariigis a. 1966-1970". Vt. TRÜ Toimetised. Vihik 299. Tõid NLKP ajaloo alalt X.Trt., 1972, lk. 151-162.

⁴³ NLKP ideoloogiatöö küsimusi, lk. 14.

⁴⁴ EKPA, f. 1, nim. 305, s.-ü. 277, l. 97.

Internatsionalismi ja rahvaste sõpruse temaatikal peetud loengud moodustasid a. 1966 - 1970 ENSV ühingu "Teadus" registreerituna keskmiselt 4 - 5 % loengute üldarvust. Ainult 1966. ja 1967. aastal oli märgata sellealaste loengute kasvu vabariigis (vt. tabel 2). Arvestades aga asjaolu, et internatsionalismi ja rahvaste sõpruse propagandat ei tehta mitte ainult vastavateemaliste loengute kaudu, vaid selle elemente võib leiduda igas loengus, võime olukorda vastavas propagandalõigis pidada enam-vähem rahuldavaks.

Kokkuvõtvalt tuleb märkida, et aastatel 1966 - 1970 tõustus vabariigi parteiorganisatsioonide juhtiv ja suunav osa loengulises propagandas. Seoses NLKP XIII kongressi poolt kavandatu realiseerimisega laienes parteikomiteede lektorigruppide ja ühingu "Teadus" poolt läbiviidav töö ning paranes loengute temaatiline suunitus. Märkimisväärset edu sealjuures saavutati marksismi-leninismi teoreetiliste probleemide ja majandusteaduste propagandas.

Eestimaa Kommunistliku Partei poolt omandatud kogemused elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel loengulise töö kaudu jäävad tema tegevuse aluseks ka edaspidi, sest "suurt üritust - kommunismi ehitamist - ei ole võimalik edasi viia ilma inimese enda igakülge arenemiseta. Ilma kultuuri, hariduse ja ühiskondliku teadlikkuse kõrge tasemet, inimese sisemise küpsuseta on kommunism võimatu, nii nagu ta on võimatu ilma vastava materiaal-tehnilise baasita," rõhutas 1971. aastal NLKP XXIV kongress.⁴⁵

О ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КПЭ ПО КОММУНИСТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ ТРУДЯЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ЛЕКЦИОННУЮ РАБОТУ (1966-1970)

И. Раясалу

Р е з ю м е

Партийная пропаганда играет решающую роль в решении задач идеологической работы. Поэтому лекционная работа рассматривается коммунистической партией как составная часть коммунистического воспитания трудящихся и ей уделяется большое внимание.

⁴⁵ NLKP XXIV kongressi materjale. Tln., 1973, lk. 93-94.

В период 1966-1970 годов еще больше возросла руководящая и направляющая роль партийных организаций республики в лекционной пропаганде. В связи с реализацией поставленных XXIII съездом КПСС и XV съездом КПЭ задач расширилась проводимая лекторскими группами партийных комитетов и обществом "Знание" работа и улучшилась направленность лекционной тематики. Наряду с этим успех достигнут в пропаганде теоретических проблем марксизма-ленинизма и экономических знаний.

DIE TÄTIGKEIT DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI DER ESTNISCHEN
S.S.R. BEI DER KOMMUNISTISCHEN ERZIEHUNG DER BEVÖLKERUNG
DURCH VORLESUNGSPROPAGANDA (1966 - 1970)

I. Rajasalu

Z u s a m m e n f a s s u n g

Bei der ideologischen Erziehung der Bevölkerung spielt die Parteipropaganda die entscheidende Rolle. Deshalb bildet die Vorlesungspropaganda einen Teil der kommunistischen Erziehung der Bevölkerung und von der KPE wird dieser Tätigkeit große Aufmerksamkeit geschenkt.

In den Jahren 1966 - 1970 ist die führende Rolle der Parteiorganisationen bei der Vorlesungspropaganda noch gestiegen. In Verbindung mit der Lösung der Aufgaben des XXIII. Parteitages der KPdSU und des XV Parteitages der KPE wurde die Tätigkeit der Lektorengruppen der Parteikomitees und des Vereins "Teadus" noch intensiver und auch der Themenkreis der Vorlesungen ist immer sachkundiger erweitert. Den bemerkwerten Erfolg hat man in der Propaganda der theoretischen Probleme des Marxismus-Leninismus und in der Propaganda der Wirtschaftswissenschaften erzielt. Das ergibt sich aus der Analyse der Vorlesungspropaganda der Republik in den Jahren 1966 - 1970.

EKP TARTU LINNAKOMITTEE ATEISMIKOMISJONI TÖÖST
UUTE TRADITSIOONIDE KUJUNDAMISEL
(1971-1975)

V. Kalits

Traditsioonide ring meie maa kommunismiehitavas ühiskonnas on väga lai. Mõistet traditsioon (ld. tratio 'üleandmine, pärimus') kasutatakse tavaliselt kahes tähenduses: 1) kui ajalooliselt väljakujunenud, püsivalt kinnistunud ja põlvest põlve edasiantavaid kombeid, elu- ja käitumisnorme, olustiku vorme, 2) kui laialdaselt arenenud, tunnustatud ideelisi ja loominguilisi suunitlusi erinevates ideoloogia vormides.¹ Traditsioonid võivad oma sisult ja eesmärkidelt olla erinevad - nii ühiskonda edasiviivad kui ka selle arengut pidurdavad. Progressiivsete traditsioonidena tunneb meie ühiskond kuulsusrikkaid revolutsioonilisi ja töötraditsioone, kollektiivi liitvaid tähtpäeva- ja olmetraditsioone. Samal ajal tuleb meil veel kokku puutuda ka konservatiivsete, eelkõige religioossete traditsioonidega, mis oma suhtelise püsivuse tõttu on mõnevõrra takistuseks ühiskonna hoogsale edasiliikumisele.

Religioon, mis orjanduslikus ja feodaalühiskonnas ainuvalitseva ideoloogiana sekkus kõigisse elualadesse, kaotas kapitalistlikus ühiskonnas senise seisundi, välja arvatud perekondlik-olustikulisel alal, kus ta seostati kodanliku moraaliga. Sotsialistlikus ühiskonnas on religioon kaotanud sotsiaalsed juured ning muutunud konservatiivsete traditsioonide kandjana igandlikuks nähtuseks.²

NLKP kolmandas programmis, kus on aktuaalselt päevakorraks seatud töötajate kommunistliku kasvatusel küsimused, märgitakse: "Partei peab praegusel etapil ideoloogilise töö peamiseks ülesandeks kasvatada kõigis töötajates kõrget ideelisust ja ustavust kommunismile, kommunistlikku suhtumist töösse ja ühiskondlikku majandusse, täielikult jagu saada

¹ Vt. Большая Советская Энциклопедия. Изд. второе. Том 43, с. 90; I. B a t u r i n. Mõni sõna traditsioonidest üldse. A Noorte traditsioonid. Tln., 1965, lk. 7.

² Eesti Nõukogude Entsüklopeedia (ENE). 6. kd., lk. 462.

kodanlike vaadete ja kommete jäänustest, igakülgsest, harmooniliselt arendada isiksust, luua tõeline vaimse kultuuri rikkus."³

See ülesanne kätkeb endas väga mitmetahulisi ideoloogilise, sealhulgas ka ateistliku kasvatustöö vorme. Viimane aga nõuab mitmeski aspektis küllaltki delikaatset lähenemist. "Partei kasutab ideelise mõjustamise vahendeid inimeste kasvatamiseks teaduslik-materialistliku maailmavaate vaimus, religioosetest eelarvamustest jagusaamiseks, lubamata sealjuures usklike tunnete solvamist."⁴

Ateistliku kasvatuse kui kommunistliku kasvatuse koostisosa sisuks on võitlus usundlike igandite vastu teadvuses ja elukondlikes avaldustes ning materialistliku maailmavaate kujundamine.⁵

Diferentseeritud lähenemisel ateistlikule propagandale peetakse üldiselt silmas kolme põhilist aspekti selle küsimuse lahendamisel: sotsiaalsed (linn, küla, rahvus), demograafilist (sugu, vanus) ja ideoloogilist (arvestades usu iseärasusi ja moderniseerimisprotsesse tänapäeva religioonides jne.).⁶

Eesti NSV-s, kus on tegemist eelkõige luteri ning vähemal määral elanikkonda haarava õigeusu religioosete iganditega, on tulnud samuti lähtuda neist konkreetsetest ajaloolistest ülesannetest. Materialistliku maailmavaate kasvatamise kõrval on tõusnud siin eriti aktuaalselt päevakorda religioosete perekonnatraditsioonide asendamine ilmalikega.

Kuigi mitmesuguste ajalooliselt kujunenud asjaolude tõttu oli Eestis tegemist rahva suhteliselt suure usuleigusega, püsisid perekondlike sündmuste tähistamise religioossed tseremooniad küllaltki visalt. Vaatamata materialistliku maailmavaate laialdasele levikule, mis oli mitmekülgse kasvatustöö tulemuseks, ja selleks soodsate eeltingimuste olemasolule, täheldati 1950-ndate aastate lõpuks (eriti 1957.a.) Eesti NSV-s kiriklike kombetalitluste arvu tõusu. Põhjusti

³ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm (vastu võetud NLKP XXII kongressi poolt). Tln., 1968, lk. 104-105.

⁴ Sealsamas, lk. 109.

⁵ Vt. ENE, 1. kd., lk. 228.

⁶ М.Я. Л ен с у. О дифференцированном подходе в атеистической пропаганде. М., 1971, с. 4.

selleks oli mitmeid.⁷ Sotsialismi majanduslik baas meie va-
bariigis oli loodud 1950-ndate aastate alguseks. Seljataha
olid jäänud sõjaraskused ja pingutusi nõudnud taastamispe-
riood. Materiaalsete võimaluste tõusu tulemusel hakati se-
nisest enam tähelepanu osutama ka perekondlike sündmuste pi-
dulikule tähistamisele. Vormistati kiriklikult hulgaliselt
varem sõlmitud abielusid, ristiti korraka mitu last, leeri-
laste iga oli küllaltki suure amplituudiga. Sagedased olid
juhud, kus samaaegselt toimus leerionnistus, laulatus ja
laste ristimine.

Siin andis tunda teatud lünk muidu nii laialdase ate-
istliku kasvatustöö perspektiivses planeerimises, kuid ka
vähene tähelepanu osutamine olustikutraditsioonile. Pere-
kondlike sündmuste ametlik vormistamine ei olnud pidulik,
selleks puudusid sageli sobivad ruumid ja vastav kaader.
Neid asjaolusid silmas pidades aga intensiivistas kirik oma
mõjuvõimu laiendamiseks tegevust selles valdkonnas. Kombe-
talituste süsteemi, religioosse kultuse kaudu tõsteti eri-
ti olulisele kohale religiooni emotsionaalne külg, tunnete
müstiline mõjutamine.⁸

Kujunenud olukord seadis ateistliku kasvatustöö ette
kiire reageerimise vajaduse. "Me peame," nagu rõhutas V.I. Le-
nin, "väsimatult võitlema igasuguse kodanliku ideoloogia
vastu, vaatamata sellele, missugustesse moodsatesse ja hiil-
gavatesse mundritesse ta ennaast ka ei rüütaks."⁹ See ülesan-
ne pole kaotanud oma aktuaalsust ka meie kaasaja mõttes. All-
järgnevalt vaatlemegi EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjo-
ni tööd religioossete igandite vastase võitluse juhtimisel
ja tänapäevaste traditsioonide kujundamisel.

Ajaleht "Edasi" initsiatiivil ja EKP Tartu Linnakomi-
tee toetusel koondati Tartus 1957. aastal võitlevate ateis-
tide kaader, kes alustas ulatuslikku selgitustööd nii koha-
liku ajalehe veergudel kui ka loengulise tööna. 1958. aastal
moodustati EKP Tartu Linnakomitee, Tartu TSN Täitevkomitee ja
Perekonnaseisuaaktide Büroo ühise organiseerimistöö tulemuse-
na komisjonid (abielu sõlmimise, lapse sünni tähistamise,

⁷ Vt. L. R a i d . Olustikutraditsioon ja ateistlik
kasvatustöö (1957-1965). TRÜ Toimetised. Vihik 203. Tõid NLKP
ajaloo alalt V. Tartu, 1969, lk. 196-197.

⁸ Vt. ENE. 6. kd., lk. 462.

⁹ V. I. L e n i n . Teosed. 5. kd., lk. 305-306.

täisealiseks saamise ja matusekomisjon) ilmalike kombetalituste väljatõotamiseks. Nende komisjonide koosseisu kuulus võitlevaid ateiste mitmetelt elualadelt, tõe tulemusena valmisid nõuanded perekondlike sündmuste ajakohaseks pidulikuks tähistamiseks. Trükisõnas paljundatuna¹⁰, artiklitena ajakirjanduses, loengutena raadios ning ettekannetena raadios ja tõe kollektiivides sai see tartlaste initsiatiiv mitmelgi alal teerajajaks kogu meie vabariigis.

Olulist kohta vastavas selgitustöös omas kiriklike ja rahvuslike traditsioonide vahekorra küsimus perekondlike sündmuste tähistamisel. Laiadele rahvahulkadele oli see probleem küllaltki ebamäärane. Eestlastele 13. sajandil vägi-valgselt pealesunnitud ristiusk tegi läbi keeruka arengutee katolitsismist reformatsioonini. Usukultuse viljelejad kasutasid sunnimeetodite kõrval elanikkonna religioosseks mõjustamiseks ka kohalike rahvakommete põimimist kiriklikku tseremooniasse. See oli pikaajaline ja vastuoluline protsess, kuid ajapikku ei jätnud ka oma mõju avaldamata inimeste teadvusele. Siit lähtuvalt oli ateistliku propaganda ülesandeks selgitada rahvale perekondlike traditsioonide ja kommete päritolu ja leida rahvapärandist neid momente, mis, vabanenuna religioossuse rüüst, oleksid rakendatavad ka tänapäeval.

Traditsioonide kujundamine kui kommunistliku kasvatus-
töö koostisosa peab niisiis olema suunatud meie ühiskonnale sobimatute igandite vastu, samal ajal aga arendama edasi eelkäijate paremaid saavutusi, tuues ühtlasi kaasa uut nii rahvuslikesse traditsioonidesse kui ka soodustades erinevate rahvaste traditsioonide vastastikust rikastamist.

Ateistlikku kasvatustööd 1950-ndate aastate lõpus aktiveerisid ka EKP Tallinna, Kohtla-Järve ja Pärnu linnaorganisatsioon ning Võru, Kingissepa, Tartu, Hiiumaa ja Rapla rajoon. Alates aastatest 1959-1961 muutus see süsteemikindlamaks kõigis vabariigi parteiorganisatsioonides. EKP Keskkomitee, uurides ja üldistades vabariigi kogemusi, tõi välja soovitusel kohalikele parteiorganisatsioonidele.¹¹

¹⁰ Nõuandeid ilmalike kombetalituste kohta. Tartu, 1959, lk. 22; Tähistagem pidulikult perekondlike sündmusi. Tln., 1960, lk. 47.

¹¹ Vt. L. R a i d . Olustikutraditsioon ja ateistlik kasvatustöö (1957-1965), lk. 193.

Uute traditsioonide kujundamise kogemusi vabariigi eri paigus tutvustati ajakirjanduses ja riiklike kirjastuste väljaannetes.¹²

EKP ja teiste ühiskondlike organisatsioonide suunamisel toimunud küsimuse püstitamise aktuaalsusest ja sihipärasest tegevusest ateistliku kasvatustöö alal kõneleb fakt, et Eesti NSV-s vähenes kümne aastaga (1957-1967) kiriklike kombetalituste arv perekondlike sündmuste tähistamisel järgmiselt: ristimiste arv 4, laulatuste arv 10 ja leeriskäijate arv üle 20 korra.¹³

Tartus oli nende konkreetsete ülesannete lahendamises, mis olid seotud ilmalike kombetalituste juurutamisega, juhtiv ja määrav osa EKP Tartu Linnakomiteel, mille juurde moodustati 1961. aastal ühiskondlikust aktiivist koosnev ateismikomisjon.¹⁴ Võitlevate ateistide-propagandistide ettevalmistamiseks rajati marksismi-leninismi õhtuülikooli ateismiosakond, samuti loodusteaduste ja ateismi rahvaülikool ning ateismialane rahvalektorium. Ajaleht "Edasi" hakkas regulaarselt välja andma ateistliku sisuga lehekülgi "Tänane päev on eilsest targem". Nõukogulike traditsioonide juurutamiseks kohtadel moodustati asutustes ja ettevõtetes komisjonid või valiti vastavad organisatorid, kellele regulaarselt korraldati seminare ja praktiliste töökogemuste vahetamist.¹⁵

Suundaandvaks teaduslik-ateistliku propaganda läbiviimisel sai NLKP Keskkomitee sekretariaadi otsus 2. jaanuarist 1964. a. "Ateistliku kasvatustöö parandamise abinõudest elanikkonna hulgas". Sellest lähtuvalt kavandas EKP Tartu Linnakomitee vastava töö arengusuunad järgnevateks aastateks. EKP Tartu Linnakomitee büroo otsuses 26. veebruarist 1964. a. nõukogulike kombetalituste osas märgiti: "Jätkata senisest

¹² Vt. Kaunilt, meeldejäädvalt. Nõukogulikke kombetalitusi. Tln., 1965, lk. 37; Pika tee tähistest. (Tähtpäevajuttu.) Tln., 1968, lk. 94; I. B a t u r i n. Noorte traditsioonid. Tln., 1965, lk. 126; Г. Г е р о д н и к. Дорогами новых традиций. М., 1964, с. 144.

¹³ K. V i m m s a a r e. Ateistliku mõtte arengust Nõukogude Eestis. - Ateism, religioon, sotsioloogia. Tln., 1970, lk. 15.

¹⁴ Selles töös on vastavate komisjonide koosseisus algusest peale osalenud ka käesoleva artikli autor.

¹⁵ EKP Tartu LK büroo otsus 26. veebr. 1964. a. "Teaduslik-ateistliku propaganda parandamise abinõudest Tartu linnas".

aktiivsemalt nõukogulike kombetalituste juurutamist (noorte suvepäevad, noortele passi pidulik andmine, abielu sõlmimise nõukogulikud kombed, noortööliste pidulik vastuvõtt kollektiivi, laste kevadpäevad, eesrindlaste tööjuubelid, pensionäride pidulik ärasaatmine, uute ehituste pidulik ekspluatatsioon andmine, ilmalikud matused, surnute mälestamise päevad jne.).¹⁶

1960-ndatel aastatel saavutati Tartus võitlevate ateistide aktiivse tegevuse tulemusel ja üldsuse laialdasel osavõtul oluline murrang ilmalike kombetalituste kasuks perekondlike sündmuste tähistamisel. 1971. aastaks oli saavutatud Tartus seis, kus kiriklike kombetalitusi viidi läbi vaid järgmiselt: ristimisi 11,3 %, laulatusi 2,1 %, kiriklike matuseid 38,7 % kogu vastavate sündmuste üldarvust.¹⁷

Edasi seisis ülesanne selles, et muuta juba väljakujunenud ilmalikud traditsioonid veelgi emotsionaalsemateks, meeldejäävamateks, et nendesse oleks enam kätketud kollektiivi austust ja hoolt inimese vastu tema tähtpäevadel. Uute traditsioonide juurutamine oli juba väljunud suhteliselt kitsast ateistliku kasvatustöö raamest ja muutunud kommunistliku kasvatustöö koostisosaks, aidates kaasa kommunistliku moraalse palge kujundamisele, eriti tema emotsionaalse läve avardumisele, kollektiivsus- ja vastutustunde süvendamisele, nõukogude patriotismi kasvule.

Inimeste haridustaseme kasv, silmaringi avardumine seavad uute traditsioonide ette kõrgendatud nõudmised: kõrgem ideeline ja kunstiline tase, ühtlasi sügavam emotsionaalsus, inimeste tundemaailma rikastamine. "Mitte miski - ei sõnad, mõtted ega isegi mitte meie teod," kirjutas K.D. Ušinski, "ei väljenda nii selgesti ja õigesti meid endid ja meie suhteid maailmaga kui meie tundmused: neis on kuulda mitte üksiku mõtte, mitte üksiku otsuse iseloomu, vaid kogu meie hinge ja selle korra intuitsiooni."¹⁸

¹⁶ EKP Tartu LK büroo otsus 26. veebr. 1964. a. "Teaduslik-ateistliku propaganda parandamise abinõudest Tartu linnas".

¹⁷ Tartu Linna TSN Täitevkomitee perekonnaseisuosakonna andmed.

¹⁸ К.Д. У ш и н с к и й. Сообр. соч. Т.9. М., 1950, с. II 7- II 8.

Üheksanda viisaastaku piirsichte seades lähtus EKP Tartu Linnakomitee oma tššplaanide koostamisel traditsioonide osas neist vajadustest ja ülesannetest, mida tšštajate kommunistliku kasvatusel alal 1971. aastal kavandas NLKP XXIV kongress, et "tššeliselt osata tššiel määral tšštajate laiale hulkadele edasi anda meie ideekindluse kogu jõudu; tššeliselt, tššepoolset loovalt läheneda nõukogude inimese kommunistliku kasvatusel üritusele".¹⁹ Uute traditsioonide kujundamisel tššusetusid nüüd esiplaanile niisugused probleemid nagu sotsialistliku tootmise ja tšš mehhanismi, patriootiliste algatuste ning tšškollektiivide kangelaslike traditsioonide mõju inimesele.²⁰

Küsimuste ringi märgatav väljumine ateismi valdkonnast, nõudis organisatsioonilist ümberkorraldamist. Traditsioonidealase tšš suunamine Tartus jaotus nüüd põhiliselt EKP Tartu Linnakomitee ideoloogilise tšš nõukogu ja ateismikomisjoni vahel, milliste tššd juhtisid Tartu Riikliku Ülikooli õppejõud, kommunistid Jaroslav Raid (ideoloogianõukogu), Anatoli Mitt ja Helgi Sillaste (ateismikomisjon).

Esimene neist on võtnud oma huviorbiiti tšš- ja kommunistliku kasvatusel traditsioonid. Heaks aluseks selle tšš planeerimisele olid materjalid, mis laekusid 1968. a. ja 1971. a. ettevõtetele ja asutustele ankeetküsitlusele, kuidas on täidetud EKP Tartu Linnakomitee V pleenumi otsust 9. XII 1968. a. "Noorsoo kasvatamisest tšš-, võitluse- ja revolutsioonitraditsioonide varal". Parteiorganisatsioonidele saadetud küsimustikud sisaldasid mitmekülgeid traditsioonidega seotud probleeme. Nendele saadud vastused ei olnud mitte ainult olemasoleva registreerimiseks, vaid aitasid paljus kaasa sellele, millele edaspidi tähelepanu osutada, milliseid üritusi veel planeerida. Küsimustiku alusel saadud vastused andsid küllaltki hea ülevaate (kuigi vastuste ammendavus oli erinev) saavutatust ja võimaldasid paremate kogemusi eeskujuks seada nõrgematele. Mõnevõrra aitasid ankeedi vastused ka näha puudusi, mõningate ürituste vähest efektiivsust.

EKP Tartu Linnakomitee ideoloogianõukogu tššs tradit-

¹⁹ NLKP XXIV kongressi materjale. Tln., 1971, lk. 102.

²⁰ Vt. EKP ideoloogiatšš kogemusi. Tln., 1976, lk. 155.

sioonide alal omasid silmapaistvat kohta Tartu Ehitusmaterjalide Tehase, Jõesadama ja Külhhoone parteiorganisatsioonide töö kontrollimine töötraditsioonide valdkonnas. Küsimust arutati 13. IV 1973. a. EKP Tartu Linnakomitee bürool. Vastuvõetud üksikasjalikus otsuses tõsteti esile positiivseid, eeskuju pälvivaid saavutusi, kuid juhiti tähelepanu ka mõningatele puudustele. 1974. aastal tegi ideoloogianõukogu poolt moodustatud komisjon kontrollreide Tartu kõrgemates õppeasutustes - Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Eesti Põllumajanduse Akadeemias. 1975. aastal olid ideoloogianõukogus aktuaalselt päevakorras - seoses Suures Isamaasõjas saavutatud suure võidu 30. aastapäevaga - sõjalis-patriootiline kasvatustöö ja sellega seotud traditsioone.

EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni otsesed ülesanded traditsioonide valdkonnas ahenesid mõõdunud viisaastakul oluliselt, mis on loomupärane protsess. Samaaegselt osalesid aga ateismikomisjoni liikmed kõikides komisjonides, mis korraldati ideoloogianõukogu või Tartu Linna TSN Täitevkomitee poolt traditsioonide küsimuses.

Ateismikomisjoni peatähelepanu oli suunatud sellealase töö kitsaskohtadele. Nii oli komisjoni töökoosolekutel korduvalt päevakorras veel noore ja väljakujunenema Tartu Matusebüroo tegevus.²¹

Kui eelnevalt märkisime teiste perekondlike traditsioonidega võrreldes ilmalike kombetalituste ulatuslikku väidukäiku, siis raskemini ületatavaks oli kiriklike matuste asendamine ilmalikega. Eesti NSV ulatuses oli aastatel 1957-1961 kiriklike matuseid üle 60 %, 1962 - 1966 üle 50 % ja alles 1967. a. nihkus vastav tase alla poole (48,5 %).²² Rahjuseks kiriklike matuste nii visale püsimisele oli vanemaaliste poolehoid religioossele, väljakujunenud matusetseremooniale, ilmalike matusetalitajate vähesed kogemused ja ka keske organiseeriva asutuse puudumine, kelle vahendusel oleks võimalik olnud matustega seotud küllaltki keerulist asjaajamist kergendada. Lahenduseks saigi siin suuremates linnades matusebüroode ja rajoonides tavandikomisjonide loomine.

²¹ EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni protokollid, 18. X 1972, 19. XII 1972, 26. II 1974.

²² K. V i m m s a a r e . Ateistliku mõtte arengust Nõukogude Eestis, lk. 14-15.

Tartus lasusid need kohustused algselt perekonnaseisua-
ktide bürool, 1965. aastal aga organiseeriti matusebüroo,
kelle kaudu on võimalik tellida puusärki, hauaplaati, lei-
nalinte, hauaplatsi, matusekõnelejat, orkestrit, matuseau-
tot, fotograafi, laenutada leinatalituse jaoks vajalikke
rekvisiite. Selle tulemusena kaldus vaekauss kiiresti il-
malike matusetalituste kasuks (1965. a. - 54 %, 1966. a. -
55,7 %, 1967. a. - 61,9 %).²³

Raskused matusebüroo töös vaadeldaval perioodil seis-
nesid kaadri voolavuses, ebakompetentsuses ja paiguti ka fi-
nantsdistsipliini rikkumistes, mis ähvardas varju heita sel-
le nii vajaliku asutuse tööle. Neid küsimusi arutati ateis-
mikomisjoni koosolekutel, lähemalt uuris neid Tartu TSN Täi-
tevkomitee poolt loodud komisjon (osalesid ka ateismikomis-
joni liikmed), kes esitas oma töö kokkuvõtted ja ettepane-
kud täitevkomitee istungile 1974. aasta mais. Seal vastu-
võetud otsused ja nende realiseerimine on normaliseerinud
matusebüroo tegevuse. Praktilist abi osutas ateismikomisjon
ka vene keeles kõnelevate matusetalitajate leidmisel.²⁴

Tähelepanuväärseks saavutuseks konkreetsete abinõude
valdkonnas oli Tartu Perekonnaseisuaaktide Büroo kolimine 1971.
aastal uutesse aja- ja nõuetekohastesse ruumidesse. Tänu Tar-
tu Riikliku Ülikooli õigusteaduskonnas ettevalmistuse saa-
nud perekonnaseisubüroo juhataja kommunist Ilme Tootsi ja
kogu kollektiivi initsiatiivikale ja entusiastlikule tege-
vusele perekondlike sündmuste - abielu sõlmimine, lapsele
nimepanemine, viimastel aastatel ka hõbe- ja kuldpulmade tse-
remoonia - pidulikuks muutmisel, on see asutus pälvinud
rahva suus suurlinnade eeskujul "õnnepäee" nimetuse. Sise-
kujunduses ja interjööri on seal peetud silmas erinevat ots-
tarvet ja vastavalt sellele loodud ka miljöö.

Paraku kuuluvad eelnimetatud asutuse funktsioonidesse ka
kurvemate sündmuste, nagu surmatunnistuste väljastamine ja
abielulahutustunnistuste vormistamine. Abielulahutuste hulk
abielulujate üldarvust Tartu linnas ja rajoonis aga moodustab
keskmiselt ühe kolmandiku (1970 - 30,6 %, 1971 - 26,1 %, 1972
- 34 %, 1973 - 32 %, 1974 - 36,2 %, 1975 - 35,3 %).²⁵

²³ Tartu Linna TSN Täitevkomitee perekonnaseisuosakonna
andmed.

²⁴ EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni protokollid,
18. X 1972, 26. II 1974.

²⁵ Tartu Linna TSN Täitevkomitee perekonnaseisuosakonna
andmed.

Perekonnaseisubüroo ja ühingu "Teadus" initsiatiivil sai 1972. a. Tartus teoks noorpaaride õhtuülikool, kus äsjaabiellunutele jagatakse teadmisi perekonnatraditsioonidest, perekonna planeerimisest, perekonna mikroklimatest jne. Selle eesmärgiks on perekonnasidemete tugevdamine.

Kiriklike kombetalituste osatähtsus langes üheksandal viisaastakul veelgi, kusjuures Tartu näitajad on paremad vabariigi keskmistest. Nii oli 1975. aastal Tartus ristimisi 9 % (vabariigi keskmine 10,9 %), laulatusi 1,4 % (2,8%), kiriklikke matuseid 32,2 % (37,4 %).²⁶

Olulist kohta ateismikomisjonis arutusel olnud probleemide hulgas omas mõnevõrra moeks kippuv noorte kirikuskäimine religioossete pühade, eriti jõulude ajal.²⁷ Põhilise kontingendi kirikukülastajaist moodustas küll vanem põlvkond, sealhulgas ülekaalukalt naised. Kirikut jõululaupäeva jutluse ajal külastavad noored tavaliselt ei malda paigal püsida. Nii toimub seal pidev liikumine, ühed tulevad, teised lähevad. Üliõpilased põhjendavad tavaliselt oma kirikuskäimist emotsioonide otsingutega. Kuidas saab aga materialistliku maailmavaatega noor inimene leida emotsionaalset rahuldust selles, mis on vastuolus tema tunnetuslike põhimõtetega? Kui teda kütaks orelimuusika, kirikuarhitektuur, akustika, koori esinemine, jõululiturgia müstika, siis jälgiks ta seda rahulikult, mitte ringi kõndides. Kui kirikuse minnakse üksnes huvist, et näha, kuidas see kõik välja näeb, siis piisaks ka ühest korrast.

Kuigi on täheldatud just noorte, sealhulgas ka üliõpilaste osa mõningast kasvu kirikukülastustes, ei saa seda siiski seostada nende pöördumisega religiooni poole, nagu seda kirikuringkonnad tavatsevad tõlgendada. Tegemist on ilmselt ajutise moevooluga. Muidugi omavad siin kohta ka teatavad kaudsed mõjutused (kodu, tuttavad), mille tulemusena on ühel osal noortest teatud poolehoid traditsiooniliste usupühade suhtes ja ka ükskõiksus ateismi vastu.

²⁶ Tartu Linna TSN Täitevkomitee perekonnaseisuosakonna andmed.

²⁷ Vt. EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni protokollid 15. X 1971, 18. I 1972, 19. XII 1972, 16. X 1973, 26. II 1974, 17. XII 1974, 10. I 1975.

Kasvatustöö, mis on rajatud materialistliku maailma-vaate kujundamisele, peab endas kätkeva oskusliku taktikat, suutma leida teisi emotsioonide rahuldamise allikaid ning mitte lubama ka konstitutsiooniga lubatud usuvabaduse la-
bastamist sensatsioonilise modernismiga.

Mis puutub jõulupühade tähistamise üldse, siis neid kui kiriklike pühi meie, nõukogude ühiskonnas ametlikult ei tähistata, sest see on vastuolus üldiste kehtivate põhimõ-
tetega.

Rahvakomissaride Nõukogu dekreediga 20. jaanuarist 1918.a. lahutati kirik riigist ja kool kirikust.²⁸ Samad sätted kin-
nitati ka 1940. a. Eesti NSV konstitutsiooni 96. paragrah-
vis.²⁹ Ateistliku kasvatustöö huvides on küllaltli oluline teada, missugused elanikkonna kihid on veel tänapäeval seotud religiooniga ning kuidas ulatuvad religioossed eel-
arvamused kasvava põlvkonnani.

Tallinna Polütehnilise Instituudi filosoofiakateed-
ri initsiatiivil ja üliõpilaste ateismiklubi "Atheos" kaas-
abil on viidud läbi rida sotsioloogilisi küsitlusi TPI esi-
meste kursuste üliõpilaste hulgas ning tehtud süstemaatilisi vaatlusi Tallinna linna ja Harju rajooni kirikutes.³⁰

Kirikuskäijate demograafiline analüüs, võrrelduna rah-
valoenduse andmetega, on võimaldanud välja selgitada mõnin-
gaid konkreetseid põhjuslikke seoseid ja kavandada sellest
johtuvalt ka abinõusid. Viimastest olulisim näib olevat va-
nemaeealiste, eriti üksikute (s. o. perekonnata) inimeste va-
ba aja sisustamine ning massikommunikatsiooni vahendite ula-
tuslikum kasutamine teaduslik-ateistlikus propagandas.³¹

Süstemaatiline nende esimeste kursuste üliõpilaste kü-
sitlemine, kes on tulnud õppima vabariigi eri paigust (ni

²⁸ Nõukogude Eesti konstitutsioonilise seadusandluse
ajaloost. Tln., 1960, lk. 71-72.

²⁹ "Riigi Teataja", 1940, nr. 111, artikkel 1117 (ENSV
Riigikogu otsus 25. aug. 1940).

³⁰ V. F r e i r i k , H. L i n d m a . Religiooni mõ-
just noortele linnas ja maal. - Ateism, religioon, sotsio-
loogia. Tln., 1970, lk. 40-41.

³¹ R. U r i t a m . Tallinna kirikuskäijate demograa-
filisest koosseisust. - Ateism, religioon, sotsioloogia. Tln.,
1970, lk. 66-69.

linna- kui maapäritoluga), on andnud küllaltki objektiivset materjali rahva usklikkuse ja usutraditsioonide täitmise kohta. Viimaste (eriti jõulude ja lihavõtete) tähistamise puhul on eristatud nende usukultuslikku funktsiooni olmetraditsioonist. Saadud andmed on lubanud teha umbkaudse järelduse, mille kohaselt perekondadest, kes tähistasid jõule, tegid seda usulistel motiividel umbes 15 - 20 protsenti, kuna pooltele oli see vaid olustikutraditsioon. Ülejäänud tähistasid jõule teiste mõjustusel.³²

Suurema tõepära saavutamiseks oleks vaja viia läbi salles valdkonnas ulatuslikum sotsioloogiline uurimine. Tartlastel on aga kahe kõrgema kooli baasil taolised küsitlused seni teostamata. Üliõpilaste praktiline rakendamine selles ja saadud tulemuste analüüs viiks meid tunduvalt lähemale nende küsimuste avamisele ja konkreetsemale tunnetamisele.

Aastavahetusepinge lõdvendamiseks ilmselt ei piisa üknes vana-aastaõhtust ja uueaastapäevast. Kompleksse meelelahutusliku aastavahetustsükliga kultuuriasutustes ja massikommunikatsiooni vahendite kaudu on otstarbekohane alustada varem ja kulmineerida see vana-aastaõhtule. Tähelepanuväärseks saavutuseks paaril viimasel aastal on olnud Eesti Raadio talvemäng "Tere, talv" (alates talvisest pööripäevast), mis on haaranud ka Tartu noori väga ulatuslikult. Eeskujuväärivaks on ELKNU TRÜ Komitee algatus korraldada vana-aastaõhtul küünlavalgusel TRÜ aulas kammermuusikaõhtuid. Hoolikamat valikut oleks vaja siiski silmas pidada sealse programmi koostamisel.

Lihavõttepühade ajal on kirikuskäijaid tunduvalt vähem kui jõulude aegu ning vastav kontingent piirdub põhiliselt vanemate inimestega.³³

EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjon tegi üheksandal viisaastakul ulatuslikku tööd ateistlike teaduslike konverentside organiseerimisel ja läbiviimisel, kus teadlased esinesid huvitavate ettekannetega oma uurimistandereit. Valdav osa ettekandeist käsitles küsimuste ajaloolisi aspekte ning religioonide moderniseerimist tänapäeval. Edaspidi peaks

³² V. F r e i r i k , H. L i n d m a . Religiooni mõjust noortele linnas ja maal, lk. 49-50.

³³ EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni protokollid, 26. II 1974, 27. V 1975.

enam käsitlemist leidma võitlevate ateistide jaoks nii vajalik teaduslik-metoodiline suund, taktika nüüdisaja ateistlikus propagandas, konstruktiivsed ülesanded, mida meile esitab meie kaasaeg.

Juba 1919. aastal märkis A. Lunatšarski oma artiklis "Agitatsioon ja kunst", et "proletariaat ja kommunistid kui tema eesrindlik partei vajavad hädasti rahvahulkade hinge nakatamist oma meeleoludega. Seda vajadust - erutada rahvahulkade tundeid, s. t. agiteerida - võib võrrelda vaid püüdega valgustada nende teadvust teadusliku sotsialismi ideedega, s. t. propagandaga"³⁴.

Nende ülesannete tulemuslikumaks täitmiseks on vaja parteitöötajate, psühholoogide, pedagoogide ja teiste töötajate esindajate ühiseid jõupingutusi. "Alles siis", kirjutab A. Koop, "kui kasvatamise protsess ei katke ühes või teises astmes, võib kõne alla tulla inimese vaimse arengu harmoonilisus."³⁵

Uute traditsioonide juurutamisel, nende muutmisel emotsionaalsemaks on otstarbekohane silmas pidada leninlikku printsiipi - pigem vähem, aga paremini.

Uute traditsioonide loomine ja juurutamine või vanade ümberkujundamine eeldab tänapäeval probleemi sügavat läbimõtlemist, vastavaid teaduslikke töid, sotsioloogilisi uurimusi. Varasematel sajanditel, kui ühiskonna areng toimus väga aeglaselt, kujunesid traditsioonid välja pika aja kestel, säilitades rohkesti piirkondlikke erijooni. Juba väljakujunenud traditsioonid püüsid suhteliselt muutumatutena. Tänapäeval toimub ühiskonna areng palju kordi kiiremini. Nii mitmedki traditsioonid vananevad ja tulevad asendada uutega. Millisteks peavad aga uued traditsioonid kujunema, seda on raske öelda ilma eelneva teadusliku uurimistööta ja sellest tulenevate prognoosideta.

Sotsialistlikus ühiskonnas on võimalik vastava selgitustöö tulemusel teostada küll kiiret traditsioonide ümberkujundamist, eriti riigi abil, kuid ka siin võib ilma ettevalmistava uurimistööta mõnigi hea üritus ebaõnnestuda, tuua kaasa mõningaid negatiivseid jooni, mida algul ette ei nähtud. Nii

³⁴ A. Lunatšarski. Valitud artiklid. Tln., 1975, lk. 96.

³⁵ A. Koop. Isiksuse kujundamine ja pedagoogika. - Aeg, ideaalid, isiksus. Tln., 1969, lk. 23.

näiteks võib mõne traditsiooni juurutamise lõpptulemuseks olla tõusikliku mentaliteedi teatav kasv, mis näiteks ilmneb viimasel ajal üllisuurte pulmapidude korraldamises jne.

Kõige selle tõttu ei tehi uute traditsioonide kujundamist lasta areneda iseveolu teed, vaid nende arengut on vaja pidevalt jälgida ja suunata parteiorganisatsioonide poolt, kasutades sealjuures teiste ühiskondlike organisatsioonide kaasabi.

Nagu eespool märgitud, jaotusid traditsioonide küsimused EKP Tartu Linnakomitees viimasel ajal ateismikomisjoni ja ideoloogianõukogu vahel. Edaspidi oleks ilmselt otstarbekas moodustada üks koordineeriv, kõiki traditsioone haarav komisjon ideoloogianõukogu juurde, et vastavaid küsimusi vaadelda komplekselt, ning tuginedes saavutatud kogemustele, välja töötada konstruktiivsemaid nõuandeid, mis vastavad aja nõuetele, kommunistliku kasvatuses ülesannetele. Taolise komisjoni baasil oleks vaja ka uuesti ellu kutsuda traditsioonide komisjonid või organisaatorid asutustes ja ettevõtetes ning korraldada nendele regulaarselt nõupidamisi, nagu seda tehti 1960-ndatel aastatel, ilmalike kombetalituste juurutamise perioodil, ja mis andsid tõhusat efekti konkreetsete sõlmküsimuste lahendamisel.

Artiklis "Isiksuse kujundamine ja pedagoogika" märgib A. Koop: "Tüüpiliseks veaks on üksiku kasvatusliku võtte lahutamine üldisest kasvatusüsteemist."³⁶ Seda asjaolu on vaja silmas pidada ka traditsioonide edasise kujundamisel.

NLKP XXV kongressil rõhutati vajadust laiendada ühiskonnateaduste valdkonnas "ühiskonnasuhete täiustamise, uue inimese kujundamise ja sotsialistliku elulaadi arendamise teooria läbitöötamist"³⁷. Selles kätkevad ülesanded ka traditsioonide kujundamisel, nii teoreetilises kui praktilises plaanis.

³⁶ A. K o o p . Isiksuse kujundamine ja pedagoogika, lk. 26.

³⁷ NSV Liidu rahvamajanduse arendamise põhisuunad aastaks 1976-1980. Tln., 1976, lk. 67.

О РАБОТЕ АТЕИСТИЧЕСКОЙ КОМИССИИ ТАРТУСКОГО
ГОРКОМА КПЭ ПО ФОРМИРОВАНИЮ НОВЫХ ТРАДИЦИЙ
(1971-1975)

В. Калитс

Р е з ю м е

В 1950-не годы в связи с вопросом атеистического воспитания особую актуальность в Эстонской ССР приобретает проблема создания светских обрядов, сопровождающих семейные торжества и праздники. Инициаторами этого дела следует признать тартусцев. В 1958 г. по инициативе Тартуского горкома КПЭ были впервые созданы соответствующие комиссии, в задачи которых входила разработка основных принципов и пожеланий. Все соображения комиссии были затем обнародованы и доведены до всеобщего сведения печатью, радио и телевидением. Опыт города Тарту вскоре распространился по всей Эстонии.

Предложения комиссии по новым традициям были тепло восприняты народом.

Благодаря торжественности и праздничности разработанного светского обряда через несколько лет церковный обряд почти утратил свое значение.

Творческая коллективная работа по созданию новых советских традиций продолжается - она идет по пути дальнейшего поиска и усовершенствования. В целом это мероприятие имеет большое значение в процессе коммунистического воспитания людей.

Настоящая статья базируется на опыте и личных наблюдениях автора, входящего в состав комиссий по созданию новых традиций и внедрению их в жизнь, использованы и соответствующие литературные источники и материалы атеистической комиссии Тартуского Горкома КПЭ.

В статье анализируются вопросы развития новых традиций в указанный период (1971-1975). В заключении даются некоторые конкретные рекомендации по дальнейшему развитию советских традиций.

DIE TÄTIGKEIT DER ATHEISTISCHEN KOMMISSION DES KOMITEES
DER STADT TARTU DER KOMMUNISTISCHEN PARTEI ESTLANDS AUF
DEM GEBIET DER GESTALTUNG NEUER TRADITIONEN (1971-1975)

V. Kalits

Z u s a m m e n f a s s u n g

Durch die atheistische Erziehungstätigkeit trat in den 50er Jahren die Frage über die Ausarbeitung weltlicher Bräuche für die feierliche Gestaltung der Ereignisse im Familienleben besonders akut an die Tagesordnung. Die Anregung dazu gaben die Tartuenser und 1958 wurden auf Initiative der Parteiorganisation der Stadt Tartu entsprechende gesellschaftlich arbeitende Ausschüsse gebildet, deren Aufgabe die Ausarbeitung von entsprechenden Grundprinzipien und Empfehlungen war. Diese wurden dann im Druck veröffentlicht und durch Presse, Vorlesungen und Rundfunk der Bevölkerung vorgestellt. Die diesbezüglichen Erfahrungen haben sich von Tartu aus über die gesamte Republik verbreitet.

Die Empfehlungen zu den neuen Traditionen wurden vom Volk sehr warm angenommen.

Die Verleihung einer grösseren Feierlichkeit der Zeremonie der amtlichen Familientraditionen verminderte schon in wenigen Jahren den Anteil der kirchlichen Traditionen und brachte sie bis zum Minimum herab.

Die kollektive Erschaffung einer zeitgenössischen neuen Tradition wird auf den Wegen der weiteren Suche und Entwicklung fortgesetzt. Dieser Veranstaltung kommt im ganzen eine grosse Bedeutung im kommunistischen Erziehungsprozess zu.

Der vorliegende Aufsatz bezieht sich auf die Erfahrungen der Verfasserin, verbunden mit ihrer Teilnahme an der Arbeit der entsprechenden Ausschüsse zur Schöpfung und anwendung neuer Traditionen, sowie auf die Materialien der atheistischen Kommission des Komitees der Stadt Tartu der Kommunistischen Partei Estlands und auf verschiedenen Veröffentlichungen.

Im Artikel werden Fragen über die Entwicklung der neuen Traditionen in Tartu im erwähnten Zeitabschnitt (1971-

1975) analysiert. Am Ende des Artikels werden einige konkrete Empfehlungen vorgelegt. Es werden auch konkrete Vorschläge zur weiteren Verbesserung der organisatorischen Arbeit bei der Durchführung der Traditionen gemacht.

SISUKORD - СОДЕРЖАНИЕ - INHALT

<u>И. Шевчук.</u> Политико-воспитательная работа в театрах Эстонии (1945-1950)	3
I. S c h e v t s c h u k . Die Ideell-politische Erziehungsarbeit in den estnischen Theatern (1945-1950). Z u s a m m e n f a s s u n g	17
<u>И. Сорокин.</u> К вопросу о работе КП Эстонии по развитию материально-технической базы колхозного производства в 1949-1950 годах	19
I. S o r o k i n . To the question about the work of the Communist Party of Estonia to develop material-technical basis of the collective-farm industry in the years 1949-1953. S u m m a r y	34
<u>E. Kivimaa.</u> EKP tegevusest kolhooside organisatsioonilis-majanduslikul kindlustamisel aastail 1951-1952	36
Э. К и в и м а а . О деятельности КПЭ по организационно-хозяйственному укреплению колхозов в 1951-1952 гг. Р е з ю м е.....	53
E. K i v i m a a . Activities of the C.P. of Estonia in the organizational-economic consolidation of collective farms in 1951-1952. S u m m a r y	53
<u>S. Lepik.</u> Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva osast Üliõpilaste kommunistliku tšüssesuhtumise kasvatamisel aastail 1964-1970	55
З. Л е п и к . О роли студенческих строительных отрядов в воспитании у студентов коммунистического отношения к труду (1964-1970гг). Р е з ю м е	69

S. L e p i k .	On the Role of the CPE in the Up- bringing of Students in the Spirit of Communist Attitude to Work (1964-1970). S u m m a r y	70
<u>Н. Шевчук.</u>	Деятельность органов милиции по выпол- нению указаний Коммунистической партии в борьбе с безнадзорностью и правонару- шениями несовершеннолетних в 1965-1970 гг. (по материалам Эстонской ССР).....	72
N. S c h e v t s c h u k .	Die Tätigkeit der Mi- lizorgane bei der Verwirklichung der An- weisungen der Kommunistischen Partei im Kampf gegen die Kriminalität der Min- derjährigen in den Jahren 1965-1970 (Auf- grund von Material der Estnischen SSR). Z u s a m m e n f a s s u n g	84
<u>E. Braun.</u>	Estimaa Kommunistliku Partei tegevus noorsoo kutseorientatsioonalase töö süsteemi loomisel aastail 1965-1970 ...	86
Э. Б р а у н .	Деятельность Коммунистической пар- тии Эстонии при создании системы работы по профессиональной ориентации молодежи в 1965-1970 гг. Р е з ю м е	103
E. B r a u n .	The Activity of the Estonian Com- munist Party in Promoting Systematic Work in the Field of Youth's Vocational Ori- entation in 1965-1970. S u m m a r y ...	104
<u>И. Волков.</u>	Партийное руководство хозяйственной дея- тельностью колхозов и совхозов Эстонии (март 1965-1970 гг.)	105
I. V o l k o v .	On the Role of party Ceadership in the economic activity of State and collective farms in the Estonian S.S.R. (in the period 1965-1970). S u m m a r y .	120
<u>L. Möldre.</u>	EKP tegevus parteilise kaadri tugevda- misel komsoolis aastail 1966-1970	122
Л. М е л ь д р е .	Деятельность Коммунистической партии Эстонии по укреплению партийных кадров комсомола в 1966-1970 гг. Р е - з ю м е	137

L. M ö l d r e .	Tätigkeit der KP Estlands bei der Stärkung der Kader im Komsomol in den Jahren 1966 bis 1970. Zusammenfassung	138
<u>I. Rajasalu.</u>	EKP tegevusest elanikkonna kommunistlikul kasvatamisel loengulise töö kaudu (1966-1970)	139
И. Р а я с а л у .	О деятельности КПЭ по коммунистическому воспитанию трудящихся через лекционную работу (1966-1970). Резюме..	151
I. R a j a s a l u .	Die Tätigkeit der Kommunistischen Partei der Estnischen S.S.R. bei der kommunistischen Erziehung der Bevölkerung durch Vorlesungspropaganda (1966-1970). Zusammenfassung	152
<u>V. Kalits.</u>	EKP Tartu Linnakomitee ateismikomisjoni tööst uute traditsioonide kujundamisel (1971-1975)	153
В. К а л и т с .	О работе атеистической комиссии Тартуского горкома КПЭ по формированию новых традиций (1971-1975). Резюме	167
V. K a l i t s .	Die Tätigkeit der atheistischen Kommission des Komitees der Stadt Tartu der Kommunistischen Partei Estlands auf dem Gebiet der Gestaltung neuen Traditionen (1971-1975). Zusammenfassung .	168

Ученые записки Тартуского государственного университета. Выпуск 445, ВОПРОСЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ И ИДЕОЛОГИЧЕСКОЙ РАБОТЫ. Труды по истории КПСС XV. На русском и эстонском языках. Резюме на русском, английском и немецком языках. Тартуский государственный университет. ЭССР, г. Тарту, ул. Оликооли, 18. Ответственный редактор Ю. Ант. Корректоры Ю. Лаанекаск, В. Логинова, Л. Костаби, С. Райтар. Сдано в печать 15.05.1978. Бумага писчая 30x45 1/4. Печ. листов 10,75. Учетно-издат. листов 10,2. Тираж 350. МВ 03928. Типография ТТУ, ЭССР, г. Тарту, ул. Пялсо-ня, 14. Зак. № 47. Цена 1 руб. 50 коп.